

KAPSAYICI VE KATILIMCI OKULLAR İÇİN
EĞİTİMCİLERE YÖNELİK
ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE
AYRIMCILIKLA
MÜCADELE REHBERİ

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN ÖNLENMESİ İÇİN ARAŞTIRMA VE MODEL GELİŞTİRME

Yazar

Dr. Ayşe Beyazova

Danışmanlar

Prof. Dr. Pınar Uyan Semerci, Gözde Durmuş

Proje Koordinatörü

Ayşegül Kanal

MYRA

www.myra.com.tr

Koordinasyon

Helin Görkem Akın

Tasarım

Tuba Mücella Kiper

Sayfa Uygulama

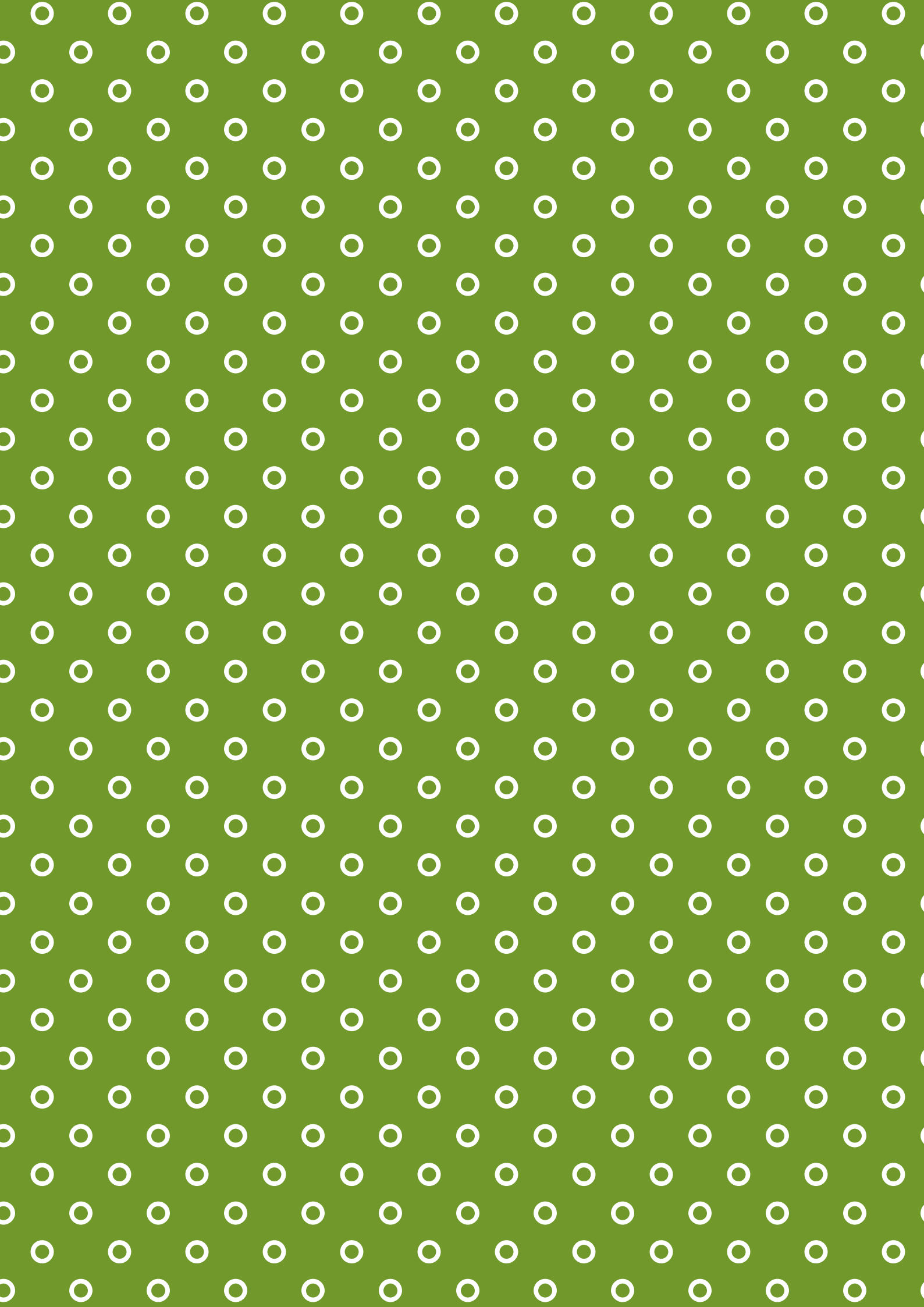
Serhan Baykara

KAPSAYICI VE KATILIMCI OKULLAR İÇİN
EĞİTİMCİLERE YÖNELİK
ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE
AYRIMCILIKLA
MÜCADELE REHBERİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	6
REHBER HAKKINDA	10
Amaç	10
Nasıl Kullanılır?	11
Rehberdeki Etkinlikler için Uygulama Planı	12
KAPSAYICI EĞİTİM VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÜZERİNE	16
Kapsayıcı Okul, Kapsayıcı Eğitim	17
Eşitsizlik, Çocuk İşçiliği ve Okulda Kapsayıcılık	19
Çalışan Çocuklar, Çocuk İşçiler	23
“Çocukların Çalışmasında Fayda Var” mıdır?	27
Eğitimciler Olarak Neler Yapabiliriz?	29
EĞİTİMDE OKULDA VE SINIFLARDA KAPSAYICILIK	38
Kapsayıcı Eğitim için İpuçları	38
Kapsayıcı Eğitime İlişkin Eğitimcilere Yönelik Etkinlikler	39
Etkinlik 1: Eğitimde Kapsayıcılık: Okulda İleriye Doğru Bir Adım At	39
Etkinlik 2: Ayrım Gözetmemek: Sevgili Günlük	44
Etkinlik 3: Başarı ya da Başarısızlık: Başarabilenlerden misiniz?	49
Etkinlik 4: Okula Aidiyet: Okula Niye Gelmedin?	52
Etkinlik 5: Eğitimde Kapsayıcılığı İzlemek: Kapsayıcı Eğitim Günlüğü	57
ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI OKUL İÇİNDE İŞBİRLİKLERİ KURMAK	64
Okul İçinde İşbirlikleri için Öneriler	64
Okul İçinde İşbirliği Kurmaya Yönelik Etkinlikler	65
Etkinlik 6: Çocuk İşçiliği Zorunluluk mudur: Başar'ın Öyküsü	65
Etkinlik 7: Çocuk İşçilerin İhtiyaçları: Yirmi Dört Saat	67
Etkinlik 8: Çocukları Güçlendirme: Çocuk İşçiliği Öyküleri	70
Etkinlik 9: Çocuk İşçiliğiyle Mücadele için Ağ Kurma: Destek Halkaları	73

ÇOCUKLARLA ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİ KONUŞMAK	78
Çocuk İşçiliği ve Sıkça Sorulan Sorular	78
Çocuklarla Çocuk İşçiliğini Konuşmaya İlişkin Etkinlikler	80
Etkinlik 10: Ayrımcılıkla Başetme: Duymayan Kalmasın	80
Etkinlik 11: Çocuk İşçiliği Nedir? - İlkokul	82
Etkinlik 12: Ayrımcılıkla Başetme: "Beraber takılalım mı kanka?"	86
Etkinlik 13: Çocuk İşçiliği Nedir? - Ortaokul	88
Etkinlik 14: Çocuk İşçilerin Gündelik Yaşamı	92
Etkinlik 15: Neler Yapabiliriz: Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Örnekleri	95
Etkinlik 16: Neler Yapabiliriz: Dünyada ve Türkiye'de Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Alanında Çalışan Kurumlar	98
Etkinlik 17: Katılım Örnekleri: Biz Neler Yapabiliriz?	102
ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI OKUL DIŞINDA İŞBİRLİKLERİ KURMAK	106
Ebeveynlerle İşbirliği için Öneriler	106
Okul Dışında İşbirlikleri Kurmaya İlişkin Etkinlikler	110
Etkinlik 18: Ebeveynlerin Rolü: Öğrenme İçin İşbirliği	110
Etkinlik 19: Ebeveynlerle Buluşma: Çocuk İşçiliği Üzerine Konuşmak	114
Etkinlik 20: Ebeveynlerle Görüşme: Öğretmenin Ev Ziyareti	118
SONSÖZ	124
FAYDALI KAYNAKLAR	128
SÖZLÜK	134

ÖNSÖZ

ÖNSÖZ

Ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere karşın Türkiye’de çocuk işçiliği; kayıt dışılığın gölgesinde varlığını sürdürmektedir. Arkadaşlarıyla oyun oynaması, okulda olması ve ailesiyle vakit geçirmesi gereken çocuklar; tarlada, fabrikada, atölyede ve sokakta çalışarak çocukluklarını geçirmektedir. Çocuk işçiliğinin hala sürüyor olması ve bu sorunla mücadeleye yeterli önem ve önceliğin verilmemesi; çocuk hakları ve çocuğun iyi olma hali alanında çalışanlar olarak bizi nelerin yapılabileceği konusunda düşünmeye yönlendirdi.

On yılı aşkın süredir çocuk hakları, çocuğun iyi olma hali ve dezavantajlı gruplarla yaptığımız birçok çalışma bizi, başta mevsimlik tarım alanı olmak üzere çocuk işçiliğinin farklı biçimleriyle karşılaştırdı.

Çocuk işçiliği konusunda politikalar geliştirilebilmesi ve sorunun acilen çözülebilmesi için başlattığımız ”Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi için Araştırma ve Model Geliştirme” projesi kapsamında ilk adım olarak durumun detaylı bir tespitinin nasıl olabileceğini anlamaya yönelik bir pilot çocuk işçiliği araştırmasını yöntemi ve araçları üzerine çalıştık. 2017 baharında, İstanbul’da Küçükçekmece ve Bağcılar ilçelerinde yaşamakta olan 301 çalışan çocuk ve ebeveynleriyle yürüttüğümüz araştırma yoksul ve yoksunluk içindeki ailelerin çocuklarının eğitimlerine ara vermek pahasına çalışmak zorunda kaldığını gösterdi. Çocukların çoğunlukla ortaokuldan liseye geçiş sürecinde okulu bıraktığı ve her dört çocuktan birinin okulda ”daha ’başarılı’ olsaydı” okulu bırakmayacağını ifade etmesi araştırmanın önemli bulguları arasındaydı.

Araştırma sonuçlarından ve öncesinde yaptığımız diğer çalışmalardan yola çıkarak, çocukların eğitime devamını destekleyecek sosyal politikaların geliştirilmesinin çocuk işçiliğiyle mücadele için hayati olduğunu düşünüyoruz. Bu bağlamda daha kapsayıcı ve katılımcı eğitim ortamları oluşturmak çocuk işçiliği ile mücadelede kritik bir rol oynuyor. İşte bu nedenle projenin devamındaki sürecin bir ayağında eğitimcilere yönelik de çalışmalar yapmayı planladık. Bağcılar ilçesindeki okullarda görev yapan eğitimcilerle ihtiyaçları belirlemeye yönelik görüşmeler gerçekleştirdik. Hem önceki çalışmalarımızdan hem de bu sahada dile getirilen ihtiyaçlar doğrultusunda elinizdeki kılavuzu hazırladık.

Bu kılavuz; yaşamlarında eşitsizliklerle baş etmek durumunda olan tüm çocukların eğitime gerçek anlamda katılımlarını, okullarda ve sınıflarda daha mutlu ve daha değerli hissetmelerini sağlamak amacıyla eğitimcilere yönelik hazırlandı.

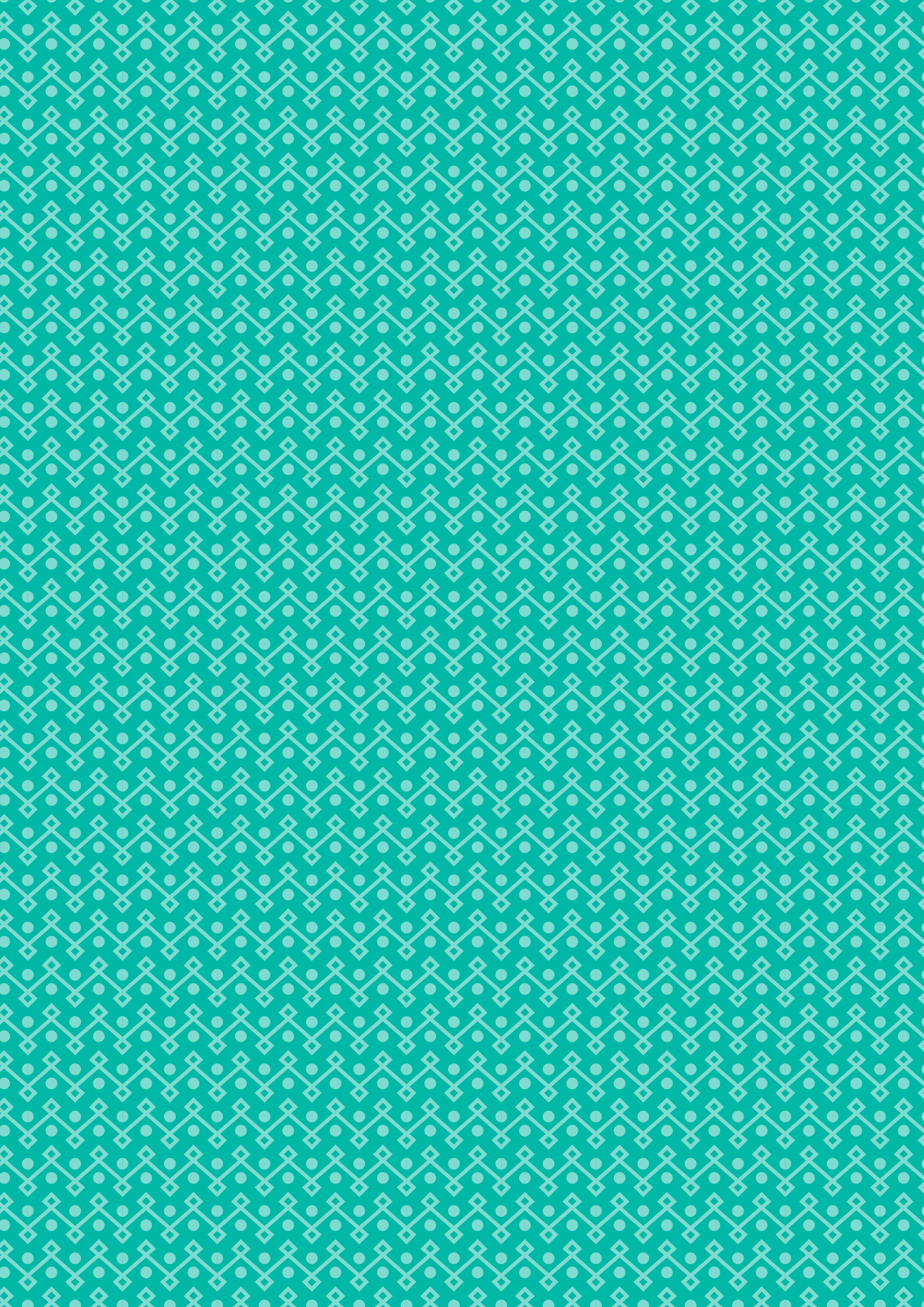
Kılavuzun içerisinde kapsayıcı eğitim ve çocuk işçiliği konularına ilişkin bilgileri içeren bölümler; eğitimciler, ebeveynler ve çocuklara yönelik etkinliklerle beraber yer almaktadır. Bilgi içeren bölümler etkinlikleri uygulayacak kişileri desteklemesi ve uygulayıcıların bilgi düzeylerini artırmak için hazırlanmıştır. Bu nedenle kılavuzu kullanmak isteyenlerin özet bilgiler içeren bu bölümleri okumalarını özellikle tavsiye ederiz. Kılavuzda yer alan etkinlikleri uygulamadan önce “uygulayıcıya önemli notlar” bölümlerinin okunması ve etkinliklerin ihtiyaca göre uyarlanması önemlidir. Kılavuzda yer alan etkinlikler deneyimlenen ve ilgili uzmanlarca gözden geçirilen etkinlikler olmasına karşın yine de etkinliklere ilişkin her uygulama öncesi ön hazırlıkların yapılması ve uygulanan okulun ve çevrenin özellikleri de dikkate alınarak, ihtiyaç duyulan değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Eğitimcilerin katılımıyla eğitimcilere yol gösteren bir kılavuz olması için hazırlanan bu yayın her türlü geribildirim ve katkıya açıktır.

Bu kılavuzun hazırlık sürecinde eğitimcilerle ihtiyaç belirleme görüşmeleri yapan projenin ilk koordinatörü İzem Aral’a, bu görüşmelere katılan tüm eğitimcilere, kılavuzun tamamını okuyarak geribildirimleri ile katkı sunan Büşra İygün Sarsılmaz’a, Bürge Akbulut’a, Cansu Çabucak’a, Dr. Hande Sart’a, Prof. Dr. Kenan Çayır’a, Melike Ergün’e, Melisa Soran’a, Müge Ayan’a, Seda Akço’ya, Sümeyye Kesra Okumuş’a ve bu kılavuzun hazırlanmasının da içinde yer aldığı “Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi için Araştırma ve Model Geliştirme” Projesi’ne finansal destek verdiği için Inditex S.A.’ya teşekkür ederiz. Bağcılar’da işbirliği yaptığımız Bağcılar Rehberlik Araştırma Merkezi’ne, eğitime katılarak kılavuzun uygulama denemelerini gerçekleştiren tüm okul psikolojik danışmanlarına da çok teşekkür ederiz.

Bu kılavuzun okullarda bu konuya dair farkındalık kazandırılmasına katkı sunmasını ve geliştirilecek etkili çözümlere vesile olmasını umuyoruz. Çocuk işçiliği ile mücadele birçok paydaşla beraber çocuğun üstün yararını önceleyerek, ortak akıl geliştirmeyle mümkün olabilecek çok katmanlı bir sorun. Siz, değerli eğitimcilerin de desteği ile birlikte düşünerek, üreterek, işbirlikleri kurarak ve deneyimlerinizden faydalanarak bu yolda önemli adımlar atabileceğimize inanıyoruz.

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Çocuk Çalışmaları Birimi & Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

REHBER HAKKINDA

REHBER HAKKINDA

AMAÇ

Hangi sosyo-ekonomik statüden gelirse gelsin tüm çocukların eğitime gerçek anlamda katılımını sağlamak mümkün müdür? Eğitimciler sınıftaki tüm çocukların öğrenmeye dayalı farklı ihtiyaçlarını nasıl karşılayabilir? Yoksul ailelerden gelen çocuklar için önemli bir risk olan çocuk işçiliği konusunda eğitimciler ne yapabilir? Okumakta olduğunuz bu rehber, bu sorulara cevaplar oluşturmak ve bu konuya ilişkin çeşitli etkinlikleri eğitimcilerin kullanımına sunmak üzere hazırlanmıştır.

Okul ortamının kapsayıcılığı çocukların yaşamında çok şey değiştirebilir. Çocukların kendilerine, öğrenebileceklerine ve birey olarak değerli olduklarına dair inançlarını kuvvetlendirebilir. Yeteneklerini keşfetmelerini, ileride uygun mesleğe yönelmelerini, potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlayabilir. Farklı öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabilmek öğretmenlerin mesleki motivasyonunu güçlendirebilir. Okul ortamının kapsayıcılığı ayrıca öğretmenleri, psikolojik danışmanları, idarecileri, ebeveynleri ve diğer paydaşları çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda buluşturabilir, bu konuda sistematik olarak dayanışmalarını sağlayabilir. Okulları bu bağlamda temel ve etkin rol oynayan kurumlar olmaya götürebilir. Bu rehber kapsayıcı bir okul ve sınıf ortamı yaratmak için eğitimcileri, çocukları ve ebeveynleri güçlendirmek, yaşamlarında eşitsizliklerle baş etmek durumunda olan tüm çocukların eğitime gerçek anlamda katılımını sağlamaya katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

NASIL KULLANILIR?

Kapsayıcı ve Katılımcı Okullar için Çocuk İşçiliği ve Ayrımcılıkla Mücadele Rehberi okulda ve sınıfta eşitsizliklerle ve ayrımcılıkla baş etme konusunda güçlenme arayışındaki eğitimcilere yöneliktir. Rehberde yer alan bilgi ve etkinlikler öğretmenler ve/veya psikolojik danışmanlar tarafından uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Kitaptaki tüm etkinlikler kapsayıcı eğitimi temel alırken, bazı etkinlikler dezavantajlı olup çalışmak durumunda kalan çocukların eğitime nasıl dahil edilebileceğine ve özel olarak da çocuk işçiliğine odaklıdır. Rehber, en kırılgan ailelerden gelen çocuklara yönelik ayrımcılıklarla mücadeleye odaklansa da rehberdeki tüm etkinlikler eğitimciler tarafından uyarlanarak farklı ayrımcılıklarla mücadele için de kullanılabilir.

Rehber kitapta yer alan arka plan bilgileri ve etkinlikler derslerde, seminer ve atölyelerde, velilere yönelik güçlendirme programlarında ya da öğretmen eğitimlerinde kullanılabilir. Kitapta yer alan etkinliklerin uygulayıcısı eğitimcilerse de hedef gruplar eğitimcileri, ilkokul ve ortaokul öğrencilerini ve ebeveynleri içermektedir. Tüm etkinlikler katılımcıların bilgi ve deneyimlerini dikkate alan deneyimsel öğrenme yaklaşımıyla hazırlanmıştır. Deneyimsel öğrenme yaklaşımında öğrenme deneyiminin bilgiye dönüştürülmesini sağlayan süreçtir; dolayısıyla öğrenmenin gerçekleşmesi için somut bir deneyim yaşamak, bu deneyimi değerlendirerek üzerine düşünmek, soyutlamak ve uygulamaya geçirmek söz konusudur.¹ Dolayısıyla kitapta yer alan etkinlikler katılımcıların ilgili konuları deneyimsel öğrenme sürecinde tüm boyutlarıyla tartışmasını ve bunlara ilişkin farkındalık kazanmasını hedeflemektedir.

Kılavuz, kapsayıcı eğitim ve çocuk işçiliği üzerine arka plan bilgileri, çocuk işçiliğiyle mücadeleye yönelik okul içinde ve okul dışında işbirlikleri kurmak için öneri ve etkinlikler içerir. Ayrıca kılavuzda çocukları çocuk işçiliğine ilişkin güçlendirme amaçlı etkinlikler yer alır. Öğretmenlerin faydalanabileceği çeşitli kaynakların yer aldığı en son bölümün ardından konuya ilişkin temel kavramların açıklandığı bir sözlük yer almaktadır.

1 Kolb, D. A. (1984) *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Erişim: <https://learningfromexperience.com>

REHBERDEKİ ETKİNLİKLER İÇİN UYGULAMA PLANI

Eğitimciler rehberde yer alan etkinlikleri ihtiyaçlarına uygun biçimde uyarlayarak ve sıralayarak kullanabilir. Aşağıda farklı hedef gruplara yönelik günlük veya haftalık uygulama planı önerileri yer almaktadır.

EĞİTİMCİLERE YÖNELİK EĞİTİMLER İÇİN UYGULAMA PLANI – 1 GÜNLÜK

1. Eğitimde Kapsayıcılık: Okulda İleriye Doğru Adım At
2. Okula Aidiyet: Okula Niye Gelmedin?
3. Çalışan Çocukları Güçlendirmek: Çocuk İşçiliği Öyküleri
4. Eğitimde Kapsayıcılığı İzlemek: Kapsayıcı Eğitim Günlüğü

EĞİTİMCİLERE YÖNELİK EĞİTİMLER İÇİN UYGULAMA PLANI – 10 HAFTALIK

1. Eğitimde Kapsayıcılık: Okulda İleriye Doğru Adım At
2. Başarı ya da Başarısızlık: Başarabilenlerden misiniz?
3. Okula Aidiyet: Okula Niye Gelmedin?
4. Eğitimde Kapsayıcılığı İzlemek: Kapsayıcı Eğitim Günlüğü
5. Çocuk İşçiliği Zorunluluk mudur: Başar'ın Öyküsü
6. Çalışan Çocukların İhtiyaçları: Yirmi Dört Saat
7. Çalışan Çocukları Güçlendirmek: Çocuk İşçiliği Öyküleri
8. Çocuk İşçiliğiyle Mücadele için Ağ Kurma: Destek Halkaları

EBEVEYNLERE YÖNELİK EĞİTİMLER İÇİN UYGULAMA PLANI – 1 GÜNLÜK

1. Eğitimde Kapsayıcılık: Okulda İleriye Doğru Adım At
2. Başarı ya da Başarısızlık: Başarabilenlerden misiniz?
3. Ebeveynlerle Buluşma: Çocuk İşçiliği Üzerine Konuşmak
4. Çocuk İşçiliğiyle Mücadele için Ağ Kurma: Destek Halkaları

EBEVEYNLERE YÖNELİK EĞİTİMLER İÇİN UYGULAMA PLANI – 6 HAFTALIK

1. Eğitimde Kapsayıcılık: Okulda İleriye Doğru Adım At
2. Başarı ya da Başarısızlık: Başarabilenlerden misiniz?
3. Ebeveynlerle Buluşma: Çocuk İşçiliği Üzerine Konuşmak
4. Çocuk İşçiliği Zorunluluk mudur: Başar'ın Öyküsü
5. Çalışan Çocukların İhtiyaçları: Yirmi Dört Saat
6. Çocuk İşçiliğiyle Mücadele için Ağ Kurma: Destek Halkaları

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN UYGULAMA PLANI – 1 GÜNLÜK

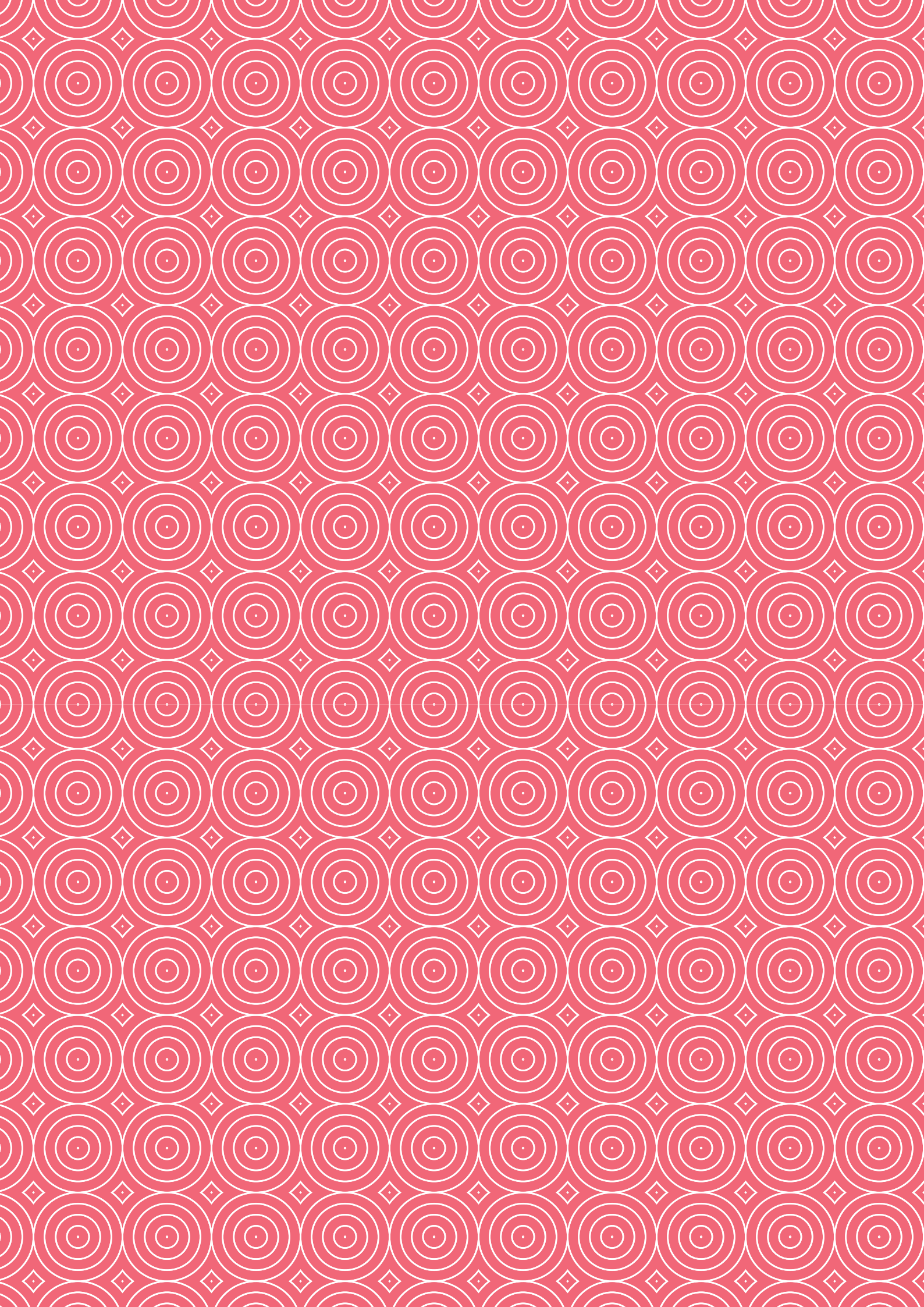
1. Ayrımcılıkla Baş Etme: Duymayan Kalmasın
2. Çocuk İşçiliği Nedir? – İlkokul
3. Katılım Örnekleri: Biz Neler Yapabiliriz?

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN UYGULAMA PLANI – 1 GÜNLÜK

1. Ayrımcılıkla Baş Etme: “Beraber takılalım mı kanka?”
2. Çocuk İşçiliği Nedir? – Ortaokul
3. Neler Yapabiliriz: Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Örnekleri
4. Katılım Örnekleri: Biz Neler Yapabiliriz?

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN UYGULAMA PLANI – 6 HAFTALIK

1. Ayrımcılıkla Baş Etme: Beraber Takılalım mı Kanka?
2. Çocuk İşçiliği Nedir? – Ortaokul
3. Çocuk İşçilerin Gündelik Yaşamı
4. Neler Yapabiliriz: Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Örnekleri
5. Neler Yapabiliriz: Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliğine İlişkin Çalışan Kurumlar
6. Katılım Örnekleri: Biz Neler Yapabiliriz?

**KAPSAYICI EĞİTİM VE ÇOCUK
İŞÇİLİĞİ ÜZERİNE**

KAPSAYICI EĞİTİM VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÜZERİNE

KAPSAYICI OKUL, KAPSAYICI EĞİTİM

Kapsayıcı eğitim anlayışının temel dayanağı tüm insanların sahip olduğu eğitim hakkıdır. Eğitimde hak temelli yaklaşım çocukların hak sahibi bireyler olduğunun ve devletin ve eğitim kurumlarının da bu hakları gerçekleştirmekten sorumlu olduğunun altını çizer. Kapsayıcılık, öğrenmeye, kültüre ve topluma katılımlarını sağlayarak öğrenenlerin farklı ihtiyaçlarına yanıt verme ve eğitimin dışında kalmalarını önleme sürecidir. Eğitim sisteminin çağ yaşındaki tüm çocukları eğitime sorumluluğunu dikkate alır ve müfredatta, yöntemlerde, yapılarda ve stratejilerde değişiklik ve esneklik gerektirir.²

Başlarda özellikle engelli çocukların diğer çocuklarla beraber eğitime katılma gerekliliği üzerinde duran kapsayıcı eğitim anlayışı, günümüzde engelli çocukların yanı sıra tüm çocukların eğitime eşit ve birlikte katılımını ifade etmek için kullanılıyor. Tüm öğrenenler kendilerini güvende, eşit, yetkin ve ait hissederek öğrendiğinde kapsayıcı eğitim gerçekleşebilir. Kapsayıcı eğitimi bugünden yarına hızla edinebileceğimiz hazır bir eğitim formülünden çok, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre deneyerek ve öğrenerek ilerlediğimiz bir yolculuk olarak görmek yerinde olacaktır.

İlk adım, eğitime erişimdir. Türkiye’de yoksulluk ve yoksunluklar nedeniyle eğitime erişim veya devamda güçlük yaşayan çocukların sayısı az değildir.³ Koruma altındaki çocuklar, mülteci çocuklar ve çocuk işçiler bu çocuklar arasında sayılabilir. Çocuk işçiliği hem erkek hem kız çocuklar için, erken evlilikler de özellikle kız çocuklar için okul terkine yol açan önemli riskler arasındadır. Ebeveynlerin okul giderlerini karşılayamaması da çocukların eğitimden kopma riskini artırır.

“...Öyle aklıma geliyor ki çocukları eğitimlerinden alayım, okula gitmesinler. E ne yapayım? Mecburum, alsam adam olmayacaklar. Okutsam ben onların masraflarına yetişemiyorum. Çocuğum gidiyor okula, utanıyor, ayakkabı yok, Çocuğum gidiyor okula, çanta yok. Çantasının ya kolu kopuk ya içi yırtık...” Yeliz, Erzurum⁴

2 UNESCO (2005). Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. Paris: UNESCO Publications, Erişim: http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Guidelines_for_Inclusion_UNESCO_2006.pdf

3 OECD (2018). Education at a Glance 2018 Country Report, <http://gpseducation.oecd.org/Content/EAGCountryNotes/TUR.pdf>

4 Kılavuzdaki bu ve benzer anlatıların tümü çocukların ve ebeveynlerin kendi seslerini kılavuza yansıtmak amacıyla konuya ilişkin yapılmış çeşitli araştırma raporlarından kaynak gösterilerek ve ilgili çalışmada yer aldığı şekliyle alıntılanmıştır. Akkan BE, Deniz MB, Ertan M (2011). Sosyal dışlanmanın Roman halleri, İstanbul: Boğaziçi SPF.

Barınma koşullarının elverişsizliği, çocukların evde uygun ders çalışma koşullarına sahip olmaması ve okul dışında ders desteği alamaması da eğitimden uzaklaşma nedenleri arasındadır. Eğitime erişimi sınırlandıran diğer nedenler arasında aile çevresinde eğitilmiş rol modellerin bulunmaması, dezavantajlı mahallelerdeki okullarda eğitimin daha az nitelikli olabilmesi ve eğitime inancın az oluşu da yer alır. Ancak Türkiye’de bazı çocukların nüfusa kayıt ve kimliğe erişim konusunda yaşadıkları güçlükler de okula kaydolmalarını zorlaştırır. Bunların yanısıra ayrımcılığı önlemek çok önemlidir; çocuğun parçası olduğu toplumsal gruba yönelik ayrımcı tutumların yerleşikliği okula erişimini ve devamını engelleyebilir.

“Şimdi ben, ancak ben topu getirdiğimde arkadaşlar benimle oynuyor... yani onlar birbirlerini sevdiği kadar beni sevmiyorlar. Sanki ben sınıfta hiç yokmuşum gibi davranıyorlar hep.”
Maasa, ortaokul⁵

Kapsayıcı eğitim anlayışı, tüm farklılıkların kabul gördüğü bir okul iklimi gerektirir. Kapsayıcı okul ikliminden bahsedebilmek için çocuklara okula ait oldukları hissiyatını yaşatmak, güvenli bir ortamda temas kurmalarını sağlamak önemlidir. Farklı çocukların birbiriyle temasını sağlarken çocuklar arasında işbirliği kurulması, işbirliği için ortak amaçlar belirlenmesi, temas eden çocukların eşit statüye sahip olması ve öğretmenin her çocuğa eşit davranması etkilidir.⁶ Olumlu bir temas kurulabilirse başarısızlık veya kültür farklılığının arkadaşlık ve aidiyet kurmanın önünde engel yaratmaması mümkündür. Tüm çocukların eğitim ortamına olumlu katkısı olabileceği düşüncesinden hareket etmek, çocuklara fark edildiklerini, onlara değer verildiğini, farklılıklarına, başarıya ya da başaramama hallerine saygı duyulduğunu hissettirmek kapsayıcı eğitimin yolunu açar, onların kendi potansiyellerini geliştirme imkanını oluşturur.

Çocuğun eğitime değil, eğitimin çocuğa uyum sağlaması mümkün müdür?

Tüm çocukların müfredata ve öğrenme olanaklarına erişimi sağlanabilirse evet. Bunun için esnekliğe ihtiyaç vardır. Örneğin sınıfta tüm diğer öğrencilerin yanısıra görme engelli bir öğrenci bulunduğunu düşünelim, dersi planlarken onun da diğer çocuklarla birlikte öğrenebilmesi için çeşitli düzenlemeler yapmaya ihtiyaç vardır. Hiç bir düzenleme yapmadan öğrencinin öğrenmenin önündeki engeli tek başına aşmasını bekleyemeyiz. Ya da sınıfta anadili farklı olan öğrencilerin bulunduğunu düşünelim. Sınıfta anadili eğitim dilinden farklı öğrenciler varsa çocukların mevcut eğitim dilini öğrenmesinin yanısıra anadili temelli çok dilli eğitimin desteklenmesi, tüm çocukların öğrenme olanaklarına erişimini kolaylaştırır. Ya da anadilleri farklı olmasa bile örneğin düşük eğitim düzeyine sahip ailelerden gelen çocuklar da okulda kullanılan “okul diline” yabancı olabilirler. Bu çocuklar çoğu kez yoksunluk içinde büyüyen çocuklardır. Ekonomik, sosyal ve kültürel sermayeye sahip ailelerin çocukları okullarda kullanılan dile, öğrenme şekillerine, materyallere aile ortamından aşina olurlar. Örneğin evlerinde bir çok kitap ve kitap okuyan yetişkinler bulunur. Dersleri için yardım almaları gerektiğinde kendilerine yardım edebilecek bir yetişkin bulmakta zorlanmazlar. Ancak dezavantajlı aileler için çoğu zaman sosyal ve kültürel sermaye sınırlıdır. Dolayısıyla bu ailelerden gelen çocuklar okulda öğretmenin kullandığı dili anlamakta ve öğretmenin beklentilerini karşılamakta daha fazla zorlanırlar.⁷ Her koşulda tüm öğrencilerin eğitim içeriklerine erişimini ve bunları anlayıp değerlendirebilmesini sağlayacak esnekliği sağlamak önemlidir.

Bugün eğitim sistemimiz akademik başarıya odaklı rekabetçi bir sistemdir. Oysa eşitsizliklerle baş etmek durumunda olan gruplardan gelen çocukların diğerleriyle akademik bakımdan rekabet etmesi neredeyse imkansızdır.

5 Çocuklar Sayı Değildir görüşme notları, (2015). İst Bilgi Üniv Medya Bölümü öğrenci projesi, <https://medyascope.tv/2016/01/11/cocuklar-sayi-degildir-suriyeli-multeci-cocuklarin-egitim-sorunlari>/<https://www.youtube.com/watch?v=vcRyFW5RjW0>

6 Gruplararası kontak kurmanın koşulları bkz. Allport GW. (1954). The Nature of Prejudice. Reading, MA: Addison-Wesley, p. 537.

7 Bourdieu, P. (1986). Forms of Capital. In J. G. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (pp. 421–258). New York: Greenwood Press.

“Kızım kendini diğerlerinden aşağıda, başarısız hissediyor.” (Suriyeli anne, beşinci sınıf)⁸

Dersleri anlayamadığı, başarı gösteremediği için kendini geride hisseden öğrenci “başarısız” mıdır?

Bu soru, eğitimciler olarak bize başarının ne olduğunu, kimin için ve ne için olduğunu sorgulamamız gerektiğini hatırlatıyor. Rekabetçilik arttıkça kapsayıcılık azalır. Rekabetçilik arttıkça, başarı eğitim ortamında “hayatta kalabilmenin” tek yolu haline gelirken başarısız kabul edilenlerin eğitim sürecinden doğal olarak elenmesi meşru kabul edilir. Halbuki “başarısız” çocuklar çoğu kez içinde buldukları dezavantajlı koşullar dolayısıyla başarı gösteremez. Dolayısıyla ancak akademik gelişimin yanısıra duygusal ve sosyal gelişim ihtiyaçlarını gözetilen bunları da öncelikli öğrenme hedefi olarak kabul eden bir eğitim anlayışı daha kapsayıcı olabilir.

Öğrencilerinin başardığını görmek tüm öğretmenler için belki de en motive edici şeydir; aksi durum ise öğretmenlerde de başarısızlık hissi yaratır. Halbuki bir çocuk öğrenmiyorsa nedeni çoğu zaman öğretim yönteminin ya da müfredatın çocuğun ihtiyacına cevap veremeyişidir. Sınıftaki her çocuğun ihtiyacına uygun bir müfredat, eğitim ve değerlendirme yöntemi tasarlamak için Öğrenme için Evrensel Tasarım (ÖET) yaklaşımına değinmekte fayda vardır.

ÖĞRENME İÇİN EVRENSEL TASARIM⁹

Sınıftaki her öğrencinin ayrı bir hazır bulunuşluğu, güçlü yönleri, ihtiyaçları ve ilgi alanları vardır. Öğrenme için Evrensel Tasarım müfredatın bu öğrencilerin her birine gerçek anlamda bir öğrenme olanağı sunması anlamına gelir. Tüm öğrencilerin öğrenimini geliştirmeye yönelik bir tekniktir. Engelli kişilerin fiziksel erişimi planlanırken yapılan çalışmalardan esinlenilerek oluşturulmuştur. Mimarlar engelli kişiler için yapılan düzenlemelerin tüm diğer insanların erişimini de kolaylaştırdığını fark etmiştir. Eğitimciler de benzer şekilde belli bir grubun eğitime erişimini kolaylaştıran önlemlerin tüm diğer risk altındaki grupların eğitime erişimine de katkısı olduğunu fark etmiştir. ÖET'nin amacı tüm öğrencilerin öğrenmesini ve eğitime erişimini sağlamaktır; dolayısıyla tüm öğrencilerin güçlü yanlarından yararlanacak ve ihtiyaçlarını karşılayacak araçlar ve pedagojik materyaller kullanmayı getirir. Evrensellik, eşitlik, esneklik, kapsayıcılık ve basitlik temel ilkelerdir. ÖET sürecinde öğrencilerin her birinin dahil olma motivasyonunun nasıl sağlanacağı (katılım), bilginin onlara nasıl sunulacağı (temsil) ve öğrencilerin bildiklerini ifade etme yollarının nasıl çeşitlendirileceği (eylem ve ifade) üzerine düşünülür.

Okulun kapsayıcı eğitim yolculuğunda öğretmenler, idareciler, aileler, öğrenciler dahil olmak üzere okul çevresindeki tüm aktörler arasında işbirliği kurulur. İdarecilerin kapsayıcılığı benimsemesi, bunu öncelemesi ve bunun için kaynak ayırması, öğretmenler ve öğrenciler için karar mekanizmalarına katılım yollarının açılması, akran desteğinin sağlanması, ailelerin öğretimde eşit ortaklar olarak görülmesi, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve uzmanların eğitime dahil olması kapsayıcılığı geliştirecektir. Kapsayıcı eğitime ilişkin uygulama ve değerleri benimsemeye doğru adımlar atılmasının yanısıra bunların yerleştiğini, sürdürüldüğünü ve değerlendirildiğini gözetilen sistematik bir yapıya ve politikalara ihtiyaç vardır.

8 Beyazova, A. (2016). Seeking Education Beyond Refuge: A Qualitative Analysis of Syrian Parents' Perspectives of Their Children in İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi.

9 Morin, A. (nd). Universal Design for Learning (UDL): What You Need to Know, <https://www.understood.org/en/learning-attention-issues/treatments-approaches/educational-strategies/universal-design-for-learning-what-it-is-and-how-it-works>

EŞİTSİZLİK, ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE OKULDA KAPSAYICILIK

Ekonomik eşitsizlikler, tek başına bir çocuğun dışlanmasına gerekçe olabildiği gibi ayrımcılığa gerekçe olan engellilik, cinsiyet, etnik köken ya da diğer koşullarla birleştiğinde ayrımcılığın katmerlenmesine neden olabilir.¹⁰ Ayrımcılık ve yoksulluğu birbirini çoğaltan bir kısır döngü içinde tasavvur edebiliriz. Toplumda yoksulluğa ilişkin pek çok kalıpyargı vardır. “Yoksullar cahildir”, “yoksullar tembeldir”, “yoksullar suçludur”, “yoksullar iyi anne baba olamazlar”, hatta “yoksulluk yoksulların kendi suçudur” gibi önyargı ya da kalıpyargılar açıktan açığa ya da örtük biçimde karşımıza çıkar ve bunlar çocukların kendi aralarında dahi çok yaygındır.¹¹ Oysa ekonomik koşulların yol açtığı eşitsizlikler yapısaldir, çocukların “iyi olma halini” birçok yönden etkiler ve bunların farkında olarak derinlikli bir analiz yapılması gerekir.¹²

ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ¹³

Çocuğun iyi olma hali (child's well-being), çocuğun yaşam kalitesini ve memnuniyetini ön plana alan ve belirlenmeye çalışılan temel göstergeler çerçevesinde yapabilirliğini arttırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Çocukların yaşam koşullarını belirleyen unsurları hem nesnel hem de öznel göstergeler eşliğinde bütünsel ve çok boyutlu bir yaklaşım içinden anlamayı hedefler. Çocuğun iyi olma hali yaklaşımı sağlık, maddi durum, eğitim, ev ve çevre koşulları, ilişkiler gibi farklı alanlarda çocuğun “iyi” olmasını hedefleyerek, çocuğun refahına ve gelişmesine bütünsel olarak yaklaşır.

Bugün çocuk yoksulluğunu anlamaya çalışırken, çocuğun iyi olma halini temel alan çalışmalar yaygınlaşıyor. Bu yaklaşımın önemli dayanakları yoksulluğun sadece ekonomik değil, siyasi, sosyal ve psikolojik pek çok etmenin birbiriyle ilişkisini değerlendirerek anlaşılacağı ve çocukların kendi iyi olma hallerinin belirleyicisi olduğudur.¹⁴ İyi olma hallerini anlamak için soruların doğrudan çocuklara sorulması, göstergeler belirlenirken bakış açılarının dikkate alınması gereklidir. Çocuğun iyi olma hali yaklaşımının gelişiminde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS, 1989) ile belgelenen ve çocuk haklarının insan hakları olduğunu vurgulayan çocuk hakları anlayışı önemli etki yaratmıştır.¹⁵ Çocuk yoksulluğuna hak temelli yaklaşmak için yoksulluğu analiz ederken çocukların iyi olma halini anlamaya çalışmaya ihtiyaç vardır.

Yoksullukla baş etmeye çalışan gruplar için önemli bir risk olan çocuk işçiliği çocuğun iyi olma halini doğrudan etkiler. Çocuk işçiliği, çocuklara zarar verir, çocukluklarını yaşamalarını, kendilerini gerçekleştirmelerini engeller. Hem oğlan hem kızlar için çocuk işçiliği okula erişim ve eğitime devam açısından risk oluşturur. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 2016 yılı istatistiklerine göre dünyada 5-14 yaş grubundaki çocuk işçilerin %32'si hiç okula gitmezken

10 Uyan Semerci, P. (2012). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık: Sosyolojik ve eğitimsel perspektifler içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, K. Çayır, ve M. Ayan Ceyhan (ed.). s. 190.

11 Uyan Semerci, P. (2012). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık: Sosyolojik ve eğitimsel perspektifler içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, K. Çayır, ve M. Ayan Ceyhan (ed.),s.193-194.

12 Uyan Semerci, P. (2012). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık: Sosyolojik ve eğitimsel perspektifler içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, K. Çayır, ve M. Ayan Ceyhan (ed.), s.193.

13 P. Uyan-Semerci, vd. (2012) Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun “İyi Olma Hali”ni Anlamak İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

14 UNICEF (2013 Nisan). Türkiye’de Çocuk Refahı Belgesi, (www.sck.gov.tr/oced/Çocuk%20Refahı%20Belgesi.pdf)

15 Uyan Semerci, P. ve Erdoğan, E. (2016). Ben Kendim Büyüdüm Demiyorum: Adana’da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Araştırma Sonuçları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

kalan %68'i okula gidebilse de okuldaki başarı düzeyleri düşüktür.¹⁶ Türkiye genelinde çocuk işçiliğine dair en son yayınlanmış verileri içeren 2012 çocuk işgücü anketi ise 6-17 yaş grubundaki çalışan çocukların %50,2'sinin hiç okula gitmediğini ortaya koymaktadır.¹⁷

"Bir miktar okula gittim, baktım ailemizin durumu yok, olmuyor Orta 1'e giderken okuldan ayrıldım ve boyacılıkla yola çıktım." (Feyyaz, Konya)¹⁸

"İlkokul diplomam var ama ilkokuldan sonrasını okuyamadım. Okuldan sonra kendimi tarlada, domateste ya da tütünde çalışırken buldum." (Şule, Bergama)¹⁹

Çocuk işçiliğinin toplumsal cinsiyet boyutu da dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda kız çocukları çalışsalar veya okula gitseler de kızların evdeki temizlik, yemek, çocuk ve yaşlı bakımı vs. gibi işleri de üstlenmeleri beklenir. Hanedeki kadınlar gibi onlar da çoğu zaman "ikinci mesai" yaparlar.²⁰ Kız çocuklarının ev içinde üstlenmeleri beklenen işlerin okula gidememelerine, gitseler de ders çalışamamalarına, akademik başarılarının düşmesine, hatta zamanla okulu terk etmelerine yol açabilir.

"İkisi bir arada olmuyor çünkü. Hem ders çalışmak hem ev işi yapmak. Bu sefer yorgun oluyorsun. Dersin başına o halde oturunca kalıyor tabii ki." (K, 17)²¹

"Keşke (okulu) bitirseydim dedim ama şimdi bitiremiyorum. Anneme babama bakıyorum. Gitmeyi istiyorum ama annem var diye gidemiyorum." (K, 17)²²

Ailenin evdeki çocukların tümünü okula gönderecek koşulları bulunmuyorsa, fedakarlık yapması beklenen de çoğu kez kız çocuk olur.

"Ekonomik durumumuz kötü. Ağabeyim liseye gidiyor. Ağabeyim liseye gitmeseydi ben gidecektim. 1 sene sınıfta kaldı. O yüzden devam etti. Anneler ikinizi birden gönderemeyiz diyorlar" (K, 15)²³

16 ILO (2017). Global Estimates of Child Labour Results and Trends, 2012-2016, s.14, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575499/lang--en/index.htm

17 TÜİK (2012). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>

18 Akkan BE, Deniz MB, Ertan M (2011) Sosyal dışlanmanın Roman halleri, Boğaziçi SPF.

19 A.g.e.

20 Bkz ikinci mesai kavramsallaştırması için bkz. Russel Hoschield A. (2003). The Second Shift, New York: Penguin Books.

21 Uyan Semerci, P., S. Müderrisoğlu, A. Karatay, B. E. Akkan, Z. Kılıç, B. Oy, Ş. Uran. (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun "İyi Olma Hali"ni Anlamak İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

22 A.g.e.

23 A.g.e.

Şimdi erkek kardeşimi okutuyoruz. Biri abim, biri kardeşim. Onları zor bela okutuyoruz şu an elimizden geleni yapıyoruz yani. Biz okumadık onların okuması için elimizden geleni... Ben okulu sırf onlar için bıraktım. Ben yapamadım belki ama çok iyi gidiyorduk okulda beraber. Onların hayatını kurtarmasını istiyorum. Ben olamazsam onlar olsun istedim. İnşallah da olurlar. Bırakmak zorunda kaldım ama çok üzüldüm yani bıraktığıma. Hala da öğretmenlerim beni soruşturup duruyor. Okudum işte. Böyle...” (16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi)²⁴

Çocuk işçiliğini yoksulluktan kurtulma stratejisi olarak gören ailelerdeki çocuklar eğitime katılsalar da akademik, sosyal ve duygusal yaşamlarını olumsuz etkileyebilecek koşullarla karşı karşıyadır. Olumsuz barınma koşulları hem kız hem oğlan çocukların ders çalışma olanaklarını sınırlandıran önemli bir engeldir. Ayrıca çocuk işçiler çalışma ortamında istismar veya ayrımcılığa uğrama, çalışma koşulları dolayısıyla okula konsantre olamama, ders çalışmama ve dersleri takip edememe riskleriyle karşı karşıyadır. Çalıştıkları halde okul yaşamlarını devam ettirmeye çalışan önemli sayıdaki çocuk eğitimlerini engelleyecek kadar uzun sürelerde çalışmaktadır.²⁵

Eğitime erişimde güçlükler yaşayan bir çevreden gelen çocuklar için eğitimi insanların doğal olarak bildiği “okul dili” zorlayıcı olabilir.²⁶ Yoksul ailelerde aile çevresinde eğitimi kimselerin; dolayısıyla bu ailelerdeki çocuklar için okuma ya da araştırma alışkanlığına sahip, derslerine yardımcı olabilecek yetişkinlerin sayısı azdır. Bu koşullar çocukların okuldaki dili ve öğrenme biçimlerini bilmeden okula başlamasına ve bu bağlamda akademik başarı açısından daha geride kalmalarına yol açar. Ailenin eğitimi olmayışı çocuğun okul dışında destek almasını da zorlaştırır. Hatta bazı çocuklar zaten anadilleri farklı olduğundan Türkçeyi anlamaları mümkün değildir, aileleri eğitimi olsa bile destek veremez. Kapsayıcı eğitim anlayışı eğitimi olmasalar ya da anadilleri farklı olsa bile ebeveynlerin çocuğunun öğrenim sürecinde rol almak için teşvik edilmesini öngörür. Ebeveynlerin çocukların öğrenim sürecindeki sorumluluklarını fark etmesi, buna karşılık eğitimcilerin ebeveynleri eşit ortaklar olarak görebilmesi eğitimin kapsayıcılığını arttırır. Hatta yasal çalışma yaşında olup çalışan çocuklar söz konusu olduğunda işverenlerin de çocukların eğitiminde sorumlulukları bulunduğunu fark etmesi ve eğitimlerini aksatmamaları için sürece katılması önemlidir.

Maddi açıdan yoksulluk içindeki aileler ekstra kitaplar, ders araç gereçleri veya diğer okul harcamaları için de para ayıramayabilir. Bu durumda bu ailelerin çocuklarını çoğu kez, paraları olmadığından okulda çocuklar için belki de en cazip olanaklardan biri olan okul gezilerine katılamazlar. Yoksul olmaları nedeniyle dahil olmadıkları veya ödeyemedikleri her okul harcaması onların okulun sunduğu öğrenme, sosyalleşme, kendini keşfetme gibi olanaklardan yararlanmada geri kalmasına yol açar.

“Okulumuzda biraz daha geliri iyi olan insanlar da var, onlar mesela kaç kişi vardı? Örnek veriyorum; bin kişilik bir okulda 20 kişi falan gidiyor mesela, diğer insanlar gidemiyor. Daha çok herkesin gidebileceği bir gezi pek yapılmadı. Çanakkale falan vardı, ona da çoğu kişinin gücü yetmedi zaten oraya da gidemediler...” (E, 14)²⁷

24 Sarıışık, Y., Düşkün, Y. (2016). Çocukların Gözünden Okulda Yaşam Araştırma Raporu. Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı web sitesinden erişildi: https://tegv.org/wp-content/uploads/2016/10/cocukların_gozünden_okulda_yaşam_arastırma_raporu.pdf

25 Uluslararası standartlarda ev eksenli işlerin eğitimi engellemeye başladığı sınır 21 saat olarak kabul edilirken, çocukların ev dışındaki hafif işlerde çalışması için haftalık sınır 14 saattir. ILO (2017). Global Estimates of Child Labour Results and Trends, 2012-2016, s. 14, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575499/lang-en/index.htm

26 Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (2000). Reproduction in Society Education and Culture, London: Sage Publications.

27 Uyan Semerci, P., S. Müderrisoğlu, A. Karatay, B. E. Akkan, Z. Kılıç, B. Oy, Ş. Uran. (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun “İyi Olma Hali”ni Anlamak İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bugün kimi çocukların eğitim deneyiminde öğrencilerin farklı ihtiyaçlarının görülmediğini, öğretmenin sunduğuyla yetinmelerinin beklendiğini görebiliriz. Özellikle ekonomik koşulların iyi olmadığı mahallelerdeki okullarda öğretmenlerin çocukların farklılaşan öğrenme ihtiyaçlarını gözetmek için yeterli donanım ve destek mekanizmaları bulunmadığı gibi mesleki motivasyonları da oldukça düşüktür. Aşağıda bu durumu örneklendiren bir öğrenci anlatısı yer alıyor.

“Zaten bizim okul okul değildi. Öğretmenler konuyu anlatır, ondan sonra çıkar dışarıya arkadaşlarının yanına giderlerdi.” (K.15)²⁸

Oysa kapsayıcı eğitim öğretmenleri tüm öğrencileri desteklemeyi ve güçlendirmeyi sağlayacak yolları keşfetmeye teşvik eder. Kapsayıcı eğitimde hem ders planları oluşturulurken, hem uygulanırken, hem de öğrencilerin başarısı ölçülürken farklı ihtiyaçlar dikkate alınır. Buna karşılık geleneksel eğitim anlayışında ezberciliğin ön planda olduğunu, başarı değerlendirilirken de tüm öğrencilerin aynı tekrarı yapmasının beklendiğini söyleyebiliriz. Aşağıdaki öğrenci anlatısı bu durumu örneklendiriyor; anlatıda soruların tek doğru yanıtı varken, öğrencilerden gelebilecek farklı yanıtlar kesin olarak kabul görmüyor.

“Şey bir ödev vermişti. Ezberleme ödevi. Tahtaya kalkmışım. Bir tanesini dolaylı yoldan anlatmışım. Hoca demişti ki öyle olmaz. Bana kızmıştı. Ben dedim hocam olur olur. Sonra da dedi ki yok olmaz. Geldi, kâğıtları elimden aldı suratıma fırlattı. Kimse bana böyle davranamaz. Kimse bana böyle bir şey diyemez. Olur olur diyemez. İşte herkesin önünde aşağılamıştı. Ben de kâğıtları yerden almak zorunda kalmışım. Gururum incinmişti.” (12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi)²⁹

Kapsayıcı eğitimin vazgeçilmez bir özelliği öğretmen öğrenci ilişkisinde suçlayıcı, sorgulayıcı ya da terbiye edici yaklaşımlar yerine olumlu etkileşimlerin desteklenmesidir. Örneğin aşağıda bir öğrencinin daha kapsayıcı yaklaşıma sahip bir öğretmene ilişkin değerlendirmesi yer alıyor.

“Hocamız var bizim, böyle çok şey bir hoca böyle yenilikçi, öğrencileri düşünen sürekli, onu seviyoruz, o da bizimle bayağı iyi. Dersi şaka yaparak normal güzel geçirerek yaptığı zaman hem biz gülüyoruz hem hocanın yüzü gülüyor, hem bizim kafamız rahatlıyor, hem onun da kafası rahatlıyor öyle.” (E. 14)³⁰

Eğitimin kapsayıcılığını doğrudan etkileyen önemli bir mesele de eğitimcilerin, ebeveynlerin ve tabii öğrencilerin sahip olduğu başarı algısıdır. Günümüzde tüm çocuklar için okulda başarılı ve başarısız olma ayrımı çok derindir. Yine de bugün ölçüldüğü biçimiyle okulda başarı, dezavantajlı koşullar içinde yaşayan çocuklar için daha zor erişilebilir bir şeydir.

“(Başarılı çocuk) Güzel düşünür, öğretmenler de sever. Zaten öğretmenler çalışkan çocukları severler. Kendinden de gurur duyar, annesi de öyle olur” (Aysun, 5. sınıf, İstanbul).³¹

28 Uyan Semerci, P. ve Erdoğan, E. (2016). Ben Kendim Büyüdüm Demiyorum: Adana'da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Araştırma Sonuçları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

29 Uyan Semerci, P., S. Müderrisoğlu, A. Karatay, B. E. Akkan, Z. Kılıç, B. Oy, Ş. Uran. (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun “İyi Olma Hali”ni Anlamak İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

30 Sarışık, Y., Düşkün, Y. (2016). Çocukların Gözünden Okulda Yaşam Araştırma Raporu. Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı web sitesinden erişildi: https://tegv.org/wp-content/uploads/2016/10/cocukların_gozunden_okulda_yasam_arastirma_raporu.pdf

31 A.g.e.

“(Başarısız çocuk) Kendini kötü hisseder. Arkadaşları çalışkan kendi komik duruma düşer. Biz okula çalışkan olmak için geliyoruz. Bir meslek sahibi olmak için gidiyoruz. Babamızın emeğinin karşılığını vermek isteriz, Onun için çalışmamız lazım” (Melike, 7. sınıf, Batman).³²

İçinde buldukları sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle eşitsizliklerle baş etmek durumundaki çocuklar çoğu kez başarısızlık kulvarına daha yakındır ve ancak bu kulvarı aşip başarılı olurlarsa değer görebileceklerine inanırlar. Hatta okuldaki başarısızlık durumu onların gelecek tahayyüllerini de doğrudan etkiler. Yukarıdaki anlatıda öğrenci, okulda başarılı olmayanın meslek sahibi olamayacağını, ailesinin emeğinin karşılığını verememiş sayılacağını söylüyor. Oysa kapsayıcı eğitimde başarı anlayışı sorgulanabilir, genişletilebilir; dolayısıyla çok daha fazla sayıda çocuk başarı kulvarına dahil olur. Çok daha fazla çocuk bir önceki anlatıda olduğu gibi “güzel düşünebilir” ve kendisi, ebeveynleri ve öğretmenleri kendisiyle gurur duyabilir.

Yoksul ailelerden gelen çocuklar mensubu oldukları toplumsal grubun ayrıma uğraması dolayısıyla okuldaki akranlarının ya da yetişkinlerin önyargılı tutum ve ayrımcı davranışlarıyla karşılaşabilirler. Oysa daha kapsayıcı bir eğitim ortamı çocukların kendilerini sınıfa ve okula ait hissedebilmelerini, akranlarıyla eşit ilişki kurmalarını kolaylaştırır. Eğitimin kapsayıcılığı arttıkça, çocuklar okulda kendilerini daha güvende, ait ve yetkin hissedecektir. Eğitimin kapsayıcılığı çocukların mutluluğu ve öznel iyi olma haliyle doğrudan ilişkilidir.

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR, ÇOCUK İŞÇİLER

Dünyada evrensel olarak kabul gören Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre (ÇHS, 1989), 18 yaş altındaki tüm bireyler çocuktur.³³ Sözleşme, çocukların “ekonomik sömürüden, eğitimi açısından sakıncalı, sağlıklı ve fiziksel, zihinsel, manevi, ahlaki ve sosyal gelişimi açısından zararlı her tür işten korunması” gerektiğini belirtir.³⁴

Çocuğa fiziksel, zihinsel, sosyal veya ahlaki açıdan zarar veren; sağlıklı gelişimini, eğitime katılımını veya devamını engelleyen, onu potansiyelini gerçekleştirmekten uzaklaştıran ve saygınlığını eksiltten her türlü çalışma biçimi çocuk işçiliğidir.³⁵ 138 Sayılı Sözleşmeye göre asgari çalışma yaşı on beşin altında olamaz.³⁶ Tüm çocukların 182 sayılı Sözleşme’de tanımlanan doğası veya çalışma koşulları dolayısıyla çocukların sağlığına, güvenliğine veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden (tehlikeli işlerden) korunması gerekir.³⁷

UNICEF ise çocuk işçiliğini “çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş” olarak tanımlar. UNICEF’e göre “çocuk işçi” kavramı “çalışan çocuk” kavramından daha dar bir tanıma sahiptir ve 138 ve 182 No’lu sözleşmelerle belirlenen ILO standartlarına aykırı çalışan çocuklara ilişkindir. Bu ise 12 yaşın altında olup ekonomik işlerde çalışan çocukları, 12-14 yaş grubunda olup hafif olmayan işlerde çalışan çocukları ve hangi yaşta olursa olsun çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinde çalışan çocukları kapsamaktadır UNICEF.³⁸ UNICEF’in çocuk koruma göstergelerinde “5-11 yaş grubunda olup bir önceki hafta en az bir

32 Uyan Semerci, P., S. Müderrisoğlu, A. Karatay, B. E. Akkan, Z. Kılıç, B. Oy, Ş. Uran. (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun “İyi Olma Hali”ni Anlamak İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

33 ÇHS (1989). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (UN Convention on the Rights of the Child), md. 1 <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

34 A.g.e.

35 ILO (n.d.) Çocuk işçiliği nedir?, 18 Mayıs 2017 tarihinde ILO internet sitesinden erişilmiştir, <http://ilo.org/ipecc/facts/lang--en/index.htm>

36 ILO. (1973). 138 No’lu Asgari Yaş Sözleşmesi, Md. 2 http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377287/lang--tr/index.htm

37 ILO. (1999) Worst forms of Child Labor Convention, 1999 (No. 182), ILO Website, md. 3 http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_46_en.pdf.

38 UNICEF (n.d.a). Factsheet: Child labour. 18 Mayıs 2017 tarihinde UNICEF internet sitesinden erişilmiştir, https://www.unicef.org/protection/files/child_labour.pdf

saat ekonomik işte veya en az 25 saat ev işinde çalışmış olan çocuklar” ya da “12-14 yaş grubunda olup bir önceki hafta en az 14 saat ekonomik işte ya da ekonomik iş ve ev işinde çalışma toplam süresi en az 42 saat olan işte çalışmış olan çocuklar” çocuk işçi olarak tanımlanmaktadır.³⁹

Türkiye’de çocuk işçi “14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi, genç işçi ise 15 yaşını tamamlamış ama 18 yaşını tamamlamamış kişi olarak tanımlanır.⁴⁰ Türkiye’de asgari çalışma yaşı 15’tir.⁴¹ Tehlikeli işlerde asgari çalışma yaşı ise 18’dir.⁴² Yasada çocukların çalışabileceği hafif işler “eğitimlerine engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da yetkili makamlar tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayan işler” olarak tanımlanır.⁴³

ILO’ya göre 2016 yılında tüm dünyada 152 milyon çocuk işçi varken bunların yaklaşık yarısı (%47) tehlikeli işlerde çalışıyor. Çoğunluğu (%70.9’u) tarım sektöründe, %11.9’u endüstride ve % 17.2’si hizmet sektöründe çalışırken çocuk işçilerin %48’i 5-11 yaşlarında, % 28’i 1-14 yaşlarında ve %24’ü ise 15-17 yaşlarındadır.⁴⁴ Çocuk işçilerin yaklaşık üçte ikisi yani çoğunluğu, ailelerinin işine katkı olarak çalışmaktadır. 2017 yılı istatistiklerine göre çocuk işçiler dahil olmak üzere dünyadaki tüm çalışan çocukların sayısı ise 218 milyon’dur.⁴⁵

Tablo 1. Dünyada Çocuk İşçi Sayısı

ÇOCUK İŞÇİLER	2000	2016
Zararlı işlerde çalıştırılanlar	171.000.000	73.000.000
Diğer işlerde çalıştırılanlar	75.000.000	79.000.000
Toplam Çocuk İşçiler	246.000.000	152.000.000
Hafif işlerde çalışanlar	106.000.000	66.000.000
Toplam Çalışan Çocuklar	352.000.000	218.000.000

••••• Kaynak: ILO, 2017

Türkiye 2000’li yılların başında çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli başarı elde etmiştir. 6-17 yaş grubunda çocuk istihdam oranı 1994 yılında % 15.2, 1999 yılında % 10.3, 2006 yılında % 5,9 ve 2012 yılında ise % 5,9 olarak açıklanmıştır.⁴⁶ Çalışan çocukların % 68,8’ini (614 bin kişi) oğlan ve % 31,2’sini (279 bin kişi) ise kız çocukları oluşturmaktadır.⁴⁷ Türkiye’de 2012 yılı Çocuk İşgücü Anketi’ne göre çocuk işçiliğinin yaşa göre dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.⁴⁸

39 UNICEF. (n.d.c). Definitions of the indicators of child protection: Child labour (Çocukların korunmasına ilişkin göstergelerin tanımları: Çocuk işçiliği), erişim https://www.unicef.org/infobycountry/stats_popup9.html

40 Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2004). Md. 4, Erişim <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/04/20040406.htm#3>

41 İş Kanunu (2003). 4857 Sayılı İş Kanunu, md. 71, erişim <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>

42 A.g.e.

43 Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2004). Md. 2, Erişim <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/04/20040406.htm#3>

44 ILO (2017). Global Estimates of Child Labour Results and Trends, 2012-2016, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575499/lang--en/index.htm

45 ILO (2017). Global Estimates of Child Labour Results and Trends, 2012-2016, s 11, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575499/lang--en/index.htm

46 TÜİK (2012). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>

47 ÇSGB (2017). Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Uluslararası Programı 2017-2023, https://www.cs.gb.gov.tr/media/4755/cocuk_isciligi_rev_23032017.pdf

48 A.g.e.

Ancak 2012 yılından sonra Türkiye’de çocuk işçiliğine ilişkin resmi istatistikler yayımlanmamıştır. Çocuk işçiliğine ilişkin güncel verilerin acilen tespit edilmesi, buna uygun önleyici ve düzenleyici müdahalelerin yapılması gereklidir. Türkiye’de çocuk işçiliği zorunlu göçle Suriye, Afganistan, Irak ve diğer ülkelerden gelen önemli sayıda çocuk dikkate alındığında öncelikle odaklanılması gereken bir sosyal politika alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Yaşa Göre Dağılımı, 2012

YAŞ GRUBU	KURUMSAL OLMAYAN NÜFUS	İSTİHDAM EDİLENLER	%
0-5 yaş	7.481.000	-	-
6-17 yaş	15.247.000	893.000	5,9
6-14 yaş	11.386.000	292.000	2,6
15-17 yaş	3.861.000	601.000	15,6

Kaynak: TÜİK, 2012 yılı işgücü anketi

Ev içi bakım emeği de çocuk işçiliğinin bir diğer boyutudur ve bu sorumluluk çoğu kez kız çocukların sırtına yüklenmektedir. Çocukların ev işlerinde çalışmasına ilişkin istatistikler ILO’nun hazırladığı çocuk işçiliğine ilişkin Küresel Tahminlere ilk defa 2016 yılında dahil edilmiştir. Uluslararası standartlara göre evde yapılan işlerin eğitimi engelleyecek düzeye geldiği sınır süre 21 saattir. Buna göre tüm dünyada 5-14 yaş grubunda olup haftada en az 21 saat ev işinde çalışan 54 milyon çocuğun üçte ikisi kızlardır. Haftada 28 saatten fazla ev işinde çalışan 5-14 yaş grubu çocukların ve haftada 43 saatten fazla ev işinde çalışan 7 milyon çocuğun da üçte ikisini kızlar oluşturmaktadır. Ayrıca kızların hem ev içinde hem de ev dışında çalışıyor olma yani ikinci mesai yapıyor olma ihtimali çok daha yüksektir.⁴⁹ Ev içi bakım ve iş yükünü üstlenerek eğitime katılmama, başarılı olamama ya da eğitimi terk etmek durumunda kalma riski Türkiye’deki kızlar için de yüksektir.⁵⁰ Kız çocukların ev içinde yapılan ve fiziksel gelişimi olumsuz etkileyebilecek fason işlerde de oğlan çocuklardan daha fazla çalıştırıldığını gösteren çalışmalar da vardır.⁵¹

Türkiye’de çocuklar tarımda, sanayide ve hizmet sektöründe kayıt dışı olarak çalıştırılmaktadır.⁵² Tarımda mevsimlik işçi ya da hayvancılıkta çoban olarak; sanayi sektöründe getir götür işlerinde, çaycı, temizlikçi, malzeme alımı ve taşınmasında ya da çırak olarak; tekstil sektöründe iplik, örme, giyim, paketleme işlerinde veya ortacı ya da ütücü olarak; terzilerde ütü yapma ya da dikişi işlerinde; ayakkabı imalathanelerinde veya araba tamirhanelerinde; servis sektöründe garson, bulaşıkçı, temizlikçi ya da satıcı olarak, bakkal dükkanlarında ya da büfelerde satıcı olarak, inşaatlarda işçi, hurdacıda toplayıcı ya da sokakta dilenci veya çöp ya da plastik toplayıcısı olarak çeşitli sektörlerde çalışan çocuk işçiler bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye’de reklam, dizi veya diğer medyalarda çocuk oyuncular çalıştırılmaktadır. Yakın zamana dek yasal düzenleme bulunmadığından haklarına uygun olmayan koşullarda çalıştırılan oyuncu çocukların çalıştırılma usulleri 2016 yılından itibaren Sanat, Kültür, Reklam Faaliyetlerinde Çocukların Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikle düzenlenmiştir.⁵³

49 ILO (2017). Global Estimates of Child Labour Results and Trends, 2012-2016, s.14, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575499/lang--en/index.htm

50 Başak Kültür ve Sanat Vakfı (BSV) (2017). Bir Çocuk Hakkı İhlali: Ev İçi Çocuk İşçiliği Projesi, Erişim https://docs.wixstatic.com/ugd/085959_636046b08a594ea28d7658f64556b3b3.pdf

51 Başak Kültür ve Sanat Vakfı (BSV) (2017). Bir Çocuk Hakkı İhlali: Ev İçi Çocuk İşçiliği Projesi, Erişim https://docs.wixstatic.com/ugd/085959_636046b08a594ea28d7658f64556b3b3.pdf

52 2012 yılında yapılan Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları’na göre Türkiye’de 6-17 yaş grubunda çalışan çocukların % 44,7’si tarımda, %24,3’ü sanayide ve %31’i ise hizmet sektöründe yer aldı. TÜİK (2012). Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>

53 Anti Slavery International (2016). Products of Child Labour, Erişim http://www.antislavery.org/wp-content/uploads/2016/11/products_of_slavery_and_child_labour_2016.pdf

Çocuk işçiliği meselesi uluslararası toplumun gündeminde de uzun dönemli bir mücadele konusudur. Çocuk işçiliğinin uluslararası sözleşmelerle yasaklanmasının yanısıra herkes için eğitim ve çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması evrensel kabul gören küresel hedeflerdir. 2000 yılı Herkes için Eğitim Dakar Eylem Planı, Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2017 Arjantin Çocuk İşçiliğinin Kalıcı Biçimde Sona Ermesi Konferansı bu hedefleri içerir. 2025 yılına dek çocuk işçiliğinin tüm biçimlerinin ortadan kaldırılması Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alır.⁵⁴ 2000 - 2016 arasında çocuk işçi sayısında önemli azalma yaşanmış olsa da 2025 yılına dek dünyada çocuk işçiliğinin tamamen ortadan kaldırılması iddialı bir hedefdir; son yıllarda dünyadaki çocuk işçi sayısının düşüşünde yavaşlama olduğu dikkate alınırsa çocuk işçiliğiyle mücadeleye ivme kazandırmak gerektiği açıktır.⁵⁵

Yasalarda çocuk işçiliği net olarak yasaklanmış ve gelecekte ortadan kaldırılması için küresel inisiyatif alınmışsa da çocuk işçiliğini hızlıca ve tamamen ortadan kaldırmak kolay değildir. Çocuk işçiliğinin temel nedeni ekonomik eşitsizlikler ve bunun yol açtığı yoksulluk ve yoksunluk koşullarıdır. Kayıt dışı işgücü piyasası, çocuk işçiliğine kaynaklık etmektedir. Çocuklar daha düşük maaşları kabul ettikleri, daha kolay işten çıkarılabildikleri, hakları için örgütlenemedikleri ve teftişlerde daha zor yakalandıkları için işverenler onları çalıştırmaktadır.⁵⁶ Çocuk işçiliğiyle çatışma ve afet durumları arasında da doğru orantılı bir ilişki vardır. Çatışma ve afetlere maruz kalan çocuklar, ailelerinin geçinme kaynaklarının ortadan kalkması ve ekonomik koşullarının kötüleşmesi sebebiyle okulu bırakarak çalışmaktadır.⁵⁷ Çocuk işçiliği göçmen çocuklar açısından bir yoksullukla mücadele ve hayatta kalma stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır.⁵⁸

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN KALICI BİÇİMDE SONA ERDİRİLMESİ KÜRESEL KONFERANSI 2017-ARJANTİN⁵⁹

Çocuk işçiliğinin 2025 yılına dek sona erdirilmesine ilişkin politikalar:

Yasal Korumanın Güçlendirilmesi: Çocuk işçiliğini yasaklayan yasaların uygulanması, denetlenmesi ve izlenmesini sağlamak.

İşgücü Piyasaları ve Aile İşletmelerinin Yönetiminin İyileştirilmesi: Yetişkinlerin ve gençlerin istihdamını sağlayan ve çocuk işçiliğinin yaygın görüldüğü alanlara odaklanan iyi hazırlanmış işgücü piyasası politikaları.

Sosyal Korumanın Güçlendirilmesi: Yoksul hanelerin çocuk işçiliğini baş etme mekanizması olarak kullanmasını önlemek için tam kapsamlı sosyal koruma.

Kaliteli Eğitime Yatırım: Okul çağındaki çocukların çalışma yaşamına yönelmelerini durdurmak için eğitime erişimleri ve eğitim kalitesini artırmak.

54 ILO (nd). https://www.ilo.org/global/topics/dw4sd/themes/child-labour/WCMS_559713/lang--en/index.htm

55 ILO (2017). Global Estimates of Child Labour Results and Trends, 2012-2016, S. 12, https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575499/lang--en/index.htm

56 UNICEF, (2014). Child Labour and UNICEF in Action: Children at the Centre. NY: United Nations Children's Fund Child Protection Section, Erişim https://www.unicef.org/protection/files/Child_Labour_and_UNICEF_in_Action.pdf

57 ILO. (2017a). World Day against Child Labour (poster), erişim http://ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_29255/lang--en/index.htm

58 Atasü Topçuoğlu (2014). Hayatı Değiştirmek İçin Yola Çıkanlar – Yola Çıkınca Değişen Hayatlar: Bir Müracaatçı Grubu Olarak Göçmen Çocuklar. Toplum ve Sosyal Hizmet, 25(1), 89-108.

59 ILO (2017). Çocuk İşçiliğinin Kalıcı Biçimde Sona Erdirilmesi Küresel Konferansı 2017-Arjantin, Erişim <http://childlabour2017.org/>

Yoksulluğun temelindeki nedenleri ortadan kaldırmak için küresel eşitsizlikleri hedefleyen yapısal dönüşümlere ihtiyaç vardır. Küresel gelir dağılımı adaletine, çocuklar ve genç insanlar için nitelikli eğitime, çocuk koruma hizmetlerine, aileler için temel gelire, ekonomik fırsatlara ve adil çalışma koşullarına erişim gereklidir. Çocuk işçiliğiyle mücadele çocuklar ve aileleri yaşamak için temel gelire erişemediği durumlarda hiç de kolay değildir.

Etkili bir mücadele için tüm paydaşların işbirliğine ihtiyaç vardır. Hükümet, yerel yönetimler, hemşehrilik ya da diğer özellikler bakımından ortaklıklar taşıyan ve aynı bölgede yaşayan çeşitli gruplar, sivil toplum kuruluşları, şirketler, atölyeler, okullar, sosyal hizmet merkezleri ve ilgili tüm kurumlarda çalışanlar, ebeveynlerle birlikte çocukların çevresindeki destek halkalarını oluşturmalarıdır. İlk halkada çocukların kendisi ve aile çevresi, ikinci halkada çocukların yakın çevresindeki kurumlar ve bu kurumlardaki kişiler, son halkada ise çocuk işçiliğine karşı kural koyan ve ülkeleri bu bağlamda izleyerek gelişimlerini takip eden uluslararası kuruluşlar yer almalıdır. Her halkanın iç halkayı izlemesi ve gelişimini desteklemesi beklenir. Ayrıca medyanın çocuk işçiliğine ilişkin kamuoyunu bilgilendirmek ve çocuğun üstün yararını korumak gibi tüm halkaları ortak kesen sorumlulukları bulunur. Bugün dünyada çocuk işçiler gibi pek çok çocuğun etrafındaki kişi ve kurumların çocuk haklarını gözetmede yetersiz kaldığı, destek halkalarının üzerine düşen görevi tam da gerçekleştiremediği tespitini yapabiliriz. Dünyadaki çocuk işçi sayısı düşünüldüğünde bu yorum pek de haksız sayılmaz. Buna rağmen çocuk haklarını korumak için destek halkalarının gerekliliğine inanmak çocukların çevresindeki kişi ve kurumları güçlendirmenin ilk adımıdır. 1989 tarihli ÇHS'nin belgelediği evrensel çocuk hakları anlayışı bu halkalarının var olmasını ve etkin olmasını gerektirir.

“ÇOCUKLARIN ÇALIŞMASINDA FAYDA VAR” MIDIR?

Hayır, çocuk hakları açısından çocukların zamanlarını oynayarak, öğrenerek, dinlenerek, sosyalleşerek, kendini keşfederek ve geliştirerek geçirmesi uygundur. Çocukların çocuk işçi olarak çalışması zararlıdır ve haklarını ihlal eder. Yoksul ailelerde çocukların çalışmasının kaçınılmaz olduğu ya da çocuk çalışmasının kabul edilebilir veya faydalı olduğu görüşlerini özellikle ailenin maddi yoksunluğu bağlamında sık sık duyarız. Oysa çocukların çalışması kaçınılmaz olmadığı gibi çocuk işçiliği hiç bir koşulda çocuklar için faydalı değildir. Buna rağmen tüm hakları gözetilerek, kendi istekleri dahilinde, kısıtlı zaman dilimlerinde çalışmaları kabul edilebilir. Örneğin çocukların haftasonu bir kaç saat gelişim düzeylerine uygun hafif bir işte çalışması gibi. Ancak, çocukların haklarının ihlal edilmediği çalışma biçimleri yaygın değilken, buna karşılık çocuk işçiliği oldukça yaygın olarak karşımıza çıkar. Çocuk işçiliği çocuk haklarına aykırıdır.

Yoksul ailelerde çocukların çalışması kaçınılmaz mıdır?

Yoksul ailelerde geçim yükünü ailenin diğer iş bulabilen bireyleriyle beraber çocuklar da üstlenmektedir. Dolayısıyla çocuk işçiliğiyle mücadelenin bir anahtarı yoksulluğu azaltmaktır. İstatistiklere bakıldığında yoksullukla çocuk işçiliğinin ilişkisi açıkça ortaya konulmaktadır. Dünyadaki çocuk işçiliğinin % 90'ı Afrika ve Asya'da bulunurken tam zamanlı çalışan çocuk işçilerin % 61'i Asya'da %32'si Afrika'da ve %7'si Güney Amerika'da bulunmaktadır.⁶⁰ Yoksulluk geçinmeye yetecek kadar gelir elde edemeyen ebeveynleri çocuklarını çalıştırmaya yönlendirmekte; çocuk işçiliği yoksul ailelerin yoksulluktan kurtulmak için başvurduğu kısa vadeli bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır. Oysa ki eğitime erişim de uzun dönemli bir yoksulluktan kurtulma stratejisidir.

Yoksul ailelerin tamamında çocuk işçiliği bulunmadığı gibi, çocukların okuldan uzaklaşıp çalışmasına yol açan tek etmen de yoksulluk değildir. Eğitime erişimdeki güçlükler, çocukların çalışmasını kabul edilebilir bulma, çocuk işçiliğine yönelik talebin yüksekliği, yasalardaki

60 Naeem Z, Shaukat F ve Ahmed Z (2011). Child Labour in Relation to Poverty, International Journal of Health Science, Erişim <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3533357/>

boşluklar veya uygulamadaki eksiklikler gibi ek risk faktörleri de vardır. Örneğin tarımın geçim kaynağı olduğu bölgelerde tarım arazisine sahip olan ailelerdeki çocukların sahip olmayan ailelerinkine göre daha fazla çalıştığı gösterilmiştir.⁶¹ Eğitim kalitesi düşük olduğunda veya eğitimin istihdama dönük sonuçları zayıf olduğunda da okul yerine çocuk işçiliği hem aileler hem de çocuklar tarafından tercih edilebilmektedir. Dolayısıyla yoksulluk ve yoksunluğun çocuk işçiliğine yol açan en temel neden olduğu doğru bir tespittir ancak bu tespite dayanarak soruna yaklaşmak yeterli olmayacaktır.

Çalışmak çocuklar için zararlı mıdır?

Evet, çoğu kez zararlıdır. Çocukların çalıştıkları için zarar gördükleri sayısız örnek vardır. Örneğin çalışan çocuklar uygun olmayan pozisyonlarda uzun süre durdukları ya da ağır kaldırdıkları için bedensel gelişim açısından zarar görürler. Yetişkinlerle aynı çalışma ortamını paylaştıklarından dolayı sigara dumanı veya diğer kimyasalları solumak durumunda kalırlar. Zararlı ya da yaşlarına uygun olmayan araçlar kullanabilirler. Okulda başarısız olurlar, devamsızlık yaparlar, hatta okulu terk ederler. Kendilerine güvenmede ve kendilerini ifade etmede güçlük yaşarlar.

Çalışmak çocukların eğitim, gelişim, sağlık, oyun ve dinlenme; kültürel ve sportif etkinliklere katılma gibi temel haklarının ihlaline ve onlarda duygusal, sosyal, fiziksel ve gelişimsel açıdan önemli zararlara yol açar. Eğitim ya da sağlık gibi temel haklarının ikinci plana atılmasını ve toplum içinde onlara yetişkin gözüyle bakılmaya başlanmasını getirir. Çocuğun sadece bugününü değil gelecek yaşantısını da olumsuz etkiler.⁶²

Ancak çocuk işçiliğinin farklı biçimlerinin çocuklar üzerinde yol açtığı zarar çoğu kez açıkça ortaya konulmamış olduğundan göz ardı edilebilmektedir. Çeşitli işlerde çalışmanın çocuklar üzerinde yarattığı zararın belirlenmesi için sistematik çalışmalara ihtiyaç vardır.⁶³

Diğer yandan çocuk çalışmasının tüm biçimleri çocuk işçiliği olarak görülmez. ILO'ya göre çocukların eğitimini, sağlığını ve gelişimini olumsuz etkilemeyen işlere izin verilebilir.⁶⁴ Okul saatleri dışında, tatillerde harçlık kazanmak için yapılan faaliyetler çocukların kişisel gelişimi ve topluma katılımı için onları hazırlamak bakımından faydalı görülmektedir ve çocuk işçiliği kapsamında kabul edilmez.⁶⁵ Çeşitli çalışma biçimlerinin çocuk işçiliği olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği çocuğa, yapılan işe ve ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre sektörden sektöre farklılık gösterebilir.⁶⁶ Çocukların çalışma biçimlerinin çocuk işçiliği sayılıp sayılmadığını değerlendirirken dikkate alınması gereken asgari standartlar ÇHS'de tanımlanmış olan çocuk haklarıdır. Dolayısıyla ancak tüm haklarını gözetilen ortam ve koşullarda çocukların çalışması kabul edilebilir.

Çocuk işçiliği açısından farklı müdahaleler gerektiren üç ayrı kategori bulunur: (1) ciddi zarar ve hak ihlallerinin kaçınılmaz olduğu ve acil olarak engellenmesi gereken çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri, (2) hakların ihlal edildiği ancak işin koşullarındaki düzenlemeler yoluyla bu ihlallerin giderilebildiği zararlı çocuk işçiliği ve (3) hakların ihlal edilmediği ve işin hakların gerçekleşmesine katkıda bulunabildiği, zaman zaman çocukların desteklenmesini

61 Abdullahi II, Noor ZM, Rusmawati S, Baharumshah AZ (2016). Does Poverty Influence Prevalence of Child Labor in Developing Countries, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/364676>

62 Efe, H. & Uluoğlu, A. S. (2015). Dünyada Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Gelinek Nokta ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 13(51), 46-72.

63 Tarım sektöründe çalışan çocuklara yönelik sağlık zararlarını inceleyerek somutlaştıran bir çalışma için bkz. Yasin Y. ve Sürmeli A. (2018). Tarımsal Üretimde Çalışan Çocukların Karşılaştıkları Sağlık Riskleri, <http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/13/SAGLIK%20RISKLERİ%20RAPORU.pdf>

64 ILO. (1973). 138 No'lu Asgari Yaş Sözleşmesi, md. 7 http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377287/lang--tr/index.htm

65 ILO (nd) Çocuk işçiliği nedir?, 18 Mayıs 2017 tarihinde ILO internet sitesinden erişilmiştir, <http://ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm>

66 A.g.e.

gerektirebilen, koşulları çocukların ihtiyaçlarına uygun olan çocuk çalışması.⁶⁷ Dolayısıyla çocukların çalışmasına ilişkin uluslararası kurallar asgari çalışma yaşını ve diğer tüm çocuk haklarını gözeten uygun koşullar sağlandığında çocukların çalışabileceğini öngörür.

Çocukların çalışması için “uygun” kabul edilen koşullar nelerdir?

Yetişkinlerle aynı koşullarda veya ailenin yoksulluğuna çare olarak çalıştırıldıkları işlerin hiçbiri çocuğun haklarına uygun bir çalışma ortamı olarak kabul edilemez. Ancak çocukların haklarına uygun olarak düzenlenmiş çalışma biçimleri çocukların çalışması için uygun kabul edilebilir. Örneğin çocuğun çalışma ortamı eğitim, sağlık, gelişim, kendini gerçekleştirme, dinlenme, oyun, istismardan korunma gibi haklarının ihlaline yol açmamalıdır. Çocuğun akademik, duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunmalıdır. Çalışma ortamının çocuk dostu biçimde tasarlanması yani ÇHS’yi dikkate alması gerekir. Dolayısıyla bu ortamda öncelikle çocukların üstün yararı korunmalı, çocuğun yaşamı ve gelişimi gözetilmeli, çocuklar arasında hiçbir ayırım yapılmamalı ve çocuğun katılım hakkı hayata geçmelidir. Sayılan koşulların tamamı geçerliyse çocuğun yararına ve çocuğa uygun bir işten bahsedilebilir. Ancak bugün ailelerin yoksulluktan kurtulma stratejisinin bir parçası olarak çalıştırılan çocukların pek azı çocuk haklarını gözeten bu tür bir çalışma ortamına sahiptir. Dolayısıyla çocuğun çalışması hemen hiçbir zaman, çocuğun yararına değildir; çünkü çalışma koşulları çocukların yaşamı ve hakları bakımından uygun değildir.

EĞİTİMCİLER OLARAK NELER YAPABİLİRİZ?

En dezavantajlı ve risk altındaki çocuk işçiler başta olmak üzere tüm çocukların eğitime etkin katılımının anahtarı eğitimcilerdedir. Çocukların aileden sonra en güçlü güven ilişkisi kurdukları kişiler öğretmenlerdir. Bu nedenle öğretmenlerin okuldaki tüm çocukların öğrenmeye katılımında ve dolayısıyla çocuk işçiliğine karşı çocuğu güçlendiren destek halkaları içinde önemli yeri vardır. Psikolojik danışmanlar çocukların sosyal ve duygusal gelişiminin desteklenmesinde, etkin biçimde okula devamının sağlanmasında ve eğitimci ve ebeveynlerin çocukları güçlendirecek beceriler kazanmasında doğrudan rol oynar. Tüm eğitim sürecinde akademik öğrenmenin yanısıra sosyal ve duygusal öğrenmeye de değer verilmesi eğitimin kapsayıcılığı için temel bir koşuldur. Okulda kapsayıcılığın bir politika ve sistem olarak benimsenmesine öncelik veren idareciler ise tek tek tüm öğrencilerin iyi olma halini iyileştirmeyi önemseyerek, çocuk işçiliğinin izlenmesi ve önlenmesinde kilit rol üstlenmiş olur.

Ülkemizde 2017 yılında 2017-2023 Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı hazırlandı.⁶⁸ Bu kapsamda Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Yılı ilan edilen 2018 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nın yanısıra çeşitli bakanlıklar, sendikalar ve odalar Çocuk İşçiliğiyle Mücadele’ye ilişkin bir ortak deklarasyona imza attı. Hem 2017-2023 Ulusal Planında hem de Ortak Deklarasyonda toplumda çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda duyarlılığın artırılması, toplumun katılımının, çocukların örgün veya yaygın eğitime devamının, yetişkin istihdamının ve yoksul ailelere yönelik sosyal korumanın sağlanması, mevzuatın düzenlenmesi ve uygulanması gibi tedbirler yer aldı.

67 Save the Children (2013). The Protection of Children from Harmful Work. Erişim https://resourcecentre.savethechildren.net/node/7750/pdf/sc_position_statement_children_and_harmful_work1.pdf

68 ÇSGB (2017). 2017-2023 Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı, Erişim https://www.cs.gb.gov.tr/media/4755/cocuk_isciligi_rev_23032017.pdf

2017-2023 ULUSAL PROGRAMI EYLEM PLANI
MEB'İN SORUMLULUK ALANINDAKİ ÖNLEMLER⁶⁹

Kurumsal Yapıların Güçlendirilmesi ve Oluşturulması

- Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitimine ilişkin çalışan taşra teşkilatının güçlendirilmesi
- Okul sosyal hizmet birimlerinin pilot illerde kurulması ve çalışma alanına çocuk işçiliğinin dahil edilmesi
- E-okul sisteminden yararlanarak düzenli izleme yapılması
- Çalışan çocukların okula devamının takibi için İlçe Milli Eğitim bünyesinde izleme birimlerinin oluşturulması
- Okula devam eden çalışan çocukların öğretmenler ve psikolojik danışmanlar tarafından mülki amirlere bildirilmesi

Farkındalık Artırıcı Önlemler

- Okul yöneticilerinin çalışan çocukların ailelerine ulaşması için alternatif yöntemlerin oluşturulması (ev-çadır ziyaretleri)
- MEB Aile Eğitimi Programlarının yaygınlaştırılması

Eğitim ve İyileştirmeye Yönelik Önlemler

- Hizmet içi eğitim yoluyla müfettişler, öğretmenler, il ve ilçe müdürleri ve idarecilerin bilgilendirilmesi
- Okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi
- Mevsimlik tarım işçisi çocukların okula devamı için taşınabilir eğitim ve mobil/prefabrik okulların yaygınlaştırılması ve alternatif uygulamalar geliştirilmesi
- Çalışan ve eğitimden yararlanamayan çocuklar için tamamlayıcı eğitim programları hazırlanması ve uygulanması
- Çocuklar için yaz okulları ve kamplar düzenlenmesi
- Eğitime devam eden ancak kazanımları edinemeyen öğrenciler için telafi eğitimleri planlanması
- Çalışma riski bulunan çocuklar için mesleki eğitim olanaklarının güçlendirilmesi
- Mesleki eğitime yönlendirilen çocuklara yönelik burs ve diğer destek mekanizmalarının geliştirilmesi
- Çıraklık eğitiminin kalitesi ve kapasitesini ve çıraklık eğitimine erişimi artırmaya yönelik çalışmalar

69 A.g.e., 62-77.

Çocukların eğitim hakkının gerçekleşmesine engel olan çocuk işçiliğiyle ve bu eksendeki ayrımcılıkla mücadelede eğitimcilerin rolü “önleme” ve “güçlendirme” başlıklarında değerlendirilebilir. Önleme başlığı çerçevesinde eğitim ortamındaki ayrımcılığı önlemek için öğretmenlerin toplumda yerleşik olan kalıpyargı ve önyargıların ve bunlara dayalı tutum ve davranışların farkında olması önemlidir. Sosyal dışlanma yaşayan ailelerin çocukları için okulda iyi ilişki kurdukları tek bir öğretmen bile çok hayati bir rol oynar.⁷⁰ Buna paralel olarak, okullarda çocukların ayrımcı dili yeniden üretmelerinin önüne geçebilecek önlemler, yardımların utandırıcı değil güçlendirici biçimde dağıtılması ve eğitim sisteminin başarılı olsun ya da olmasın, tüm çocuklar için kapsayıcı olmasını sağlamak duyarlı bir öğretmenin alabileceği dönüştürücü ve hayati önlemler arasındadır.⁷¹

Ancak eğitimcilerin eğitimin kapsayıcılığını sağlaması önünde engelleyici rol oynayan yaygın ve yanlıtıcı bazı yargılar vardır. Örneğin; “eğitimde kapsayıcılık çok maliyetli bir iştir.”, “eğitimde kapsayıcılığı sağlamak için öncelikle toplumsal tutumlarda değişiklik gerekir”, “eğitimde kapsayıcılık teoride olumludur ancak pratikte mümkün değildir”, “eğitimde kapsayıcılık geliştirilmesi zor olan özel bazı beceri ve yetkinlikler gerektirir”, “kapsayıcılık Milli Eğitim’i değil Sosyal Hizmetler’in işidir” ya da “kapsayıcılık sadece engellilik alanını ilgilendirir” gibi.⁷² Dolayısıyla eğitimde kapsayıcılığı sağlamak için çalışan eğitimcilerin yaygın ve yerleşik olan bu kalıpyargı ve önyargıların farkında olması ve bunlarla mücadele yolları keşfetmesi gerekecektir.

Öğretmenlerin çocuk işçiliğini önlemeye katkı sunabileceği tedbirler arasında ise toplumun, ailelerin, işverenlerin, eğitimcilerin ve çocukların çocuk haklarına ve çocuk işçiliğine ilişkin farkındalığını artırmak; eğitimin kalitesini ve kapsayıcılığını yükseltmek; çocukların okula aidiyetini ve arkadaşlar arasında farklılıklara saygıyı artırmak; ailelerin sosyal yardımlardan haberdar olmasını sağlamak ve çocukların okula devamını izlemek ve denetlemek yer alır.

Okula devam konusu İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nda düzenlenir. Buna göre okula gidemeyen çocuğun özrünün en geç 3 gün içinde okula bildirilmesi, okula devamsızlık nedenlerinin idarecilerce araştırılması, nedenlerin giderilmesi mümkün olmazsa durumun mülki amirlere bildirilmesi gerekir. Öğrencilerin bir yılda en fazla devamsızlık süresi 15 gündür. Hastalık, sel, kar, deprem ve yangın gibi nedenler dışında çocuğunu okula göndermeyen, verilen izin süresini geçiren, geç nakil yaptıran, okul çevresi dışına çıkarak izini kaybettiren, çocuğunun devamsızlık durumunu özürsüz olarak zamanında bildirmeyen veliler mülki idareye şikayet edilir. Muhtarlık veya mülki amirce yapılan bildirimde rağmen veli çocuğunu okula göndermezse her devamsızlık günü için on beş lira idari para cezası verilir. Eğer veli yine de çocuğunu okula göndermezse beş yüz lira ceza ödemesi gerekir. Aynı yasaya göre ilköğretim çağına olup da mecburi ilköğretim kurumlarına devam etmeyenler ücretli ya da ücretsiz çalıştırılmaz, ancak okula devam edenler iş yasasında düzenlenen koşullarda çalıştırılabilir.⁷³

Çocukların okula devamını sağlamaya dönük tüm bu düzenlemelere rağmen yasada belirtilen maddi yaptırımlar çok etkili olmamaktadır. Çünkü devamsız çocukların aileleriyle iletişim kurmak eğitimciler için zordur. Ekonomik sıkıntı çeken aileleri şikayet etmek aileyi ve çocuğu bir çok açıdan zora sokacağından yararsız bulunmaktadır. 2016 yılında çıkarılan mevsimlik tarım işlerinde çalışan çocukların okula devamsızlığını ve okuldan kopma riskini azaltmayı hedefleyen Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer veya Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi Genelgesi tarımda mevsimlik çalışarak yaşamlarını kazanan ailelerin çocuklarının eğitime katılımı için alınabilecek cezai yaptırımlar dışındaki önlemleri içermesi bakımından önemlidir.⁷⁴

70 Uyan Semerci, P. (2012). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık: Sosyolojik ve eğitimsel perspektifler içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, K. Çayır, ve M. Ayan Ceyhan (ed.). s. 195.

71 A.g.e., 195.

72 UNESCO (2005). Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. Paris: UNESCO Publications, s. 22, Erişim: http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/Guidelines_for_Inclusion_UNESCO_2006.pdf

73 İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961). İlköğretim ve Temel Eğitim Kanunu, Md. 59, Erişim, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf>

74 Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer veya Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi Genelgesi (2016). Erişim http://tegm.meb.gov.tr/meb_ays_dosyalar/2016_03/28043457_genelge.pdf

Türkiye’de 14 yaşından küçük çocukları çalıştırmak, 14-15 yaş arasındaki çocuk işçileri hafif olmayan işlerde çalıştırmak veya 15 yaşından büyük çocukları yasaya uygun olmayan işlerde çalıştırmak işverene cezai yaptırımlar getirmektedir. Bu yasaların ihlali halinde işverenlere bin 853 lira para cezası uygulanmaktadır. Ayrıca çocuklara karşı işlenmiş suçlardan hüküm giymiş olan işveren veya işveren vekilleri çocuk işçi çalıştıramaz. Ancak bu yaptırımların daha etkili olması için para cezasının işletme başına değil, her çocuk için verilmesi ve denetimlerin etkinleştirilmesi gereklidir. Eğitime katılım konusunda olduğu gibi çocukların çalışmasının önlenmesi için de sadece cezai yaptırımlar yeterli değildir; önleyici ve koruyucu süreçlerin çocuğun ve ailenin her açıdan desteklendiği bir sosyal hizmet müdahalesi olarak planlanmasına ihtiyaç vardır.

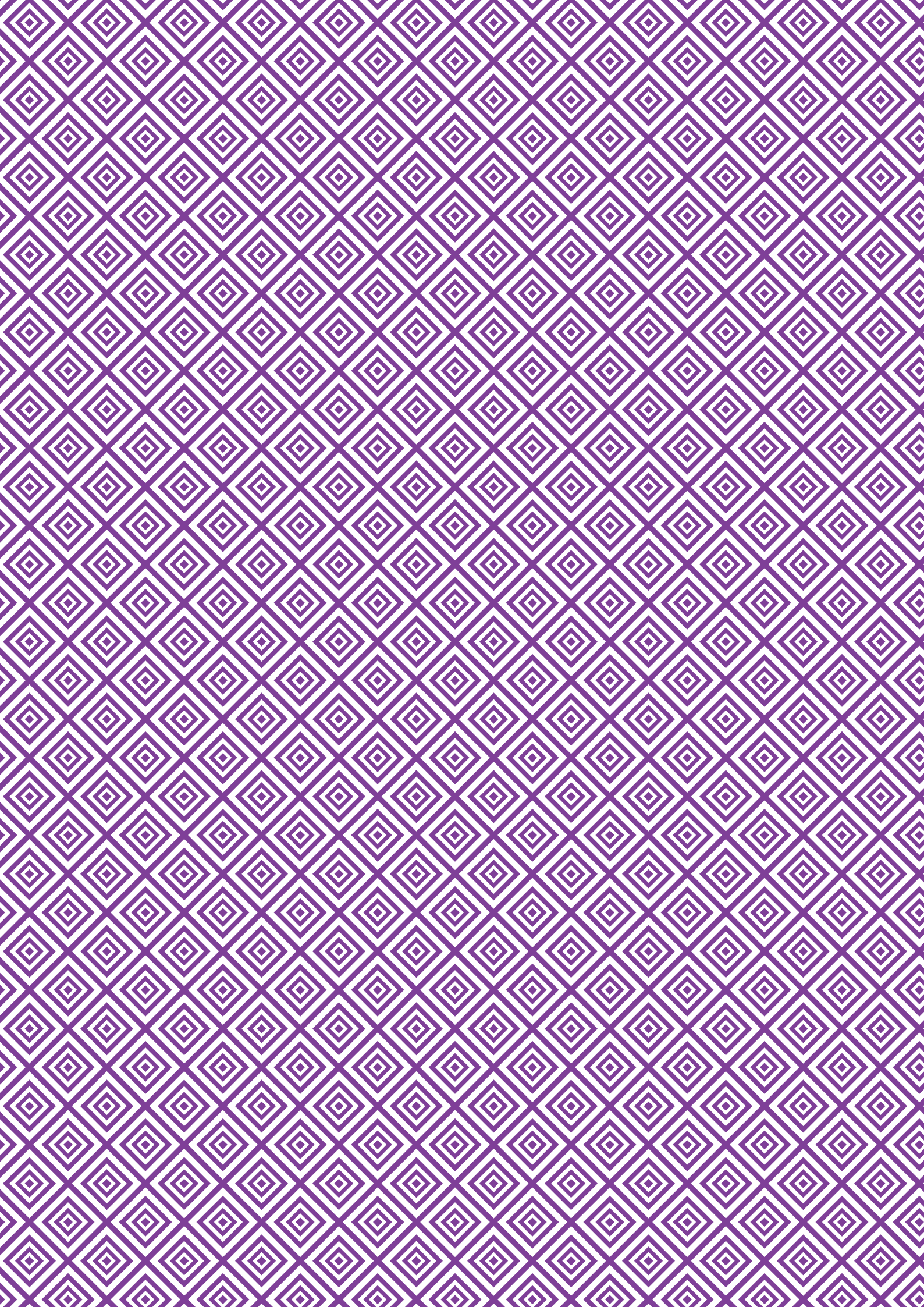
Eğitiminin güçlendirme başlığı altında alabileceği tedbirler bakımından yasal çalışma yaşında olup yani 15 yaşından büyük olup çalışan veya 14 yaşında olup hafif işlerde çalışan çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve akademik durumunu olası sağlık, gelişim veya eğitim risklerini dikkate alarak izlemek, çocukların izleme ve değerlendirme sürecine katılımını, psiko-sosyal ve akademik desteğe erişimini sağlamak ve çalışma ortamlarının çocuk haklarına uygun düzenlendiğinden emin olmak sayılabilir.

Çalışmak durumunda kalan çocuklar çoğu kez okul içinde kendilerini akademik ve sosyal olarak geri planda hissetmektedir. Bu nedenle onları güçlendirecek yaklaşım ve çalışmalar çok önemlidir. Çalışan veya risk altında bulunan çocukların akademik başarılarının desteklenmesi ancak derslerinde başarılı olmadıklarında da eğitime katılımlarının önemsenmesi, farklı çocukların ihtiyaçlarına uygun ders planlarının hazırlanması ve uygulanması, çocuklara evde bulamadıkları ders çalışma ortamının okulda sunulması, öğrenciler arasındaki sembolik, duygusal ve fiziksel şiddetin azaltılması, risk altındakiler dahil tüm çocukların geleceğe dair inançlarının güçlendirilmesi, okula güven ve aidiyetin artırılması ve tüm bu konularda öğretmen ve öğrencilerin dayanışma içinde çalışması bunlar arasında sayılabilir.

Çocuk işçiler ya da çalışma riski bulunan çocuklar için kapsayıcı bir okul ortamı yaratmak için eğitimcilerin neler yapabileceğine dair örnekler Tablo ‘de yer almaktadır.

ÇOCUK İŞÇİLER YA DA ÇALIŞMA RİSKİ BULUNAN ÇOCUKLAR İÇİN	
Kapsayıcı Okul Ortamı Örneği	Kapsayıcı Olmayan Okul Ortamı Örneği
Okul idaresi öğrencinin ailesinin sosyoekonomik koşulları ve sağlık durumunu bilir ve dikkate alır.	Öğrencinin ailesinin sosyoekonomik koşulları ve sağlık durumu bilinmez ve/veya önemsenmez.
İdare, öğretmeni öğrencinin durumuna ilişkin zamanında bilgilendirir.	Öğretmen öğrenciyle derse girdiği anda karşılaşır. Daha önce öğretmene öğrenciye dair bilgilendirme yapılmaz.
Gerekli durumlarda ebeveynlere sosyal yardım ve sosyal hizmetlere ilişkin yönlendirme yapılır.	İhtiyaç duysalar da ebeveynlere sosyal hizmet ve yardımlara dair yönlendirme yapılmaz.
İhtiyaç tespit edildiğinde sosyal yardımlara başvuru süreçleri konusunda destek verilir.	Ebeveynler sosyal yardımlara başvuru için ihtiyaç duydukları desteği alamazlar.
Öğrenci sınıfa gelmeden öğretmenleriyle veliler arasında iletişim kurulur.	Öğretmen sınıfına kaydolun öğrencilerin velileriyle daha önce hiç karşılaşmamıştır.
Öğretmen ve ebeveyn arasında sürekli ve çift yönlü iletişim vardır.	Ebeveynlerle öğretmenler arasında iletişim yoktur ya da olumsuzdur.
Öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişim kanalları açıktır.	Öğretmen ve öğrenciler arasında iletişim zayıftır.
Öğretmen öğrencilerin yaşam koşullarıyla ilgilenecek zaman yaratmaya çalışır.	Öğretmenin öğrencilerin yaşam koşullarıyla ilgilenecek vakti yoktur.
Ders planları yapılırken duygusal ve sosyal gelişim de akademik gelişim kadar önemsenir.	Sadece akademik gelişim hedeflenir; başarılı ve başarısız çocuk ayrımı keskindir.
Derslerdeki öğrenme yöntem ve içerikleri farklı öğrencilerin ihtiyacına uygun olarak tasarlanır.	Derslerde tek tip öğrenme yöntemi ve içeriği kullanılır.
Öğrenciler sınıfta seslerinin duyulacağını ve dikkate alınacaklarını bilir.	Öğrenciler seslerini duyuramayacaklarını bildiklerinden sınıfta konuşmaya gerek duymaz.
Öğrenciler okuldaki karar mekanizmalarına etki edebilir, bunun için güçlendirilir.	Okulda öğrencilerin görüşü alınmaz.
Akranlar arası olumlu etkileşimi destekleyecek düzenli çalışmalar yapılır.	Akranlar arası etkileşim için yapılabilecek bir şey yoktur.
Okulda ayrımcı ve zorbaca davranışlara yönelik zamanında ve etkin önlemler alınır.	Öğrenciler arasında birbirlerini etiketleme, zorbalık davranışları yaygındır, çözüm üretilemez.
Tüm öğrencilerin okulda sanat, spor, gezi gibi faaliyetlere katılması mümkündür.	Okulda öğrencilerin katılabileceği farklı etkinlikler yoktur, olsa da herkes katılamaz.
Çocukların öğrenmesi için ebeveynlerle işbirliği kurulur.	Ebeveynler çocukların öğrenmesine destek veremezler.

ÇOCUK İŞÇİLER YA DA ÇALIŞMA RİSKİ BULUNAN ÇOCUKLAR İÇİN	
Kapsayıcı Okul Ortamı Örneği	Kapsayıcı Olmayan Okul Ortamı Örneği
Ebeveynler arası olumlu etkileşimi destekleyen düzenli çalışmalar yapılır.	Ebeveynlerin kendi arasında çözölemeyen sorunlar ve çatışmalar vardır.
Öğrencilerin devamsızlığı düzenli takip edilir.	Devamsızlık takibi yapılamaz.
Devamsızlıkla mücadele için çocukları ve ilgili tüm yetişkinleri içine alan destek planları yapılır.	Devamsızlık nedenlerini ortadan kaldırmak okulun işi değildir.
Öğrencinin istismara veya ihmale uğradığı şüphesi bulunduğunda gerekli bildirimler yapılır.	Öğrencinin istismara veya ihmale uğradığı şüphesi bulunsa da bildirim yapılmaz.
Yasalara göre çalışma yaşında olup çalışan öğrencilerin çalışma koşulları ve eğitimlerine etkisi izlenir.	Çalışmak durumundaki çocuklar için yapılabilecek bir şey yoktur.
Çalışmaya iten nedenlerle mücadele için çocuk ve yetişkinleri içine alan destek planları yapılır.	Çalışan öğrencilerin çalışma nedenlerini değiştirmek mümkün değildir.
* Farklı uygulama adımları eklenebilir.	

**EĞİTİMDE OKULDA VE
SINIFLARDA KAPSAYICILIK**

EĞİTİMDE OKULDA VE SINIFLARDA KAPSAYICILIK

KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN İPUÇLARI

Kapsayıcı eğitim tüm çocukların okul ortamında eşit, ait ve yetkin hissederek öğrenmesini ifade eder. Sadece çocuklarla ilgili değildir; eğitimcilerin de istekli ve etkin şekilde, işbirliği içinde öğrenmeye katkıda bulunmasını sağlar. Katılımcı ve olumlu bir okul iklimi oluşmasına katkı sunan kapsayıcı eğitim okuldaki ve okul dışındaki tüm aktörlerin işbirliğiyle gerçekleştirilecek, öğrenilen, geliştirilen, düzenlenen ve yeniden öğrenilen bir süreçtir.

Eğitimin kapsayıcı olduğuna dair işaretler nelerdir?

Eğitim kapsayıcı olduğunda öğretmenler okula gelmek isterler, mesleki motivasyonları yüksektir. Her öğrencinin öğrenebileceğine inanır, okulda ve eğitimde karşılaştıkları zorluklar karşısında kendilerini yalnız hissetmezler. Çocukların öğrenmesi için ebeveynlerle işbirliği kurulabilir. Çocukların öğrenemediği durumda tüm sorumluluk sadece ebeveynlere ya da öğretmenlere yüklenmez. Eğitim kapsayıcı olduğunda öğretmenlerin de öğrencilerin de sözü dinlenir. İsteyen öğrenciler sınıf ve okul içindeki katılım ve karar mekanizmalarına dahil olabilir. Öğrenciler okula gelmek isterler, eğitimciler tarafından sevildiklerini, desteklendiklerini hissederler, başarısızlık onları korkutmaz, öğrenebileceklerine inanırlar. Birbirlerini “ezik” gibi kavramlarla etiketlemez, arkadaşlık ve işbirliği kurabilirler. Sınıfta soru sormaya çekinmezler, okuldaki yetişkinlerin kendilerini dinleyeceğini bilirler. Kapsayıcı eğitimde zorbalık görmezden gelinmez; farklılıklar desteklenir. Ekonomik eşitsizlik gibi yapısal nedenlerden kaynaklanan çocuk işçiliği ile mücadele etmek ne kadar zorlu olursa olsun eğitimciler bu alanda çaba harcamaya değerini düşünür; bu konuda istekli olur.

Eğitimin kapsayıcı olmadığına dair işaretler nelerdir?

Eğitim kapsayıcı olmadığında, öğrenciler okula gelmek istemez, ayakları geri geri gider, öğretmenler tayin için uğraşır. Öğrencilerin bir kısmı için “zaten onda umut yok” diye düşünülür, çocukların başarısızlığı halinde öğretmenler ve ebeveynler sorumluluğu diğer tarafta arar. Öğretmenler eğitimde karşılaştıkları zorluklar karşısında, sınıfın dört duvarı arasında kendilerini yalnız hissederler. Bazı öğrenciler daha çok sevilir, sınıfın düzenini bozan diğer bazıları hayatı zorlaştırır, bazıları ise tamamen dersten kopmuştur, neredeyse hiç sesleri duyulmaz. Dersleri anlayamayan bazı çocuklar için yapılabilecek çok da bir şey yoktur. Öğrenciler arasında birbirlerini etiketleme, zorbalık davranışları yaygındır, çözüm üretilemez. Bazı öğrenciler farklı oldukları için ayrıma uğrar. Okulda öğrencilerin görüşleri öncelikli değildir, görüşleri sorulsa da çoğu kez dikkate alınmaz. Yoksulluk, çocuk işçiliği gibi durumlarda yapılacak bir şey yoktur; zaten yoksul çocukların çalışması kendileri için daha iyi bile sayılabilir.

Yukarıdaki sorulara verilen yanıtları gözden geçirdiğinizde kendi okulunuzda eğitimin pek de kapsayıcı olmadığı kanısına varabilirsiniz ancak eğitimde kapsayıcılığı siyah ve beyaz arasındaki keskin farklılık biçiminde değerlendirmek yanıltıcı olacaktır. Eğitim ortamlarında kapsayıcı eğitimin varlığına veya yokluğuna dair işaretler bir arada bulunabilir, farklı öğrenciler için kapsayıcılık durumu değişken olabilir. Önemli olan eğitimin kapsayıcılığını okuldaki tüm öğrenciler için artırmaya dönük önlemlere, çalışmalara odaklanarak dönüşüme katkıda bulunmanın yollarını araştırmaktır.

KAPSAYICI EĞİTİME İLİŞKİN EĞİTİMCİLERE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Bu bölümde eğitimcilere yönelik kapsayıcı eğitim üzerine düşünmeyi, deneyim paylaşımını ve bilgi edinmeyi sağlamayı hedefleyen çeşitli etkinlikler yer almaktadır. Öğretmenler, idareciler veya psikolojik danışmanlar tarafından eğitimcilere dönük olarak uygulanabilecek bu etkinlikler öğrencilerin içinde bulunduğu eşitsiz koşullara, eğitimin kapsayıcılığının bu eşitsizliklerle baş etmenin anahtarı olduğuna ve kapsayıcılığı sağlamanın bir süreç olduğuna dair farkındalık yaratmayı amaçlar. Ayrıca okuldaki başarılı ve başarısız öğrenci ayrımı ve okula aidiyet ile okula devamsızlığın ilişkisi üzerine düşünmeyi ve bunlara ilişkin tutumlarımızı sorgulamayı kolaylaştırır.

Etkinlik 1:

EĞİTİMDE KAPSAYICILIK: OKULDA İLERİYE DOĞRU BİR ADIM AT⁷⁵

ÖZET

- Katılımcılar eğitim ortamındaki ve gündelik yaşamdaki ihtiyaçlarının karşılanması açısından çocuklar arasında eşitsizlikler bulunduğunu fark eder.
- Sınıfta öğrenme ve sosyalleşme açısından eşitsizlik yaşayan çocukların durumları üzerine düşünür ve görüş geliştirir.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Bu etkinliğe katılanlar önce kendilerine dağıtılan çocuk rolleri üzerine düşünür ve kendi rollerine uygun durumdaki çocukların koşullarını hayal ederek role girer. Daha sonra tüm katılımcılar aynı çizgide dizilerek kolaylaştırıcının okuduğu durumlara uygun olarak ileriye doğru adım atar. Simulasyonun tamamlanmasının ardından herkesin rolleri paylaşılır, farklı özelliklere sahip çocukların farklı koşulları ve ihtiyaçları üzerine duygu ve düşünceler paylaşılır. Etkinliğin son aşamasında değerlendirme ve çözümleme yapılır.

TOPLAM SÜRE

90 dk.

75 Pusulacık Çocuklar için İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu "İleriye Doğru bir Adım At" etkinliğinden uyarlanmıştır. Flowers, N. (2010) Pusulacık Çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu (çev. M. Çulhaoğlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ZAMANLAMA

- Rollerin dağıtılması ve role girme 15 dk.
- İleriye doğru adım atma 30 dk.
- Değerlendirme ve çözümleme 30 dk.
- Kapsayıcı eğitim üçgeni 15 dk.

HAZIRLIK

- Etkinliğe başlamadan önce arka plan bilgisini okumanız önerilir.
- Rol kağıtlarını her bir katılımcıya farklı rol gelecek şekilde keserek hazırlayın. (Roller sınıflardaki çocukların özelliklerine göre çeşitlendirilebilir.)

MATERYALLER

- Rol kağıtları
- Poster kağıdı ve tahta kalemleri

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Etkinliğe başlarken katılımcılara sınıftaki çocukların farklı ihtiyaçları ve koşulları üzerine bir etkinlik yapacağınızı ve bu etkinlikte katılımcıların hepsine bir rol vereceğinizi aktarın. Ancak etkinlikte kimsenin role girip canlandırma yapması gerekmiyor, sadece kendisine verilen rol üzerine düşünmesi ve buna göre hareket etmesi bekleniyor. Katılımcılara rol kağıtlarını çemberde otururken dağıtın ama herkesin kâğıtta yazılı olanları sessizce okumasını, yanındakiyle paylaşmamasını isteyin. Ardından aşağıdakine benzer sorularla katılımcıların role girmeleri sağlayın. (Soruların sırayla sorulması, sorular arasında zaman bırakılarak katılımcılara hayal etme olanağı sağlanması ve eğer rahatsız olan yoksa katılımcıların bu esnada gözlerini kapatması role girmeyi kolaylaştırır.)

- Nasıl bir çocuksunuz? Daha küçükken nasıl bir çocuktunuz?
- Nerede ve kimlerle yaşıyorsunuz? Birlikte yaşadığınız insanlarla ilişkileriniz nasıl?
- Bir gününüz nasıl geçiyor? Sabah kaçta kalkıp ne yapıyorsunuz? Öğlen ve akşam ne tür şeylerle uğraşıyorsunuz?
- Nasıl vakit geçiriyorsunuz? Neler oynuyorsunuz? Kimlerle oynuyorsunuz?
- Neler sizi mutlu ediyor? Neler korkutuyor?
- Geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?

2.

Katılımcıların yan yana aynı hizada dizilmelerini isteyin. Eğer alanınız tüm katılımcıların aynı hizada dizilmesine izin vermiyorsa iki sıra yapabilirsiniz. Ancak her sırada hizayı korumaya ve sıraların birbirine yakın mesafede durmasına dikkat edin. Yer kısıtı nedeniyle iki yakın sıra oluşturmuş olsanız da katılımcıların normalde aynı hizada başlamaları gerektiğini vurgulayın.

Katılımcılara, rolüne girdikleri çocukların sınıftaki yaşamlarıyla ilgili bazı durumlar okuyacağınızı, eğer okuduklarınızı yapabiliyorlarsa ileri doğru bir adım atmalarını, yapamıyorlarsa oldukları yerde durmalarını söyleyin. Aşağıdaki cümleleri teker teker okuyun. Katılımcılara durumu düşünmeleri ve karar vermeleri için zaman tanıyın.

DURUMLAR:

- Okula kayıtlısın.
- İyi bir okula gidiyorsun.
- Okula heyecanla geliyorsun, ayakların geri geri gitmiyor.
- Gördüğün derslerin çoğunu anlıyorsun.
- Derslerde başarılısın.
- Sınıfta müzik, spor gibi alanlarda başarılısın.
- Sınıfta ailenin yoksulluğu, kendi kökenin, geçmişin, dinin veya kültürün nedeniyle ayrımcılık yaşamıyorsun.
- Okulda istenen ekstra kitapları ve araç gereci karşılayacak paranız var.
- Okul gezisi yapılırsa mutlaka katılırsın, çünkü ailen parasını ödeyebilir.
- İhtiyacın olunca yeni giysiler ve ayakkabılar alabiliyorsun.
- Okula düzenli devam edebiliyorsun.
- Okula devam etmek istiyorsun.
- Okulda arkadaşlarınla güzel vakit geçiriyorsun.
- Okulda sevdiğin öğretmenlerin var.
- Öğretmenin sınıfta kararları alırken görüşlerini soruyor.
- Okulda şiddete maruz kalmadın.
- Evde bilgisayarınız var ve internete girebiliyorsun.
- Her yıl doğum günün kutlanıyor.
- Ailendeki kişiler seninle gurur duyuyor ve yeteneklerini geliştirmen için seni destekliyor.
- Evde rahatça ders çalışabileceğin bir yerin var.
- Okul dışında derslerin için yardım alabileceğin kişiler var.
- Hasta olunca kolayca doktora gidebiliyorsun, ilaçlarını alabiliyorsun.
- Ailenle her yıl tatile ya da memlekete gidebiliyorsun.
- Evde bakıma ihtiyacı olan kardeşin ya da yaşlı, hasta veya engelli kimse yok.
- Büyüdüğünde üniversiteye gidebileceğini, istediğin işi ve mesleği seçebileceğini düşünüyorsun.
- Okumak senin için iyi bir gelecek hazırlar.
- Büyüdüğünde mutlu bir yaşamın olacağına inanıyorsun.

Durumların okunması bittiğinde herkesin diğerlerinin durduğu yere bakmasını isteyin. İlk olarak hislerini sorun ve isteyenlerin hislerini paylaşmasını sağlayın. Ardından grubun en önünde ve arkasında kimler olduğuna dair tahminlerini alın. Bundan sonra herkesin sırayla rolünü açıklamasını isteyin. Roller açıklandıktan sonra katılımcıların rolden çıkmalarını sağlamak için herkesin elindeki rol kağıdını yırtmasını ve çembere geri dönmesini isteyin.

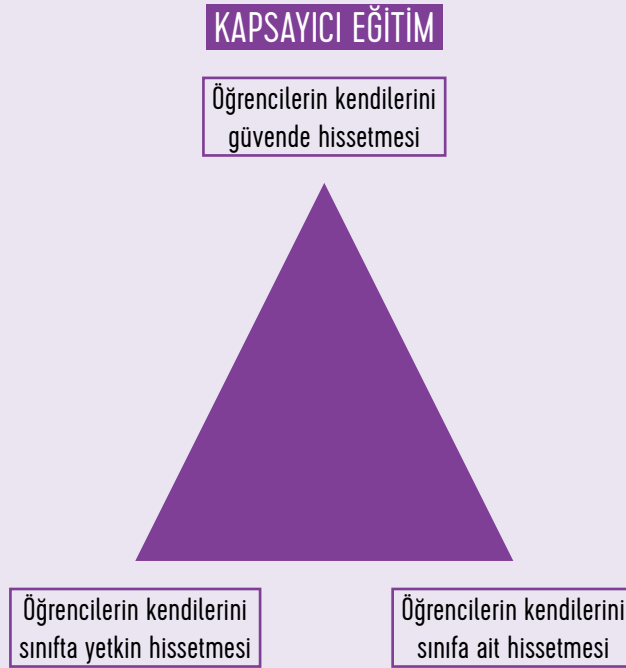
3.

Aşağıdaki soruları sorarak etkinlik üzerine paylaşım ve tartışma ortamı yaratın:

- Etkinlik nasıldı?
- Hızla adım atmak ya da ilerleyememek nasıl duygular yarattı?
- Diğerlerinin sizin kadar hızlı ilerlemediğini fark ettiniz mi? Ne zaman fark ettiniz?
- Roller gerçeği yansıtıyor muydu? Okulda buradaki rollere benzer çocuklar tanıyor musunuz?
- Sınıfta öğrenme ve sosyalleşme için bazı çocuklara daha fazla olanak sağlayan şeyler nelerdir?

İleriye doğru bir adım at etkinliğinin aynı okulda, hatta aynı sınıfta olan çocukların içinde buldukları koşullar dolayısıyla eğitime katılım düzeylerini ne kadar farklılaştırdığını gösterdiğini tekrar vurgulayın. Daha sonra kapsayıcı eğitimin sınıftaki tüm çocukların eğitime eşit düzeyde katılımını sağlamak için yapılması gereken tüm müdahale alanlarını içerdiğini belirtin. Kapsayıcı eğitim farklı koşulları olsa da okuldaki tüm çocukların **kendilerini sınıfta güvende, yetkin ve ait hissetmelerini sağlamak için** geliştirilmiş bir eğitim anlayışıdır.

Tahtaya bir çocuk çizin ve çocuğu bir üçgenin içine yerleştirin. Üçgenin üstüne “Kapsayıcı Eğitim” ve üç ayrı köşeye “güvende olma”, “yetkinlik” ve “aidiyet” yazın. Kapsayıcı eğitimi gerçekleştirmek için sınıfta farklı koşulları ve ihtiyaçları bulunan çocukların sınıfta öğrenmesi, sosyalleşmesi, kendilerini güvende, yetkin ve ait hissetmesi için neler yapabileceğimiz üzerine düşünmek gerektiğini hatırlatın. Bu çocuklar için geliştirilecek ve uygulanacak müdahaleler eğitimin kapsayıcılığını tüm çocuklar için artıracaktır.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinliğin süresi 90 dakikadır. Etkinliği uygulamak için daha kısa bir süreniz varsa etkinliğin bölümleri için ayrılan süreleri ihtiyacınıza göre yeniden düzenleyebilirsiniz; ihtiyaca göre etkinliği uyarlayabilirsiniz.

Rol kartlarını katılımcıların ihtiyacına göre uyarlayabilir veya güncelleyebilirsiniz.

Kişisel durumlarıyla üstlendikleri rol arasında çok fazla ortaklık bulunanların kendilerini kötü hissetmemeleri için önlem alın.

İleriye doğru adımlar atılırken katılımcıların sessiz olması önemlidir.

Uygulama yaptığınız alan tüm katılımcıların yanyana dizilebileceği kadar geniş değilse katılımcılara normalde aynı hizada olmaları gerektiğini belirterek arkalı önlü iki sıra oluşturabilirsiniz.

Bu etkinlik sınıftaki farklılıklara sahip çocukların ve ebeveynlerinin deneyimleri ve duyguları üzerine düşünmelerini sağlamak amacıyla ebeveynlerle de uygulanabilir.

ROL KAĞITLARI

Dokuz yaşında bir kız çocuğusun. İki ağabeyin var. Hep beraber yüzme havuzlu ve büyük bahçeli bir evde oturuyorsunuz.	Doğuştan gelen bir engel nedeniyle tekerlekli sandalye kullanarak hareket edebiliyorsun. On iki yaşındasın.	Ailen ile birlikte geçen yıl Suriye'deki savaş yüzünden ülkenizden kaçıp Türkiye'ye düzensiz olarak giriş yapmışsınız. Sen şu an on yaşındasın.	Diyarbakır'dan İstanbul'a göç etmiş bir ailenin beş çocuğundan en küçüğüdürsün. On bir yaşındasın.
Amerika büyükelçisinin 13 yaşındaki oğlusun. Beş yaşından beri kalın çerçeveli gözlükler takıyorsun. Geçen yıl da dişlerine tel takıldı.	Babasının marangoz atölyesinde çalışmak zorunda olan on dört yaşında bir çocuksun.	Aileni doğduğundan beri hiç görmedin. Çocuk yuvasında kalıyorsun ve dokuz yaşındasın.	On yaşındasın. Köyde yaşıyorsunuz. Ailenle birlikte Ordu'ya fındık toplamaya gidiyorsunuz. Üç erkek bir de kız kardeşin var.
12 yaşındasın. Şehrin dezavantajlı mahallelerinden birinde olan evin kentsel dönüşüm nedeniyle yıkıldığı için şehrin uzak bir köşesine taşınmak zorunda kaldınız. Keman çalmak en büyük keyfin. Akşamları babanlarla keman çalıp para kazanmak sana çok iyi hissettiriyor.	Dokuz yaşındasın. Annen ve baban iki yıl önce boşandı. Baban yeniden evlendi. Şu an baban, üvey annen ve senden büyük 2 üvey kardeşinle birlikte yaşıyorsun.	Altı kardeşli bir ailenin en büyük çocuğusun ve on üç yaşındasın. Baban tır şoförü olduğu için sık sık şehir dışında oluyor. Annen de akşamları hastanede çalıştığı için kardeşlerinin bakımını ve tüm ev işlerini sen yapıyorsun.	Okuldan sonra selpak satan on yaşında bir çocuksun.
Ünlü bir şarkıcı annenin ve tanınmış bir işadaminin tek çocuğusun. Dokuz yaşındasın.	Öğrenme güçlüğü çeken bir çocuk olduğun için yaşitlarına göre iki sınıf geriden gidiyorsun. On yaşındasın, sınıfındaki çocukların hepsinden uzunsun ama hala tam olarak okuyup yazamıyorsun.	Yedi yaşından beri astımın var ve şu an 13 yaşındasın. Özellikle kış aylarında çok sık hastalanıyor ve okula gidemiyorsun.	Sen de ağabeyin de matematik, fizik, yabancı dil ve aslında pek çok alanda çok yeteneklisiniz. Anneniz ve babanız üniversitede profesör. Yazın sizi yaz kampına gönderiyorlar.
On bir yaşındasın. Annen baban, senden küçük erkek ve kız kardeşinle yaşıyorsun. Ailenin bir marketi var. Biraz şişman olduğun için bazen senle dalga geçenler oluyor.	Ailenin ilk çocuğusun ve bu sene ilkokula başladın. Ama evinizde Arapça konuşulduğu için Türkçeyi tam anlayamıyorsun. Öğretmenin pek yardımcı olmuyor, arkadaşlarının bazıları da sık sık senin taklidini yapıp eğleniyor.	Sekiz yaşındasın ve üç kardeşin en küçüğüdürsün. Ailen büyük bir kentte küçük bir evde oturuyor. Baban tamirci, ama şimdi işsiz. Bu nedenle eve fazla para girmiyor.	15 yaşındasın. Okuldan sonra yakındaki tekstil atölyesinde ortacılık yapıyorsun. Çok uzun saatler çalıştığından dolayı çoğu zaman derse geç kalıyorsun. Zaten okulun dışında ders çalışma şansın hiç yok.
Görme engelli bir kız çocuksun. Okuldaki kitapları okuyamadığından ortaokul mezunu olan annen sürekli olarak derslere seninle giriyor ve yardımcı oluyor. Ama bu durumdan utanıyorsun. Baban bir fabrikada işçi olarak çalışıyor.	Annen evde boncuk işiyle uğraşılıyor. Sen de okuldan sonra gidip boncuk yapmasına yardım ediyorsun. Ne kadar çok kolye, bilezik yapabilirseniz o kadar çok ekmek alabiliyor, kardeşlerini doyurabiliyorsunuz. Baban inşaat işçisi ama şu anda işsiz.	Afganistan'dan gelmiş refakatsiz bir mülteci çocuksun. Kayıtlısın ama kimliğin yok. 15 yaşındasın. Okuldan sonra yakındaki fırında işçilik yapıyorsun. Patron bazen maaşını veremiyor o zaman eve götürmen için ekmek veriyor ve "hakkını helal et" diyor. Okula gittiğinde hep çok yorgun oluyorsun.	Tamircide çalışıyorsun. Aynı zamanda ortaokula gidiyorsun. Tamircide patronun kızınca vuruyor. O yüzden de mutsuzsun. Yine de eve para götürmen lazım. Okulda çok başarısızsın. Okul sana gitgide yük gibi geliyor.

Etkinlik 2:

AYRIM GÖZETMEMEK: SEVGİLİ GÜNLÜK⁷⁶

AMAÇLAR

- Öğretmenler farklı öğrencilerle duygudaşlık geliştirir,
- Okul içindeki kalıpyargısal ve ayrımcı tutumların farkına varır.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Katılımcılar gruplar halinde kendilerine verilen günlük yazıları üzerine çalışır, genel grupta paylaşımda bulunur ve anlatıları sorular aracılığıyla çözümler. Daha sonra önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık tanımları üzerine bir çalışma yapılır. Son aşamada katılımcılar önceden çalıştıkları gruplarda üzerine çalıştıkları anlatıda yer alan önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık örneklerini bulur ve genel grupta paylaşır.

TOPLAM SÜRE

90 dk.

ZAMANLAMA

Katılımcıların günlük yazılarını incelemesi ve genel grupta çözümleme 30 dk.

Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık kavramları üzerine çalışma 20 dk.

Anlatılardaki önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık örneklerinin bulunması 40 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlikteki anlatıları katılımcıların sayısını dörde bölerek çıkan sayı kadar çoğaltın. Gerekirse anlatılar katılımcıların gündemine göre uyarlanabilir.
- Etkinlikten önce ayrımcılık, önyargı ve kalıpyargı kavramlarının tanımlarını sıralaması karışık olarak ve hangi kavramın anlamı olduğu belli olmayacak şekilde tüm katılımcıların görebileceği büyüklükte bir poster kağıdına yazın.

MATERYALLER

Poster kağıdı ve tahta kalemleri

⁷⁶ Sevgili Günlük Etkinliği Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı Gönüllüleri için Destek Atölyeleri arasında yer almaktadır; TECV'in izniyle kitapta bu etkinliğe yer verilmiştir. Etkinlik Pusulacık'ta yer alan Sevgili Günlük isimli etkinliğin uyarlamasıdır.

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Katılımcıları dört gruba ayırın ve her gruba dört ayrı günlük yazısından birini verin. Çocukların ve öğretmenlerinin günlüklerini okumamıza izin verdiğini söyleyin. Katılımcılar yazıları bireysel olarak da okuyabilir hatta eğitim ortamı uygunsa bir katılımcı günlük yazısını gruba sesli olarak da okuyabilir. Herkes okuduktan sonra genel grupta beden dersinde olanları adım adım konuşun. Her gruptan bir katılımcının yazıdaki karakterin nasıl biri olduğunu ve neler yaşadığını anlatmasını isteyin. Diğerleri de katkıda bulunabilir.

Katılımcıları çembere davet edin. Aşağıdaki gibi sorular sorarak yaşanan durumu çözümleyin

- Bu hikayedeki insanlar ne hissediyor?
- Birbirlerini nerede ve nasıl yanlış anladılar?
- Bu insanlar arasındaki anlaşmazlıklar neden oldu?
- Bu kişilerin tutumlarını ve davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Birbirlerini daha çok tanısalar daha farklı davranabilirler miydi? Nasıl?
- Sizce bu anlatılar gerçekçi mi? Bu tür durumlarla karşılaştığınız oldu mu? Örnek verebilir misiniz?
- Hikayedeki kişilerin hakları ihlal ediliyor mu? Hangi hakları? Nasıl?

2.

Daha sonra katılımcıları ikili gruplara bölün. Gruplara poster kağıdına yazmış olduğunuz tanımları gösterin ve “ayrımcılık”, “kalıpyargı” ve “önyargı” kavramlarıyla eşleştirmelerini isteyin. Bunun için on dakika süre verin. Eşleştirmeler tamamlandıktan sonra sırasıyla önyargı, ayrımcılık ve kalıpyargı kavramlarının tanımlarını sorun ve açıklayın.

TANIMLAR⁷⁷

Ayrımcılık: Kişilere farklı özelliklerinden dolayı eşitsiz davranmaktır.

Önyargı: Toplumdaki çeşitli gruplara farklı özellikleri gerekçesiyle olumsuz tutum almaktır.

Kalıpyargı: Toplumdaki çeşitli gruplara ilişkin öğrenilmiş genellemelerdir.

3.

Gruba günlük yazılarındaki anlatılarda önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık kavramları için örnekler bulunup bulunmadığını sorun. Katılımcıların önceden beraber çalıştıkları gruplarda kendi anlatılarında bu üç kavram için örnekler bulmasını sağlayın. Tüm gruplar çalışmalarını tamamladıktan sonra genel grupta paylaşımda bulunmalarını sağlayın. Anlatılardaki önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık örnekleri aşağıdaki listelerde yer alıyor, katılımcıların paylaştıkları örnekleri bu listelerden faydalanarak gözden geçirebilirsiniz.

⁷⁷ Kavramların tanımlarına ilişkin derinleşmek için Çayır, K. ve Ayan Ceyhan, M. (2012). Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Erişim: http://secbir.org/interaktif/ders_metinleri/kitap/ayrimcilik.PDF

Anlatılarda önyargı örnekleri:

- “Bu aptal oğlanlar”
- “Toparlık Tuna topu tutamaz!”
- “Hiçbir zaman basketbol oynamayı beceremeyeceğim”
- “Belki de öğretmen bana küfrediyor”
- “O sorunlu bir tane çocuk var”
- “Neyse ki şu Roman çocuklar derse gelmiyor”

Anlatılarda kalıpyargı örnekleri:

- “Suriyelilerin kafası çalışmıyor”
- “Sen kızsın, oynayamazsın”
- “Türkiye’deki öğretmenlerin hepsi kötü”

Anlatılarda ayrımcılık örnekleri:

- “Çocuk zaten dil bilmediğinden öğretmenin ne dediğini de anlamıyor”
- “Resmen ben orada hiç yokmuşum gibi kendi kendilerine öbür potaya geçtiler ve oynamaya başladılar”
- “Arkadaşlarım gibi topu tutamıyorum ve benimle dalga geçiyorlar”
- “Sınıftaki çocuklar benimle oynamak istemediler”
- “Evimiz zemin katta ve beden kıyafetlerini yıkadığımızda günlerce kurutamıyoruz. O yüzden ancak üç günde bir onları giyebiliyorum. Bunu da öğretmene anlatamıyorum. Okulda kimse Arapça bilmiyor. Annemin de anlatması imkansız çünkü o da Türkçe bilmiyor”
- “Beden dersinde öğretmen benimle uğraşmayı bıraktıktan sonra çok utandığımdan bahçenin köşesindeki banka oturdum. Öğretmen zaten fark etmedi.”
- “Bu yıl bana bir de Suriyeli kız vermişler. Ne okumayı, ne yazmayı bilmiyor. Türkçe bildiği tek kelime “merhaba öğretmenim.” Merhaba zaten Arapça’da da merhabaymış. Hiçbir şey bildiği yok yani.”

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinliğin süresi 90 dakikadır. Etkinliği uygulamak için daha kısa bir süreniz varsa etkinliğin bölümleri için ayrılan süreleri ihtiyacınıza göre yeniden düzenleyebilir; ihtiyaca göre etkinliği uyarlayabilirsiniz.

Kalıpyargı kavramı gündelik yaşamda kullanılıyor olsa bile tanımı katılımcılar için açık ve net olmayabilir.

Bu kavram çoğu zaman “ayrımcılık” ve “önyargı” kavramlarıyla karıştırılır. Bunları açıklamak için katılımcıların örnekler vermesini isteyerek kavramlarının tanımlarının netleştiğinden emin olun.

Kimi katılımcılar kendilerini günlük yazılarında geçen kişilerle özdeşleştirebilecekleri için dikkatli olmaya ihtiyaç vardır. Bu öyküler katılımcılarda hem daha önceden yaşanmış travmaları canlandırabilir, hem de kalıpyargıları tetikleyebilir. Dolayısıyla her iki olasılık açısından da dikkatli davranmak önemlidir.

GRUP ÇALIŞMASI İÇİN ANLATILAR

Ayşe'nin o günkü beden eğitimi dersi için günlüğüne yazdığı yazı şöyledir:

Bugün beden dersinde gerçekten çok sıkıldım. Öğretmen önce Hamude beden kıyafetlerini getirmede diye on dakika onunla uğraştı. Çocuk zaten dil bilmediğinden öğretmenin ne dediğini de anlamıyor. Öğretmen on defa ona bizim kıyafetlerimizi gösterdi ve bu eşofmanları giymesi gerektiğini anlatmaya çalıştı. Çocuksa öğretmenin yüzüne bile bakmıyor tabii ki hiçbir şey anlamıyor. Bu Suriyelilerin kafası tam çalışmıyor gibi. Biz de öylece bekledik durduk. Sonra nihayet ders başladı önce yakan top oynayacağız diye sevindim ama bunu da Tuna bir türlü beceremiyor. Attığı topu tutamıyor bile! Yapamadığına kızdığından birden bağırmağa çalıştı. Sonraki on dakikamız da öğretmenin onu oyundan çıkmaya ikna etmeye çalışmasıyla geçti. Sonunda öğretmen Tuna'ya bağırmağa başlayınca Tuna ikna oldu ve nihayet kenara geçti. Tabii ki sonunda yakantop oynayacak zaman kalmadı. Öğretmen çok yorulduğundan dersin kalan yarısında herkes serbest, istediğinizi oynayın dedi. Ben de basketbol topunu kaptığım gibi potaların oraya koştum. Oğlanların hepsi de peşimden geldi ama potaya vardığımızda "Sen kızsın oynayamazsın, ver şu topu" demeye başladılar. Ben onlara "Oynayabiliyorum, bakın çok iyi atıyorum" dedim ve bir kaç şut attım. Şutlarımın hepsi potaya girdi ama onların umurunda değildi. Resmen ben orada hiç yokmuşum gibi kendi kendilerine öbür potaya geçtiler ve oynamaya başladılar. Kızlar oynayamazmış! Dersin kalanını kız arkadaşlarla yakalamaca oynayarak geçirdim. Bu aptal oğlanlardan kurtulup basketbol oynamanın yolunu mutlaka bulucam.

Engelli öğrenci Tuna'nın günlüğünde o günkü beden eğitimi dersini anlattığı bölüm şöyledir:

Beden derslerini çok seviyorum. Ama sadece hepimiz istediğimiz gibi serbest kaldığımız zaman. Herkesin hep birlikte top oynaması gerekince bana çok zor geliyor. Top ortaya çıktığı zaman gerçekten oradan ışınlanıp kurtulmak istiyorum. Arkadaşlarım gibi topu tutamıyorum ve benimle dalga geçiyorlar. Sinirlenip bağırduğım zaman da suçlu ben oluyorum. Bugün de aynı şey oldu yine. Önce öğretmen bir çocuğa kıyafetleri yüzünden bağırırdı. Çocuğun adını bilmiyorum. Suriyeliymiş. Nerdeyse her beden dersinin başında aynı şeyi dinliyoruz. Çocuk kıyafetini giymiyor diye öğretmen bağırıyor, biz dinliyoruz. Bu kıyafetleri giymek bana da başta zor gelmişti. Ben hep aynı şeyleri giymek isterim, böyle hışırtilı şeyler giymek bana zor gelir. O zaman öğretmenimiz başkaydı. Çok tatlı biriydi. Benim kıyafete alışmam neredeyse bir sene sürdü ama bana hiç kızmadı. Şimdi olsa bu öğretmen bana kızardı herhalde. Neyse zaten bugünkü beden dersinde de bana çok kızdı. Ahmet bana "Toparlık Tuna topu tutamaz!" diye bağırınca tepemin taşı attı ve bağırmağa başladım. Sonra öğretmen beni zorla oyundan çıkardı. Ahmet'e bir şey dediği yok! Sonra da bütün sınıfı serbest bıraktı. Sınıftaki çocuklar benimle oynamak istemediler. Tek başıma dolaştım. Bahçedeki kantine doğru gittim. Aslında gitmemiz yasak ama oradaki ablayla konuşmayı seviyorum. Ama o da bugün yoktu. Ciderken potaların orada Ayşe'yi gördüm. Ama ben geri dönerken Ayşe yoktu, çocuklar oynuyordu. Uff, hiçbir zaman basketbol oynamayı beceremeyeceğim.

Suriyeli öğrenci Hamude'nin beden eğitimi dersinden sonra günlüğüne yazdığı yazı şöyledir:

Bugün öğretmen yine beni kıyafetlerim için azarlayarak derse başladı. Türkçe bilmesem de artık "Kaç defa söyleyicem" sözcükleri kulaklarımda yankılanıyor. Çok aşağılayıcı bir şeyler olmalı, belki de öğretmen bana küfrediyor. Bilmiyorum. Evimiz zemin katta ve beden kıyafetlerini yıkadığımızda günlerce kurutamıyoruz. O yüzden ancak üç günde bir onları giyebiliyorum. Bunu da öğretmene anlatamıyorum. Okulda kimse Arapça bilmiyor. Annemin de anlatması imkansız çünkü o da Türkçe bilmiyor. Gerçekten çok mutsuzum. İnsanın arkadaşlarının, öğretmenin kendini anlaması ne büyük bir şeymiş. Türkiye'de öğretmenlerin hepsi kötü! Okulda her gün günün bitmesi için dakikaları sayıyorum nerdeyse. Sınıfta bir tek iki çocuk benimle oynuyor. Onlar da sık sık okula gelmiyorlar. Zaten geldiklerinde de genelde kendileri takılıyorlar. Onlardan başka arkadaşım yok diyebilirim. Onlar da arkadaşım mı bilmiyorum çünkü söylediklerini anlayamıyorum. Neyse ki tenefüsler var ve o zaman bir kaç Suriyeli çocukla oynayabiliyorum. Neyse uzattım. Beden dersinde öğretmen benimle uğraşmayı bıraktıktan sonra çok utandığımdan bahçenin köşesindeki banka oturdum. Öğretmen zaten fark etmedi. Diğer çocukların yanına gitmek istemedim. O sırada biraz sonra o sorunlu bir tane çocuk var, onun bağırmağa başladığını, sonra da öğretmenin ona bağırmağa başladığını duydum. Üzerimde toplanan dikkatin dağılmasına çok sevindim. Sonra öğretmen herkesi serbest bıraktı. Dersin kalan kısmını bankta sessizce oturup tenefüsün gelmesini bekleyerek geçirdim.

Sınıfın öğretmeni Özlem'in günlüğünde o günkü beden eğitimi dersine dair şu anlatılar yer alıyor:

Bu yıl bana gelen sınıf gerçekten çok zor. Doğru dürüst anlayamadığım bir dolu öğrenci. Üstelik tam 42 kişi var sınıfta. Neyse ki şu Roman çocuklar derse gelmiyor çoğu zaman. Onların gelmesini istemediğimden değil ama sınıfın düzenini bozuyorlar, hiçbir şeyleri tam değil, yıkanmıyorlar bile! Bunlar gelmediği zaman seviniyorum resmen. Bu yıl bana bir de Suriyeli kız vermişler. Ne okumayı, ne yazmayı bilmiyor. Türkçe bildiği tek kelime "merhaba öğretmenim." Merhaba zaten Arapça'da da merhabaymış. Hiçbir şey bildiği yok yani. Ben dördüncü sınıfta ona Türkçe mi öğreteyim, okuma yazma mı öğreteyim, matematik mi. Ne yapacağımı şaşırdım. Üstelik sene başından beri beden dersinde beden kıyafetleri giymesi gerektiğini bile anlatamadım. Başlarda yavaş yavaş anlatıyordum ama artık onu dersin başında başka kıyafetlerle gördüm mü çileden çıkıyorum. Bugün yine başka şeyler giymiş gelmişti. Sonra da Tuna yapacağını yaptı tabi. Yine topu tutamıyor diye bas bas bağırmağa başladı. Ancak ben bağırmağa başlayınca kendine geliyor. Ne yapayım ben de bağırmağa zorunda kaldım. Çocuk otizmli. Kendimi çok kötü hissediyorum. Öğretmenliği hiç böyle hayal etmemiştim. İşe başlamadan önce hayatımda sesimi yükseltmemiş biriydim ben. Ama başka hiçbir çare bulamıyorum. Tuna birinci ikinci sınıftayken, hatta üçte bile babaannesini gelip okulda beklerdi. Böyle durumlarda hemen ondan yardım isterdim. Diğer çocuklar da Tuna da ondan biraz çekinirdi. Kolayca çözüldü. Şimdi yardım alabileceğim kimse de yok. Çocuk kriz geçirdikçe ben daha çok bağırıp onu susturabiliyorum. Bu ikisiyle uğraşmaktan dersin kalan yarısında bir şey yapacak, söyleyecek halim kalmadı. Bıraktım çocukları, istedikleri gibi oynasınlar, ben de bir kendime geleyim. Böylece geçti bir ders daha.

Etkinlik 3:

BAŞARI YA DA BAŞARISIZLIK: BAŞARABİLENLERDEN MİSİNİZ?

AMAÇLAR

- Katılımcılar okuldaki başarılı, başarısız öğrenci ayrımı üzerine düşünür,
- Kendi tutum ve davranışları arasında bu ayrımı pekiştiren ya da zayıflatan tutum ve davranışları fark eder.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Bu etkinliğin ilk bölümünde katılımcıların birbirlerine iltifat ettikleri ve yapamadıkları şeyleri birbirleriyle paylaştıkları iki oyun oynaması ve bunlar üzerine görüş paylaşımında bulunması sağlanır. Uygulamanın ikinci aşamasında katılımcılar gruplar halinde başarılı öğrenci tanımı yapar ve paylaşırlar. Son aşamada tanımlar incelenerek okulda başarı, rekabet ve dayanışmacılık üzerine görüş ve deneyim paylaşımı yapılır, katılımcılar etkinliğin ardından kendi sınıflarına gittiklerinde değiştirmek istedikleri bir şey bulunup bulunmadığı üzerine düşünür ve küçük kağıtlara not alarak bunu paylaşırlar.

TOPLAM SÜRE

90 dk.

ZAMANLAMA

Güzel şeyler duyma ve yapamadıklarını paylaşma oyunları 30 dk.

Başarılı öğrenciye dair tanım hazırlama 30 dk.

Çözümleme ve not yazıp kutuya atma 30 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Etkinliğin öncesinde katılımcıların rahatça görebileceği bir yere boş bir poster kağıdı asın. Katılımcı sayısının iki katı kadar küçük not kağıdı hazırlayın.

MATERYALLER

- Poster kağıdı ve tahta kalemleri
- Katılımcı sayısının iki katı kadar not almak için hazırlanmış küçük dikdörtgen şeklinde kağıtlar.
- Katılımcı sayısı kadar kalem.

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Katılımcılara etkinliğe iki oyun oynayarak başlayacağınızı söyleyin. Birinci oyunda tüm katılımcılar çemberde otururken katılımcılardan birine bir top verin ve ona kendisine dair güzel bir şey söyleyin. Söyleyeceğiniz güzel şey söz konusu katılımcının herhangi bir eylemine dair olmalıdır: “Bugün çok şıksınız” veya “Çok komik espriler yapıyorsunuz” gibi. Topu verdiğiniz katılımcının bir başka katılımcıya topu vererek güzel bir şey söylemesi gerekiyor. Tüm katılımcılar için bir güzel şey söylenmesi ve söylenenlerin birbirinden farklı olması gerekiyor. Oyun bittikten sonra aşağıdaki sorularla çemberdeki katılımcıların oyun üzerine konuşmasını sağlayın.

- Oyunu oynarken neler hissettiniz?
- Başkalarına söyleyecek güzel sözler bulmak zor muydu? Neden?
- Bunu gündelik yaşamımızda ne kadar sık yapıyoruz? Neden?
- Gün içinde sınıfımızdaki öğrencilere de güzel şeyler söylüyor muyuz? Örnek verebilir misiniz?

Katılımcıların çocuklara söyledikleri güzel şeylere dair verdikleri örnekleri dikkatle dinleyin ve daha sonra tekrar değinmek için poster kağıdına “temizlik, derslerde başarı, sporda başarı, müzikte başarı, kibarlık, güzellik...” gibi çeşitli notlar alın.

İkinci oyunda çember biçiminde düzenlenmiş sandalyelerin birini oyundan çıkarın. Katılımcılardan birinin ortaya geçeceğini ve oyunu başlatacağını söyleyin. Oyunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için ilk ebe siz olabilirsiniz. “Ebe” konumunda çemberin ortasında duran kişinin yapamadığı bir şeyi söylemesi gerekiyor. “İyi yemek pişiremiyorum.” veya “Dans etmeyi beceremiyorum.” gibi. Bu paylaşımı duyan ve kendisinin de söylenen şeyi yapamadığını düşünenlerin ayağa kalkması, sandalyelerini değiştirmesi, bu esnada ortadaki ebenin de boş bir sandalyeye oturmaya çalışması gerekiyor. Ortada kalan kişi ebe oluyor, kendisinin yapamadığı bir şeyi paylaşıyor ve oyun bu şekilde devam ediyor. Katılımcılara kural olarak hemen yanlarındaki sandalyeye geçemeyeceklerini ve daha önce söylenmiş bir şeyi söyleyemeyeceklerini hatırlatın. Oyun en az 15 defa tekrarlandıktan sonra katılımcılara teşekkür edin ve yerlerine geçmelerini rica edin. Oyun bittikten sonra aşağıdaki sorularla çemberdeki katılımcıların oyun üzerine konuşmasını sağlayın.

- Oyunu oynarken neler hissettiniz?
- Yapamadığınız şeyleri paylaşmak zor muydu? Neden?
- Bunu gündelik yaşamımızda ne kadar sık yapıyoruz? Neden?
- Gün içinde sınıfımızdaki öğrencilere de yapamadıkları şeyleri söylüyor muyuz? Nasıl söylüyoruz? Örnek verebilir misiniz?

Katılımcıların verdikleri örnekleri dikkatle dinleyin, daha sonra posterin diğer yanına söylenenlere ilişkin kısa notlar alın. “Dersi dinlememek, ödev yapmamak, soruları yapamamak, okuyamamak...” gibi.

2.

Daha sonra katılımcılara bir grup çalışması yapacağınızı söyleyin. Katılımcıları 4 ya da 5 kişiden oluşan üç ya da dört gruba bölün. Her grubun en fazla üç cümlelik bir “başarılı öğrenci” tanımı yapması, bunu yaparken de tahtaya yazılı maddelerin en az üçünü kullanması gerekiyor. Bunun için grupların 20 dakikalık süresi bulunuyor. Grupların tümünün oluşturdukları başarılı öğrenci tanımlarını poster kağıtlarına görünür biçimde yazması ve kolaylaştırıcının göstereceği yere bir arada asması gerekiyor. Daha sonra her gruptan bir kişinin kendi grubunda oluşturulan tanımı okumasını isteyin.

3.

Son bölümde katılımcıların kendi grup arkadaşlarıyla birlikte çemberde oturmasını isteyin ve tanım oluşturma sürecine dair aşağıdaki soruları sorarak görüş paylaşımı ve tartışma ortamı yaratın.

- Başarılı öğrenci tanımı oluşturmak zor muydu? Neden?
- Oluşturulan başarılı öğrenci tanımlarının ortak yönleri nelerdir? Farklı yönleri nelerdir?
- Öğretmenlerin başarılı öğrenci tanımları arasında farklılıklar olabilir mi? Nasıl?
- Öğrencilerinizin çoğunluğu oluşturduğunuz başarılı öğrenci tanımını karşılıyor mu?
- Başarılı öğrencilerin başarısız olanlarla karşılaştırıldığında erişebildikleri olanaklar, avantajlar ya da ayrıcalıklar var mıdır? Nelerdir?
- Sizin yerinize öğrenciler başarılı öğrenci tanımı oluştursalardı sizce daha farklı neler yazarlardı? Ya da ebeveynler?
- Okulda başarılı, başarısız öğrenci ayırımına neden ihtiyaç duyuyoruz? Bize faydası nedir?
- Sizce ne olsaydı öğrenciler arasındaki başarı ve başarısızlık ayırımı şimdikinden daha az keskin olurdu?

Etkinliğin son aşamasında katılımcılara küçük kağıtlar dağıtın ve bu etkinliğin ardından sınıfa ya da okula gittiklerinde yapmak istedikleri bir şeyi yazmalarını isteyin. Yazacakları şey eskisinden daha farklı yapmak istedikleri bir şey de olabilir. Eğer etkinliğin ardından hiçbir şey değiştirmeyi düşünmüyorsa bir şey değiştirmeyeceklerini de yazabilirler. Tüm notları bir küçük kutuya atmalarını isteyin ve teşekkür ederek etkinliği tamamlayın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinliğin süresi 90 dakikadır. Etkinliği uygulamak için daha kısa bir süreniz varsa etkinliğin bölümleri için ayrılan süreleri ihtiyacınıza göre yeniden düzenleyebilir; ihtiyaca göre etkinliği uyarlayabilirsiniz.

Akademik başarıya dayalı rekabetçilik eğitim sistemimize içkin bir durumdur. Eğitim isteminin başarı ve başarısızlık üzerine kurgulanmış olması eğitimde sadece desteklenmeyi hak ettiği düşünülen “başarılı çocukların” yeğlenmesini ve “başarılı olmayanların” dışlanmasını meşrulaştırmaktadır. Oysa ancak tüm çocukların eğitime dahil olması söz konusu olduğunda kapsayıcı eğitimden bahsedebiliriz.

Etkinlik uygulanırken buna dikkat çekmekte fayda vardır.

Akademik başarıya dayalı rekabetçiliğin sistemden kaynaklı olduğunu fark etmek eğitimciler için zaman zaman kolay olmayabilir. Genel kanı, rekabetçiliğin kaynağında ebeveynlerin yer aldığı yönündedir. Bu etkinlik oldukça yaygın ancak kısıtlayıcı olan ve çoğunlukla ebeveynlerin suçlanmasına yol açan bu kanının sorgulanması için olanak tanır.

Dezavantajlı ailelerden gelen çocuklar arasında sadece “başarılı” olanların burslarla desteklenmeyi hak ettiğinin düşünülmesi derslerinde başarı gösteremeyen çocukların içinde buldukları koşullar dönüştürülmedikçe var olan eşitsizliklerin yeniden üretimine yol açmaktadır. Bu etkinlik burs alma-verme deneyimlerinin sorgulanması için de elverişlidir.

Etkinliğin bölümleri uyarlanarak öğrencilerle ya da ebeveynlerle yürütülecek başarı ve başarısızlığa dair etkinliklerde kullanılabilir.

Etkinlik 4:

OKULA AİDİYET: OKULA NİYE GELMEDİN?

AMAÇLAR

- Katılımcılar öğrencilerin okula aidiyet hissetme ya da hissetmeme nedenleri üzerine düşünür.
- Katılımcılar okula aidiyeti sağlamaya ilişkin görüş ve öneriler geliştirir.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Etkinliğin ilk yarısında katılımcıların Okula Aidiyet Formu'nu doldurması beklenir; ardından formdaki sorular genel grupta gönüllü paylaşımlar doğrultusunda tartışılır. Daha sonra altı şapka yöntemiyle okula aidiyet meselesi tüm katılımcıların katılımıyla tartışılır. Etkinlik sonunda ise kolaylaştırıcı okula aidiyet konusunda katılımcılara bilgi verir.

ZAMANLAMA

Okula aidiyet formu 30 dk.

Altı şapka yöntemiyle okula aidiyet konusunu tartışma 40 dk.

Okula aidiyet bilgi girişi 20 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Katılımcı sayısı kadar Okula Aidiyet Formu'nun çıktısını alın.
- Altı şapka yöntemiyle yapılacak tartışma için bir kutu içinde küçük renkli kağıtlar hazırlayın. Siyah, beyaz, sarı, kırmızı ve yeşil kağıtların her birinden katılımcıların tümünü kapsayacak sayıda kağıt kutu içinde karışık şekilde dursun. Sadece mavi renkli kağıdın bir adet olması yeterlidir.
- Altı şapka yöntemiyle okula aidiyet meselesine ilişkin yapılacak tartışma için etkinlik öncesinde bir poster kağıdına veya tahtaya tartışma sorularını yazın.
- Katılımcıların altı şapka yöntemini derinlemesine anlaması için altı şapka tartışma yönteminin tanıtıldığı yazıdan katılımcı sayısı kadar çoğaltın.

MATERYALLER

- Katılımcı sayısı kadar okula aidiyet formu
- Bir kutu içinde katılımcı sayısı kadar siyah, beyaz, sarı, kırmızı ve yeşil küçük renkli kağıtlar. (Katılımcı sayısını beşe bölüp her renkten en az ulaştığınız sayı kadar kağıt hazırlayın. Buna ek olarak bir adet mavi kağıt ekleyin)
- Katılımcı sayısı kadar altı şapka tartışma yöntemi tanıtım yazısı

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Katılımcılara çocukların okula aidiyetine ilişkin bir etkinlik yapacağınızı söyleyin. İlk olarak tüm katılımcılara birer "Okula Aidiyet Formu" dağıtın. Birbirleriyle konuşmadan doldurmalarını rica edin. On beş dakikalık sürede formlar doldurulduktan sonra her sorunun üzerinden teker teker geçin. İsteyenlerin yazdıklarını paylaşmalarını söyleyin. Her soruyla ilgili paylaşımları aldıktan sonra diğer soruya geçin. Tüm soruları tamamladıktan sonra formları toplayın.

2.

Katılımcılara altı şapka yöntemiyle çocukların okula aidiyetini tartışacağınızı söyleyin. Tüm katılımcılara aşağıdaki tanım yazısını dağıtın ve göz atmalarını isteyin. Beş dakika sonunda yöntemi bu tartışmada nasıl kullanacağınızı katılımcılara açıklayın. Amacınızın okula aidiyet konusunu derinlemesine tartışmak olduğunu söyleyin. Katılımcılardan gönüllü olan iki kişinin raportör olması gerekiyor. Raportörlerin tartışma devam ederken tartışmadaki anahtar sözcükleri birer poster kağıdına yazması veya çizmesi gerekiyor. Yazılanları resimlerle süslemenin anlaşılmayı ve hatırlamayı kolaylaştırdığını söyleyin. Tartışma tamamlandıktan sonra raportörlerin yazdıkları ve çizdiklerini diğerlerine kısaca anlatması gerekecek. Gönüllü raportörleri belirledikten sonra tartışmada kullanılacak olan altı şapka yöntemini katılımcılara aktarın. Tartışmayı mavi şapkayı alacak olan kişinin kolaylaştıracağını, dolayısıyla mavi şapkayı ilk aşamada sizin alacağınızı söyleyin.

ALTI ŞAPKA TARTIŞMA YÖNTEMİ:⁷⁸

Altı şapka yöntemi bir tartışma yöntemidir, bir canlandırma değildir. Dolayısıyla katılımcılar tartışma yürütürken konuya dair gerçek fikirlerini söylerler. Her katılımcı bir renkte şapka aldığını varsayar ve bu şapkanın gerektirdiği şekilde tartışmaya katılır. Altı şapka yöntemi tartışmayı yapılandırmak için kullanılır. Gündelik yaşamda konuşurken hepimizde her şapkadan bulunur ve duruma göre şapakaları değiştirerek yorumlar yaparız. Altı şapka yönteminde ise tartışmaya tek bir şapkayla katılırız. Tartışmaya katılanlar aynen herhangi bir tartışmada da yapacakları gibi birbirlerinin paylaşımlarını dinler ve söz alarak konuşurlar.

BEYAZ ŞAPKA: Objektif bilgilerle tartışmaya katkıda bulunulan şapkadır. Tarafsız bir şapkadır ve net bilgiler içerir. Beyaz şapkayı giyen kişi tartışılan konuyla ilgili kanıtlanmış verileri ortaya koyar. Tartışılan konuya ilişkin sahip olduğumuz ya da eksik olan bilgileri paylaşır. İhtiyaç duyulan bilgilere nasıl erişebileceğimizi söyler.

KIRMIZI ŞAPKA: Duygusal ve sübjektif şapkadır. Bu şapkayı giyenler kişisel fikirlerini ve hissiyatlarını söyler. Hiçbir dayanağı olmadan kendi kişisel düşüncelerini, önyargılı da olsa görüşlerini, konuya dair genellemelerini paylaşır. Kırmızı şapkayı giyenlerin özellikle üzerinde durduğu şey şudur. "Bu konu hakkında ne hissediyorum? Diğerleri neler hissediyor ve neden?"

SİYAH ŞAPKA: Kötümser şapkadır. Sürekli risklerden bahseder. Belirsizliklerin önüne geçmek için riskleri hesaplamak gerektiğini söyler ve başa gelebilecek zorlukları, engelleri ortaya koyar. Tartışılan konunun getirebileceği zararlar üzerine düşünür. Sürekli nelerin olamayacağından bahseder.

SARI ŞAPKA: İyimser şapkadır. Sürekli tartışılan konuya dair iyimser yorumlar paylaşır. Meselenin olumlu yönlerini ortaya koyar. Tartışılan meselenin faydaları üzerinde durur. Neyin olmayacağını değil nelerin olabileceğini vurgular.

YEŞİL ŞAPKA: Yenilikçilik, yaratıcılık şapkasıdır. Konuyla ilgili alternatif görüşler paylaşır. Yaratıcılığı ön planda tutar ve aykırı da olsa fikirlerini söyler. Önemli olan fikrin saçma olması değil, orijinal ve yeni bir fikir olması ve açılım sağlamasıdır. Konuya ilişkin değişik, sıra dışı öneriler getirir.

MAVİ ŞAPKA: Konuşulanları toparlayan şapkadır. Dolayısıyla paylaşılanları özet haline getirip tekrar vurgulayan ve tartışmayı düzenleyen kişidir. Tartışmanın kolaylaştırıcısıdır. Konuşulanlar dağıldıkça toparlar. Neleri konuştuğumuzu, buna göre bundan sonra neler yapacağımızı, nelerin eksik kaldığını vb. söyler. İhtiyaç duyulursa konuşulanlara dikkat çeker, tüm katılımcıların görüşlerini paylaşabilmesi için grup içinde denge oluşturur. Tartışma esnasında fazla konuşmayı ya da hiç konuşmamayı önleyecek önlemler alır. Tartışmayı dağılıp verimsizleşmekten kurtaran kişidir.

Altı şapkanın renklerinin bulunduğu kutudan katılımcıların herhangi bir renkte birer kağıt seçmesini sağlayın. Böylece herkes şapkasının ne renk olduğunu bilir. Katılımcılara bunun bir tartışma canlandırması veya rol oyunu değil, kendi düşüncelerini paylaştıkları gerçek bir tartışma olduğunu tekrar hatırlatın. Dolayısıyla birbirini dinleme, tüm fikirlere saygı duyma, başkasının fikri üzerine görüşünü inşa etme, ihtiyaç duyduğunda görüşünü değiştirme veya yeni görüş geliştirme gibi durumların yaşanacağını vurgulayın. Herkesin çalışmayı anladığından emin olunca tartışmayı başlatın. Tartışma soruları şunlardır:

- Bazı öğrenciler neden sürekli devamsızlık yapıyor? Okula gelmiyor?
- Öğrencilerin kendilerini okula ait hissettiklerinin işaretleri nelerdir? Bu işaretleri öğrencilerimizde gözlemliyor muyuz? Örneklendirebilir miyiz?
- Okula aidiyeti artırmak için neler yapabiliriz? Aramızda bir şeyler yapan ve sonuç alanlar var mı? Bunlar nelerdir?

Katılımcıların yaklaşık 10'ar dakika süreyle bu soruların her birini tartışması gerekiyor. On dakika tamamlandığında soruyu değiştirirken şapkalarını da değiştirmelerini sağlayın. Bu arada raportörlerin tartışmayı dinlediğinden ve yazıp çizmeye devam ettiğinden emin olun. Eğer ihtiyaçları olursa daha fazla poster kağıdı verin.

3.

Tartışma tamamlandığında tüm katılımcılara teşekkür edin ve raportörlerin yazıp çizdikleri poster kağıtlarını herkesin görebileceği bir yere taşınmalarını isteyin. Röportörlerin neler yazıp çizdiklerini kısaca aktarmalarını isteyin. Daha sonra aşağıdaki bilgi kutucuğunu kullanarak ve katılımcıların tartışma esnasında dile getirdikleri görüş ve örneklere de değinerek "okula devam ve okula aidiyet" konusunda kısa bir bilgi girişi yaparak oturumu tamamlayın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinliğin süresi 90 dakikadır. Etkinliği uygulamak için daha kısa bir süreniz varsa etkinliğin bölümleri için ayrılan süreleri ihtiyacınıza göre yeniden düzenleyebilir; ihtiyaca göre etkinliği uyarlayabilirsiniz.

Altı şapkalı düşünme tekniği daha iyi düşünmenin yollarını keşfetmek ve grup halinde karar vermeyi kolaylaştırmak için kullanılır. Teknikte altı farklı düşünme şekli, altı hayali şapka olarak temsil edilir. Bir kişi farklı şapkaları takabildiğinde karar vermeye daha hazır hale gelir. Ancak etkinliğin süresi gruptaki tüm katılımcıların her şapkayı deneyimlemesine izin vermeyebilir; yine de zaman elverdiği ölçüde katılımcıların farklı şapkaları deneyimlemesine sağlayın.

Etkinlik tartışma soruları uyarlanarak öğrencilerle ya da ebeveynlerle yürütülecek okula aidiyete dair etkinliklerde kullanılabilir.

OKULA AİDİYET:

İhtiyaçlar hiyerarşisinde en önemli beş ihtiyaçtan biri olarak kabul edilen aidiyet ihtiyacı karşılanmadığı sürece öğrenme gerçekleşemez.⁷⁹ Aidiyet bir grupta grubun kalını tarafından kabul edilme ve sevmeyi, diğerlerine bağlı ve topluluğun parçası gibi hissetmeyi ifade eder.⁸⁰ Öğrenciler kendilerini okul topluluğunun bir parçası olarak gördükleri sürece akademik başarıları yükselir ve öğrenme motivasyonları artar.⁸¹ Okuldaki iklim ve öğrencilerin öğretmenleriyle ilişkileri onların kendilerini okul topluluğunun değerli bir üyesi gibi hissetmesinde etkilidir. Okulla güçlü ve tatminkar bağları olan çocukların okuldan kopma veya okulu terketme olasılıkları daha düşüktür.⁸² Çocuklar ve ergen yaştaki gençler okulla bağ kurduklarında riskli ve antisosyal davranışlara başvurma olasılıkları düşer.⁸³ OECD verilerine göre Türkiye’de kızların okula aidiyeti erkeklere göre daha yüksektir ancak Türkiye okula aidiyetin en düşük olduğu üç ülke arasında yer almaktadır.⁸⁴ Okulda kendilerini yabancı gibi hisseden öğrencilerin oranı % 36’dır ve bu çocukların kendilerini yabancı hissetmeyenlere oranla fen derslerindeki başarısı 10 puan daha düşüktür.⁸⁵

- 79 Maslow, A.H. (1943), "A theory of human motivation", *Psychological Review*, Vol. 50/4, pp. 370-396, <http://dx.doi.org/10.1037/h0054346>.
- 80 Baumeister, R. F. and M. R. Leary (1995), "The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation", *Psychological Bulletin*, Vol. 117/3, pp. 497-529, <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>.
- 81 OECD, (2017). PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-being, erişim <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264273856-11-en.pdf?expires=1541779452&id=id&accname=guest&checksum=E0C7893485F1260DF853EC4D29D4F762>.
- 82 Lee, V.E. and D.T. Burkam (2003), "Dropping out of high school: The role of school organization and structure", *American Educational Research Journal*, Vol. 40/2, pp. 353-393, <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/00028312040002353>.
- 83 Catalano, R.F. et al. (2004), "The importance of bonding to school for healthy development: findings from the social development research group", *Journal of School Health*, Vol. 74/7, pp. 252-261, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1746-1561.2004.tb08281.x>.
- 84 OECD, (2017). PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-being, s. 118-119, Erişim: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264273856-11-en.pdf?expires=1541779452&id=id&accname=guest&checksum=E0C7893485F1260DF853EC4D29D4F762>.
- 85 A.g.e., 123.

OKULA AİDİYET DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencilerin okulda en sevdikleri yer.....'dir.

Çünkü.....

.....

.....

Öğrencilerin bazıları okulda kendilerini yalnız hissediyor.

Çünkü.....

.....

.....

Bazı öğrencileri okula getiremezsiniz.

Çünkü.....

.....

.....

Bazı öğrencilerin.....

.....'ye ihtiyacı olduğunu biliyorum ama bunun için elimden bir şey gelmiyor.

Çünkü.....

.....

.....

Okulda.....

.....beni çok mutlu ediyor.

Çünkü.....

.....

.....

Etkinlik 5:

EĞİTİMDE KAPSAYICILIĞI İZLEMEK: KAPSAYICI EĞİTİM GÜNLÜĞÜ

AMAÇLAR

- Katılımcılar eğitimin ve eğitim ortamının kapsayıcılığını geliştirmenin bir süreç olduğunu algılar.
- Okulun kapsayıcılığını artırmak ve sürekli kılmak için izlemek ve geliştirmek gerektiğini fark eder; bunun için Kapsayıcı Eğitim Günlüğü'nü bir araç olarak kullanır.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Katılımcılar bu etkinlikte ilk olarak Kapsayıcı Okul İklimi Değerlendirme Formunu doldurur. Daha sonra okulda geçirdikleri son günü düşünerek Kapsayıcı Eğitim Günlüğü'nün ilk sayfasını doldururlar. Günlükler katılımcıların okullarındaki eğitimin kapsayıcılığını izleyip değerlendirebilmeleri için katılımcılarda kalır.

ZAMANLAMA

- Kapsayıcı Okul İklimi Değerlendirme Formu 20 dk.
- Kapsayıcı Eğitim Günlüğü 25 dk.
- Değerlendirme ve paylaşımlar 15 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Katılımcı sayısı kadar Kapsayıcı Okul İklimi Değerlendirme Formu'nun ve Kapsayıcı Eğitim Günlüğü'nün çıktısını alın.

MATERYALLER

- Katılımcı sayısı kadar Kapsayıcı Okul İklimi Değerlendirme Formu
- Katılımcı sayısı kadar Kapsayıcı Eğitim Günlüğü

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Etkinliğin başında katılımcılara Kapsayıcı Okul İklimi Değerlendirme Formunu dağıtın ve doldurmalarını isteyin. Formlara isim yazmamalarını rica edin. Tüm katılımcıların form doldurma süreci tamamlandıktan sonra katılımcılardan doldurdukları forma ilişkin yorumlarını on dakika içinde yanlarındaki katılımcıyla ikili gruplarda paylaşmalarını isteyin. Öncelikle 3-5 arasında puanladıkları maddeler üzerine konuşmalarını önerin. On dakikalık paylaşımdan sonra formları toplayın.

2.

Çemberde bulunan katılımcılara aralarında günlük tutanların ya da tutmak isteyenlerin bulunup bulunmadığını sorun. Günlük tutanların günlük tutmanın kendilerine ne ifade ettiğini ve ne fayda sağladığını anlatmalarını isteyin. Günlük tutmak isteyip de tutamayanlar varsa onların ne amaçla günlük tutmak istediklerini ve tutmakta neden güçlük çektiklerini öğrenin.

Daha sonra katılımcılara eğitim ortamlarındaki kapsayıcılığı izlemek ve değerlendirmek için de sürekli günlük tutmanın faydalı olduğunu anlatın. Katılımcılara Kapsayıcı Eğitim Günlüklerini dağıtın. Günlüğün ilk sayfasını, okulda öğrencilerle geçirdikleri en son günü düşünerek doldurmalarını isteyin.

3.

Tüm katılımcılar günlüğün ilk sayfasını doldurduktan sonra katılımcıların günlüğe dair geribildirimlerini alın. İsteyenlerin paylaşımda bulunmalarını sağlayın. Günlüklerin isterlerse kullanabilmeleri için kendilerinde kalacağını, hem eğitimde kapsayıcılığa dair gündelik yaşamlarını gözden geçirmelerini, hem de eğitim ortamlarındaki kapsayıcılığı izleyip değerlendirmelerini sağlamayı hedeflediğini belirtin. Etkinliğe katılımları için teşekkür ederek oturumu tamamlayın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Bazı katılımcılar günlük tutmak için çok istekli olmayabilir. Katılımcılar arasında bunu belirtenler olursa, günlüğe uzun uzun yazmalarının gerekmediğini, her gün sadece bir kaç sözcüğü not etmelerinin bile yeterli olabileceğini söyleyin. Katılımcıları Kapsayıcı Eğitim Günlüğü'nü doldurmaya teşvik edin.

Kapsayıcı Okul İklimi Değerlendirme Formu ve Kapsayıcı Eğitim Günlüğü etkinliğe özel geliştirilmiş araçlardır.

KAPSAYICI OKUL İKLİMİ DEĞERLENDİRME FORMU

Aşağıdaki formdaki yargıları okulunuzdaki koşulları düşünerek yanıtlayınız. (1) Kesinlikle evet, (2) Kısmen evet, (3) Ne evet, ne hayır, (4) Kısmen hayır, (5) Kesinlikle hayır demektir. Yandaki kutucuklara yorumunuza dair notlar alabilirsiniz.

YARGILAR	PUANLAMA					NOTLAR
Öğrenciler okulda olumlu bir öğrenme ortamı bulunduğunu düşünüyor.	1	2	3	4	5	
Öğretmenler okulda olumlu bir eğitim ortamı bulunduğunu düşünüyor.	1	2	3	4	5	
Okula devamsızlık az.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler dersleri anlıyor.	1	2	3	4	5	
Öğrencilerin ihtiyacına uygun ders planları var.	1	2	3	4	5	
Sınıfların kalabalıklığı öğrenmeyi engellemiyor.	1	2	3	4	5	
Ders materyallerinden öğrenciler eşit faydalanıyor.	1	2	3	4	5	
Öğretmenler etkin bir eğitim ortamı yaratıyor.	1	2	3	4	5	
Öğrencilerin yetenek ve ilgilerini keşfetmede eşit olanakları var.	1	2	3	4	5	
Öğrenmede zorluk yaşayan öğrenciler ihtiyaçları olan desteği alabiliyor.	1	2	3	4	5	
Dersler yapılıyor, boş geçmiyor.	1	2	3	4	5	
Herkes sınıfta ne yapması gerektiğini biliyor.	1	2	3	4	5	
Dersler ezbere değil, düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik.	1	2	3	4	5	
Öğretmenler öğrencileri takdir ediyor.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler sınıf içinde özgürce soru soruyor.	1	2	3	4	5	
Öğretmenler sınıfta öğrencilere adil davranıyor.	1	2	3	4	5	
Okulda dışlamaya karşı etkili önlemler alınıyor.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler okulda kendilerini yalnız hissetmiyor.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler farklılıklara saygı duyuyor.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler birbirine saygılı davranıyor.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler öğretmenlerine saygılı davranıyor.	1	2	3	4	5	
Öğretmenler öğrencilerine saygılı davranıyor.	1	2	3	4	5	
Okul idarecileri okulda kapsayıcılığı destekliyor.	1	2	3	4	5	
Yeni gelen öğrenciler için oryantasyon yapılıyor.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler karar mekanizmalarına katılıyor.	1	2	3	4	5	
Öğretmenler karar mekanizmalarına katılıyor.	1	2	3	4	5	
Ebeveynler karar mekanizmalarına katılıyor.	1	2	3	4	5	
Okuldaki gezilere tüm öğrenciler katılabiliyor.	1	2	3	4	5	
Spor faaliyetlerine her öğrenci katılabiliyor.	1	2	3	4	5	
Çocuklar okulda kendilerini güvende hissediyor.	1	2	3	4	5	
Okulda zorbalığa karşı etkili önlemler alınıyor.	1	2	3	4	5	
Okulda şiddeti yasaklayan açık kurallar var.	1	2	3	4	5	
Okulda şiddeti yasaklayan kurallara uyuluyor.	1	2	3	4	5	
Kurallara ilişkin kararlara öğrenciler de katılıyor.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler tuvalet, bahçe, kütüphane, sınıflar vs. gibi tüm alanlara eşit fiziksel erişime sahip.	1	2	3	4	5	
Öğrenciler okula şevk ve heyecanla geliyor.	1	2	3	4	5	
Öğretmenler okula şevk ve heyecanla geliyor.	1	2	3	4	5	
Ebeveynler eğitimde eşit ortaklar gibi görülüyor.	1	2	3	4	5	

KAPSAYICI EĞİTİM GÜNLÜĞÜ

Tarih:

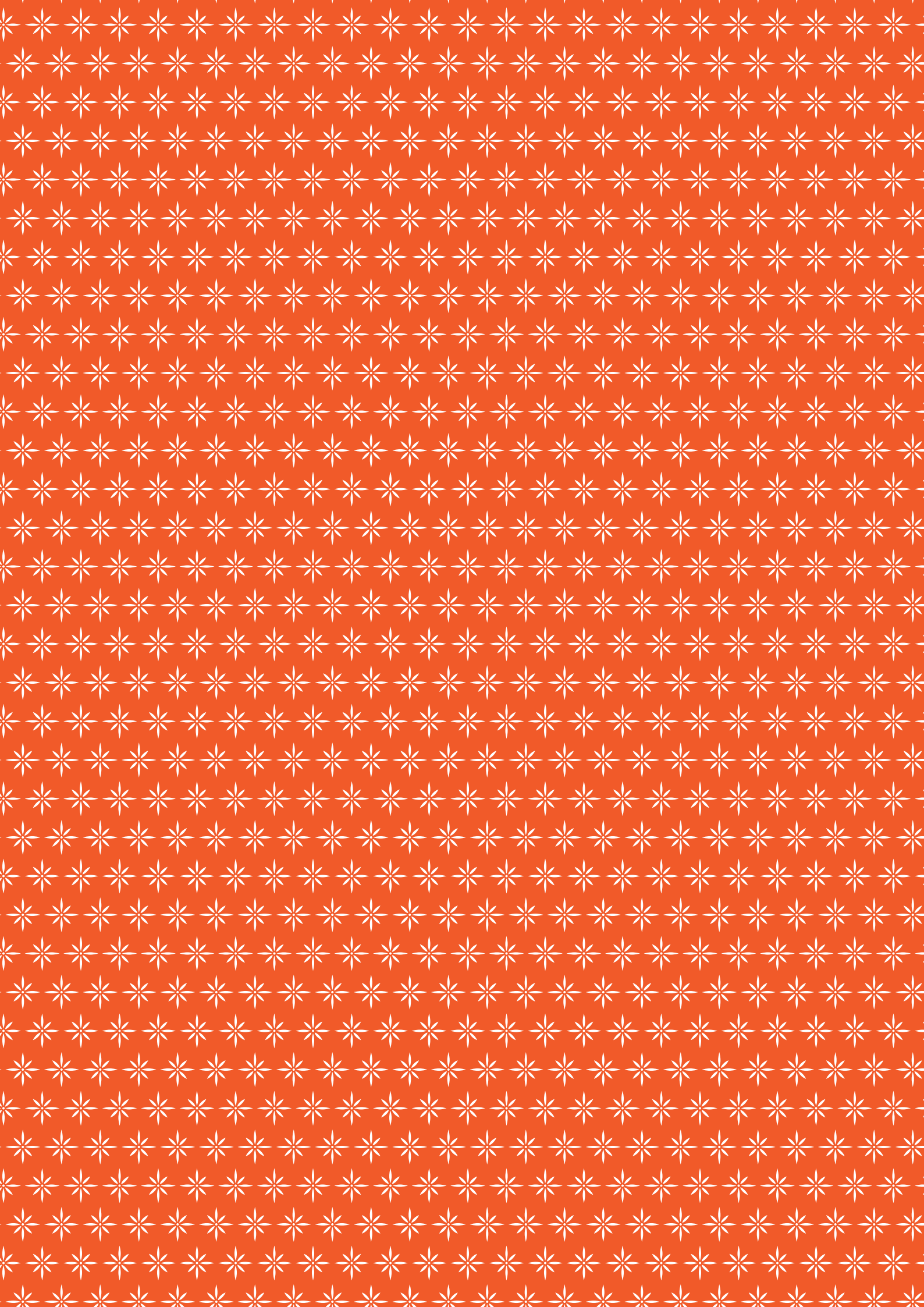
Bugün okulda kendimi iyi hissettim, bu sınıfta öğretmenlik yaptığım için memnunum.

1 2 3 4 5

(1) Kesinlikle evet (2) Kısmen evet (3) Ne evet ne hayır (4) Kısmen hayır (5) Kesinlikle hayır

Çünkü....

Bugün neler Oldu?	Ne hissettim?	Neye ihtiyacım var?	Ne Yaptım?	Başka Neler Yapabilirim?
1. Bugün derse gelmeyen öğrencim oldu mu? E ☐ H ☐				
2. Bugün öğrenmede sorun yaşayan öğrencim oldu mu? E ☐ H ☐				
3. Bugün arkadaşlarıyla sorun yaşayan öğrencim oldu mu? E ☐ H ☐				
4. Bugün öğrencilerin görüşlerini dinledim mi? E ☐ H ☐				
5. Bugün okuldaki zorluklar için başka yetişkinlerden (idareciler, öğretmenler, ebeveynler...) destek aldım mı? E ☐ H ☐				

**EĞİTİMDE OKULDA VE
SINIFLARDA KAPSAYICILIK**

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI OKUL İÇİNDE İŞBİRLİKLERİ KURMAK

OKUL İÇİNDE İŞBİRLİKLERİ İÇİN ÖNERİLER

Çocuk işçiliği eşitsizlik, üretim ilişkileri, piyasa koşulları, göç gibi makro-ekonomik, yapısal ve sosyal sorunlarla ilişkilidir. Buna rağmen çocuk işçiliğine karşı ve çalışan çocukları güçlendirme amaçlı okul içinde kurulacak etkili işbirlikleri çok önemlidir. Okul içinde bu amaçla kurulabilecek dayanışma ağlarında idareciler, öğretmenler, psikolojik danışmanlar ve tabii çocukların kendisi yer alır.

Çocuk işçiliğine karşı yapılabilecek bir şey olmadığı varsayımından uzaklaşmak ve okul içindeki ilgili paydaşları da bu düşüncenin aksine ikna etmek önemlidir. Öğretmenlerin kendi aralarında bu konuya ilişkin oluşturacakları bir paylaşım ve iletişim ağı, hatta bir çalışma grubu konuya ilişkin bilginin akışını kolaylaştırırken çocuk işçiliğine ilişkin daha az deneyimli öğretmenlerin donanımını artıracaktır. Çocuk işçiliğine yönelik önleyici ve müdahaleye dönük tedbirler açısından öğretmenler arası paylaşım ağının veya çalışma grubunun sürekli canlı tutulması önemlidir. Çalışma grubu veya iletişim ağının öğretmenler, idareciler ve psikolojik danışmanlar arasında kabul görmesi, katılımcıları olması, etkin işlemesi, çocuk işçiliğine ilişkin işbirliklerini kolaylaştırıp eylemleri güçlendirir.

Okul içinde çocuk işçiliğiyle mücadele odaklı, içinde öğretmenler, idareciler, psikolojik danışmanlar ve öğrencilerin yer aldığı bir çocuk işçiliği çalışma grubu aşağıdaki sorumlulukları üstlenebilir:

- Paydaşların çocuk işçiliğine ilişkin farkındalıklarını arttırmak ve buna karşı mücadelede kendi potansiyellerin görmelerini sağlamak,
- Okulda ve bölgede çocuk işçiliğine ilişkin genel durumu özetleyen bir araştırma yürütmek, çocuk işçiliğinin yaygınlığını, varsa çocukların çalışma alanlarını ve ihtiyaçlarını ortaya koymak,
- Çocuk işçiliğiyle mücadele için okulun var olan kaynaklarını ve ihtiyaçları belirlemek,
- Okul içinde çocuk işçiliğine ilişkin risk altında olduğunu hisseden veya destek arayan öğrencilerin komisyona başvurusunu sağlamak, ve başvuran çocukları desteklemek,
- Okulda çalışan veya yoksul çocukları içine alan kapsayıcı bir okul kültürü oluşturmak,
- Okul içinde ve sınıfta ayrımcılıkla mücadele etmek,

- Eğitimin kalitesini ve kapsayıcılığını artırmak için stratejiler ve eylem planları oluşturmak, uygulanmasını takip etmek,
- Çocuk işçiliği meselesinin derslerde ele alınması için örnek ders planları geliştirmek,
- Okula devamsızlığı düzenli olarak izlemek ve raporlamak,
- Her bir çocuğa yönelik ayrı gelişim planı yapılmasını ve bu planın izlenmesini sağlamak,
- Okulda çocukların kendilerini keşfetmesini ve uygun mesleğe yönlendirilmesini kolaylaştırmak; çalışan ve okula devam eden çocukların iş hayatından çıkmasını ve eğitime odaklanmasını kolaylaştırmak,
- Okulda çocuk işçiliğine ilişkin seminerler, atölyeler, film gösterimleri, konuşmalar gibi genel, bilgilendirici, gündemde tutan ve yenilikleri izleyen etkinlikler düzenlemek,
- Çocuk işçiliğine, nedenlerine, risklerine ve mücadele yollarına ilişkin okul içindeki tüm paydaşları güçlendiren eğitim programları düzenlemek ve uygulanmasını izlemek,
- Öğretmenlerin, psikolojik danışmanların ve idarecilerin çocuk işçiliğine yönelik önleyici ve destekleyici müdahaleler için ailelerle işbirliği yapma konusunda güçlendirici tutum ve becerileri edinmesini sağlamak.

OKUL İÇİNDE İŞBİRLİĞİ KURMAYA YÖNELİK ETKİNLİKLER

Bu bölümde eğitimcilerin çocuk işçiliğiyle ve ayrımcılıkla mücadele konusunda okul içinde işbirlikleri kurmasını kolaylaştırmak üzere tasarlanmış etkinlikler yer almaktadır. Etkinlikler öğretmenler ve psikolojik danışmanlar tarafından uygulanabilir. Etkinlikler eğitimcilerde çocuk işçiliğine, buna kaynaklık eden etmenlere, çocuk işçilerin gündelik yaşamlarına, ihtiyaçlarına, karşı karşıya oldukları çeşitli risk faktörlerine, çocuk işçiliğine ilişkin çeşitli tutumlara ilişkin farkındalık yaratmayı hedefler. Ayrıca katılımcıların çocuk işçiliğine karşı alınabilecek önlemler, çalışan veya çalışma riski bulunan çocukları güçlendirme yolları ve bunun için okul içinde işbirlikleri kurmaya dair düşüncelerini sağlar.

Etkinlik 6:

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ZORUNLULUK MUDUR: BAŞAR'IN ÖYKÜSÜ

AMAÇLAR

- Katılımcılar çocukların çalışmasında maddi yoksunluğun tek neden olmadığını fark eder.
- Çocukların çalışmasını teşvik eden etmenleri dönüştürmek için yapılabilecekler üzerine düşünür.
- Çocuk işçiliğinin hiçbir çocuk için iyi olmadığı yönünde tutum geliştirir.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Katılımcılar öncelikle Hayata Destek Vakfı tarafından hazırlanmış olan 'Başar'ın Öyküsü' isimli videoyu izler. Daha sonra katılımcıların videodaki çalışan çocuğun yaşamına dair yorumları alınır. Daha sonra görüş geliştirme yoluyla çocuk işçiliğine dair bazı yargılar tartışılır. Etkinliğin sonunda tartışmaya ilişkin yorumlar alınır ve çalışmanın neden hemen her koşulda çocuklar için zararlı olduğu üzerine görüş ve bilgi paylaşımı yapılır.

TOPLAM SÜRE

60 dk.

ZAMANLAMA

Başar'ın öyküsü 10 dk.

Görüş geliştirme yoluyla yargıları tartışma 30 dk.

Çözümleme ve çocuk işçiliğine dair bilgi girişi 20 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Hayata Destek Vakfı tarafından hazırlanmış olan 'Başar'ın Öyküsü' isimli videoyu hazırlayın.
- <https://www.youtube.com/watch?v=lp3vziy9gQQ>

MATERYALLER

- Bilgisayar ve projeksiyon

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Etkinliğe bir çocuk işçinin öyküsüyle başlayacağınızı söyleyin ve Hayata Destek Vakfı tarafından hazırlanmış olan 'Başar'ın Öyküsü' isimli videoyu katılımcılara izletin. Daha sonra katılımcıların yorumlarını alın. Aşağıdaki sorular aracılığıyla tartışmayı genişletebilirsiniz.

- Başar'ın çalışmak dışında seçeneği var mı? Neler olabilir?
- Başar'ın ailesinin yapabileceği bir şeyler var mıdır?
- Başar'ın öğretmenlerinin yapabileceği bir şeyler var mıdır?

2.

Katılımcılara bazı yargılar göstereceğinizi, bu yargılara dair görüş geliştirme yoluyla bir tartışma yürütmek istediğinizi belirtin. Aşağıdaki yargıları sırasıyla katılımcılara göstererek görüş geliştirme yoluyla tartışmalarını sağlayın. Görüş geliştirme yönteminde odanın bir tarafı "Evet" diğer tarafı "Hayır" diyen katılımcıların konumu olarak belirlenir. Kesin karar vermeyen katılımcılar iki yargı arasında yakın oldukları tarafa doğru konumlanır ve tartışma daha az sayıda katılımcının bulunduğu taraftan başlatılır. Aşağıdaki tüm yargılar tartışıldıktan sonra katılımcılara teşekkür edin.

- Yoksul çocukların çalıştırılması mazur görülebilir.
- Çocuk işçiliği her zaman kötü bir şey değildir.
- Çocuk işçiliği konusunda öğretmenler olarak elimiz kolumuz bağlı.

3.

Etkinliğin son bölümünde katılımcıları çembere davet edin ve yaptıkları tartışmaya ilişkin yorumlarını sorun. Tartışma esnasında fikri değişenlerin ya da fikrinden eskisi kadar emin olmayanların bulunup bulunmadığını ve değişimin yönünü öğrenin. Daha sonra "Çocuk İşçiler, Çalışan Çocuklar" ve "Çocukların Çalışmasında Fayda Var mıdır?" adlı metinlerdeki bilgi ve yorumlara değinerek çocuk işçi ve çalışan çocuk kavramlarının ayırımına ve çocuk işçiliğinin hiçbir koşulda çocuklar için faydalı olmadığını, neredeyse hiçbir çalışma biçiminde çocuk haklarına uygun çalışma ortamı ve koşullarının oluşturulmadığını belirtin.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Başar'ın Öyküsü isimli film Hayata Destek Vakfı tarafından hazırlanmıştır. Etkinlik esnasında filmin ilk 1,5 dakikasını izletmeniz yeterli olacaktır.

Bu etkinlik sınıftaki eşitsizliklerle baş etmek durumunda olan çocuklara ilişkin algıları üzerine düşüncelerini sağlamak amacıyla uyarlanarak ebeveynlerle de uygulanabilir.

Etkinlik 7:

ÇOCUK İŞÇİLERİN İHTİYAÇLARI: YİRMİ DÖRT SAAT

AMAÇLAR

- Çocuk işçilerin yaşam koşulları ve gündelik yaşamları üzerine düşünür.
- Çocuk işçilerin karşı karşıya olduğu risk faktörlerini fark eder.
- Çocuk işçilerin ihtiyaçları üzerine düşünür.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Katılımcıların gruplar halinde çocuk işçilerin 24 saati üzerine düşünmesi daha sonra çeşitli sorular aracılığıyla çemberde bu konuya ilişkin çözümlene beklenir.

TOPLAM SÜRE

60 dk.

ZAMANLAMA

Çocuk İşçilerin Yirmi Dört Saati 20 dk.

Poster sunumları ve ihtiyaçların belirlenmesi 25 dk.

Çemberde çözümlene 15 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Poster kağıtlarını ve kalemleri hazırlayın

MATERYALLER

- Poster kağıtları ve kalemler

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Katılımcılara sınıflarında çalışan çocuk bulunup bulunmadığını sorun ve deneyimlerini paylaşmaları için kısaca zaman verin. Sınıflarındaki çocuklar arasında şu anda çalışıyor olmasalar da çalışma riski yüksek olan çocuklar bulunabileceğini, bu nedenle çocuk işçiliğine ilişkin risklerin farkında olmanın önemli olduğunu hatırlatın. Hangi koşulların çocuk işçiliğine ilişkin risk faktörü olduğunu sorun. Paylaşımlarının ardından katılımcıları dört gruba bölün. Grupların her birinin hazırlamış olduğunuz kutudan üç ayrı risk faktörü seçmesini isteyin. Grupların her birinin yaşamında bu riskleri taşıyan 12 yaşından büyük bir çocuğun 24 saatini günün her saatini çocuğun ne yapıyor olacağını düşünerek poster kağıdına yazması gerekiyor. Öncelikle çocuğun yaşını ve cinsiyetini belirlemelerini önerin. Daha sonra çocuğun çalışan mı, okula giden mi yoksa hem çalışıp hem okula giden bir çocuk mu olduğunu belirlesinler. Bazı risk faktörlerinde okul belirtildiğinden okula giden bir çocuk hayal etmeleri gerekebileceğini ve eğer çalışan bir çocuk hayal ediyorsa hangi işte çalıştığını belirtmelerinin de iyi olacağını söyleyin. Evdeki kardeş ve kişi sayısı ve yaşam koşulları düşünmeleri gereken diğer şeyler arasındadır. Grupların bu çalışma için 20 dakikalık süreleri var.

2.

Grupların hazırladığı poster kağıtlarını tahtaya yanyana asın. Oluşturulan tüm hikayelerin paylaşılması için grup sözcülerine 5'er dakika süre verin. Hikayeler paylaşılırken dinleyicilerin çocuk işçilerin ihtiyaçlarını düşünmesi gerekiyor. Herkesi sunumları dinlerken düşündükleri ihtiyaçları post-it'lere yazmaya davet edin ve post-it'leri duvara astığınız Çocuk İşçilerin İhtiyaçları başlıklı posterin altına yapıştırmalarını isteyin.

3.

Etkinliğin son aşamasında çemberdekileri aşağıdaki sorular etrafında çözümlene yapmaya davet edin:

- Çocukların 24 saati üzerine düşünmek zor muydu? Neden?
- Farklı posterlerde yer alan gündelik yaşamları arasında ortaklıklar var mı? Farklılıklar var mı?
- Çocukların ihlal edilen hakları olduğunu düşünüyor musunuz? Nelerdir?
- Çocukların gerçekleştirebildikleri hakları olduğunu düşünüyor musunuz? Nelerdir?
- Bu etkinlik esnasında çocuk işçiliğine dair daha önce bilmediğiniz şeyler fark ettiniz mi?

Paylaşımların ardından katılımcılara teşekkür ederek oturumu kapatın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Katılımcılara 24 saatini yazacakları çocuğu belirlerken eğer isterlerse gerçek yaşamda tanıdıkları çocuklardan yola çıkabileceklerini söyleyin.

Katılımcıları 24 saatin her saatini ayrı ayrı düşünmeye teşvik edin.

Bu etkinlik çalışan çocukların gündelik yaşamları üzerine düşüncelerini sağlamak amacıyla uyarlanarak ebeveynlerle de uygulanabilir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE İLİŞKİN RISK FAKTÖRLERİ⁸⁶

Baban işsiz.

Annen eğitimsiz.

Baban tarlada çalışıyor.

Baban cezaevinde.

Evinizde engelli ve bakıma muhtaç bir kardeşin var.

Baban mavi yakalı bir işçi.

Yoksul bir aileden geliyorsun.

Çok sayıda kardeşin var.

Suriye'deki savaştan kaçan mülteci bir çocuksun.

Baban iş bulamadığı için bulunduğunuz şehre bir kaç ay önce uzaktaki memleketinizden geldiniz.

Köyde oturuyorsunuz.

Annenle yaşıyorsun.

Okulda dinin ya da etnik kökeninden dolayı ayrımcılığa uğruyorsun.

Okuldaki dersleri hiç anlayamıyorsun.

Öğretmenin dersleri anlamadığın için sana kızıyor, okula gitmek istemiyorsun.

Çeşitli nedenlerle okula bir türlü düzenli gidemiyorsun.

Okulda dersler hep boş geçiyor.

86 Çatak, B. (2006). Çocuk İşçiliği için Risk Faktörlerinin Belirlenmesi: Çocuk İşçi ve Okuyan Öğrencilerin Sağlık Durumlarının Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi. Erişim: <http://acikerisim.pau.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11499/2261/B%25C4%25B0NAL%25C4%25B0%20%25C3%2587ATAK.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Etkinlik 8:

ÇOCUKLARI GÜÇLENDİRME: ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÖYKÜLERİ

AMAÇLAR

Katılımcılar okuldaki veya sınıflarındaki çalışan veya çalışma riski bulunan çocukları nasıl güçlendirebilecekleri üzerine düşünür.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Etkinliğin ilk adımında katılımcılarla daha önce oluşturmuş oldukları Çalışan Çocukların İhtiyaçları posterini paylaşılır. Poster üstündeki ihtiyaçlar özetlenir. İkinci aşamada katılımcılar gruplar halinde çocuk işçiliği hikayeleri üzerine çalışır ve çocuğun öğretmeninin çocuğu güçlendirmek için neler yapabileceği üzerine düşünür. Son aşamada her gruptan bir katılımcı bir başka grupta buluşur ve grup içinde her bir çocuk işçi için ne tür güçlendirme adımları belirlendiği paylaşılır.

TOPLAM SÜRE

60 dk.

ZAMANLAMA

Çalışan çocukların ihtiyaçlarının paylaşımı 10 dk.

Katılımcıların güçlendirme için neler yapabileceğine ilişkin grup çalışması 25 dk.

Güçlendirme adımlarının diğer gruplarla paylaşımı 25 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Daha önce post-it'lerle Çocuk İşçilerin İhtiyaçları başlıklı postere yapıştırılmış olan ihtiyaçları belli başlıklar altında gruplandırın (Yoksulluk, ders desteği ihtiyacı, anne-baba, okulda ayrımcılık vs. gibi).

MATERYALLER

A4 kağıt ve kalemler

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Etkinliğin ilk adımında katılımcıların daha önceki oturumda Çocuk İşçilerin İhtiyaçları başlıklı postere astıkları ihtiyaçları gösterin. İhtiyaçları belli başlıklar altında topladığınızı söyleyin ve ilgili başlıkları ihtiyaçlardan da örnekler vererek paylaşın.

2.

Katılımcıları dört gruba bölün. Her bir gruba çocuk işçilerin öykülerinden birini verin. Grupların hikayeyi kendi gruplarında okuması, hikayedeki çocuğun öğretmenin çocuğu güçlendirmek için neler yapabileceğini düşünmesi, beş ayrı aksiyon belirlemesi ve elindeki kağıda not etmesi gerekiyor.

3.

Daha sonra her gruptan bir kişinin ayrılması yoluyla dört ya da beş kişilik dört yeni grup oluşmasını sağlayın. Oluşan yeni gruplarda her katılımcı güçlendirmek üzere çalıştıkları öğrenciyi tanıtsın ve kendi grubunun belirlediği öğretmen uygulama adımlarını paylaşsın. Etkinlik sonunda katılımcıların belirledikleri aksiyonları çocuklara ilişkin A4'lerin altına asmalarını isteyin.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Çocuk işçilerin öyküleri arasında sokakta kağıt toplayan Abdullah⁸⁷ ve ayakkabıcıda çalışan Muhammed'in⁸⁸ hikayeleri gerçek yaşam öykülerinden doğrudan alıntılanmıştır. Evde bakım yükü olan Sevda,⁸⁹ evde fason işçilik yapan Türkan,⁹⁰ okuldan sonra portakal satan Ahmet'in,⁹¹ sokakta çalışan Raci'nin⁹² mevsimlik tarımda çalışan Ayşe'nin⁹³ hikayesi gerçek yaşam öykülerinden uyarlanmıştır. Etkinlikte gerçek isimler kullanılmamıştır.

87 Çocuk İşçi Ali İbrahimlerin Hikayesi (2015,11.06). Erişim <https://www.birgun.net/haber-detay/cocuk-isci-ali-ibrahimlerin-hikayesi-82637.html>

88 İşçilerin Tekerrür Eden Hikayesi (2018, 18.05). Erişim <https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2018/05/18/iscilerin-tekerrur-eden-hikayesi/>

89 Uyan Semerci, P., S. Müderrisoğlu, A. Karatay, B. E. Akkan, Z. Kılıç, B. Oy, Ş. Uran. (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun "İyi Olma Hali"ni Anlamak İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

90 A.g.e.

91 Uyan Semerci, P. ve Erdoğan, E. (2017). Ben Kendim Büyüdüm Demiyorum, Adana'da Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocukların Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Araştırma Sonuçları, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, https://www.bilgi.edu.tr/site_media/uploads/files/2017/03/30/goc-merkezi-ben-kendim-b-y-d-m-demiyorum-rapor.pdf

92 Çocuklardan Sokak Hikayeleri (2015, 12,01). Erişim <http://bianet.org/bianet/print/52468-cocuklardan-sokak-hikayeleri>

93 Hayata Destek Vakfı (2016). Bu iş Çocuk Oyunağı Değil Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği Bülteni Erişim http://hayatadestek.org/belge/BICOD_bulten2.pdf

ÇOCUK İŞÇİLERİN ÖYKÜLERİ

Adım Abdullah. 2 yıl önce Suriye'deki savaş dolayısıyla Halep'ten Adana'ya tek başıma geldim. Geride bıraktığım 10 kişilik ailemden hiç haber alamıyorum. Günde 20 kilometre yol yürüyüp, 100 kilo atık kağıt toplayıp, 15 TL kazanıyorum. Barınacak yerim olmadığından topladığım atık kağıtları sattığım hurdacıda kalıyorum. Hurdacı iyi bir adam bana bazen yemek de veriyor. Buralarda hayat zor bu nedenle çalışmak zorundayım.

Adım Muhammed. Çevirme yapıyorum, solüsyon sürüyorum. Sabah sekizde dükkanda oluyorum, akşam sekize kadar çalışıyorum. Uyumayı özledim. Türkiye'de okula gidemedim, isterdim ama kardeşlerim okula gidebilsin diye çalışıyorum. 220 lira haftalık alıyorum. 250 olabilseydi güzel olurdu. Ayakkabıcıların içi çocuk dolu. Altı-yedi yaşında çocuklar var.

11 yaşındayım. Adım Sevda. Okula gitmeden önce kahvaltı hazırlıyorum. Sabahçıyım. Öğleyin eve gelince evi toparlıyorum, yemek hazırlıyorum. Evde benim dışımda herkes çalışıyor. Ben de onların yemeklerini hazırlayıp, temizliği yapıyorum. Hasta babaanneme yardım ediyorum. Ders çalışacak zamanım olmuyor pek. Öyle geçiyor zaman.

İsmim Türkan. İstanbul'da Üsküdar'da yaşıyoruz. 15 yaşındayım. Bazen geliri düşük insanlar başkalarından ek iş alıp yaparlar ya. Bazen öyle şeyler oluyor. Annemle beraber o işleri yapıyoruz. Evde takı boncuk yapıyoruz mesela. Annemin canı sıkılıyor. Oturduğum yerden bir şeyler yapalım diyor. Ama bir kaç zamandır kendisi yapamaz oldu, sırtı ağrıyor. Ben anneme yardım ediyordum, şimdi ben yapıyorum. Okuldan geldiğim gibi başlıyorum. Ne kadar yapabilirsem. Yaptığımız kadar para kazanıyoruz. Herkes emeğinin karşılığını alıyor.

Adım Ahmet. Dokuz yaşındayım. Yemek yememiz lazım. Sabahları okula gidiyorum; sonra bu köşeye gelip portakal satmaya başlıyorum. Öğle yemeğimi genelde portakal tezgahının yanında yiyorum. Bütün gün tezgahın yanındaki betona oturup insanların gelip portakal almasını bekliyorum. Bazı günler neredeyse hiç satış yapamıyorum. Akşam evde babama hiç para verememek çok kötü. Tezgaha bazen 11 yaşındaki kardeşim de geliyor. O zaman çok seviyorum. Bir keresinde tam 50 TL kazanıp babama verdim. Olmayacağını bildiğim için artık hayal kurmuyorum.

Adım Raci. Amcalarım beni sabah ilkokula, öğleden sonra sakız satmaya veya boyacılığa gönderiyordu ve akşam eve bazen parayla gelmediğim zaman dayak yiyordum. Evden kaçmaya karar verdim. İstanbul'a gelince daha önce kaçan ağabeyimi buldum ama meğer o da batmış da benim haberim yokmuş. Haliyle sokakta kalmaya başladım. Kırmızı ışıkta duran arabaların camlarını silmeye başladım. Çoğu araba durup bize para veriyor. Bazılarıysa bize sinirleniyor, korna çalıyor ya da arabanın önünderken üzerimize sürüp para vermiyorlar. Pis koktuğum için insanlar bana iyi davranmıyorlar.

Adım Ayşe. Orta ikideyim. Viranşehir'liyim. Şimdi işe çıktığımızdan okuyamıyorum. Dört ay gidiyorum, 6 ay işe çıkıyorum. 4 ay gidince yani bir şey öğrenemiyorum. Sadece okuma yazma biliyorum, başka şey bilmiyorum. Burada narenciyede bahçeye gitmek için sabahın üç buçuğunda karanlıkta yola çıkıyoruz. 27 kişilik araca 40 kişi biniyoruz çoluk çocuk. Sabah gelip bizi seçiyorlar. Şu kız, şu oğlan diyorlar. Akşam geldiğinde de şu şu gelmesin diyorlar bazen. Şu ağaca çıkamıyor, yaprak düşmesin, dal kırılmasın, diyorlar.

Etkinlik 9

ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELE İÇİN AĞ KURMA: DESTEK HALKALARI**AMAÇLAR**

- Katılımcılar çocuk işçilerin veya çocuk işçiliği riski altındaki çocukların güçlendirilmesi için okul içindeki aktörlerin nasıl işbirliği yapabileceği üzerine çalışır ve öneriler geliştirir.
- Katılımcılar yoksulluk dolayısıyla okulu terk sınırında olan çocukların okulu terk etmemesi için yapılabilecekler üzerine çalışır ve öneriler geliştirir.

HEDEF GRUP

Öğretmenler, psikolojik danışmanlar, idareciler

ÖZET

Katılımcılar etkinliğin ilk aşamasında okula giden ama aynı zamanda pazarda limon satan bir çocuğu güçlendirmek için okulda neler yapabileceklerini düşünür ve paylaşırlar. İkinci aşamada gruplar halinde öğretmenlerin, psikolojik danışmanların, idarecilerin ve öğrencilerin neler yapabileceği üzerine çalışırlar. Son aşamada kolaylaştırıcı çocukların haklarını gözetmekten sorumlu kişilerin kimler olduğunu ifade eden "Destek halkaları"na ilişkin bilgileri katılımcılarla paylaşır.

TOPLAM SÜRE

60 dk.

ZAMANLAMA

Destek ağı kurma 20 dk.

Okul içindeki paydaşların rolüne dair grup çalışması 30 dk.

Destek halkaları 10 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Etkinlikte kullanmak üzere bir çile yün hazırlayın.

MATERYALLER

Bir çile yün

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Uygulamanın ilk bölümünde katılımcıların ayakta çember biçiminde durmalarını isteyin. Okul içinde çocuk işçiliğine karşı destek ağı kuracağınızı söyleyin. Siz de çemberde durun. Çemberdeki herkesin ipi tutup yün çilesini bir başkasına atarak bir ağ oluşturması gerekecek. Ağı siz başlatın. Öğretmenin sınıftaki öğrencilerden birinin okuldan çıkınca pazarda limon sattığını öğrendiğini söyleyerek yünü çemberdeki bir öğretmene rastgele atın. Yünü atarken ipin ucundan tutmayı unutmayın. Çemberdeki katılımcıların hepsinin okuldaki veya okul dışındaki farklı aktörleri de işin içine katarak çocuğu güçlendirecek adımlar düşünmesi ve yünü birbirine atması gerekiyor. Böylece çember içinde okuldan sonra pazarda çalışan öğrenciyi güçlendirmeye ilişkin bir hikaye kurgulanırken okulda ve okul dışında öğrenciyi destekleyecek bir ağ kurulacak. Tüm katılımcılar hikayeye katkıda bulunduktan sonra herkesin elindeki yünü yavaşça yere koymasını söyleyin. Böylece oluşturulan ağ yerde durmaya devam etsin.

2.

Katılımcıları beş gruba bölün ve gruplardaki kişilerin bir araya gelmesini ve beraber çalışacak uygun bir yer bulmasını isteyin. Gruplar okuldaki “idareciler, öğretmenler, psikolojik danışmanlar, ebeveynler (ya da okul aile birliği) ve çocukları” temsil ediyor olacak. Tüm grupların birinci uygulamada pazarda limon satan çocuğu güçlendirmek için bir müdahale listesi hazırlaması gerekiyor. Bunun için okuldaki hangi paydaşları temsil ediyorlarsa onlar olarak neler yapacaklarını düşünmeleri, bunu yaparken diğer taraflardan ne beklediklerini belirlemeleri ve bunları postere not etmeleri gerekiyor. On dakikalık grup çalışmasının ardından gruplardan birer kişinin grubun hazırladığı posterini anlatmasını isteyin.

3.

Katılımcılara çocukların çevresinde onları çocuk işçiliğinden ve haklarının ihlalden korumak için destek halkaları bulunması gerektiğini, bu halkalarda gedikler bulunduğunda hakların korunamadığını hatırlatın. Aşağıdaki bilgi kutucuğunda yer alan bilgilerden faydalanabilirsiniz.

DESTEK HALKALARI

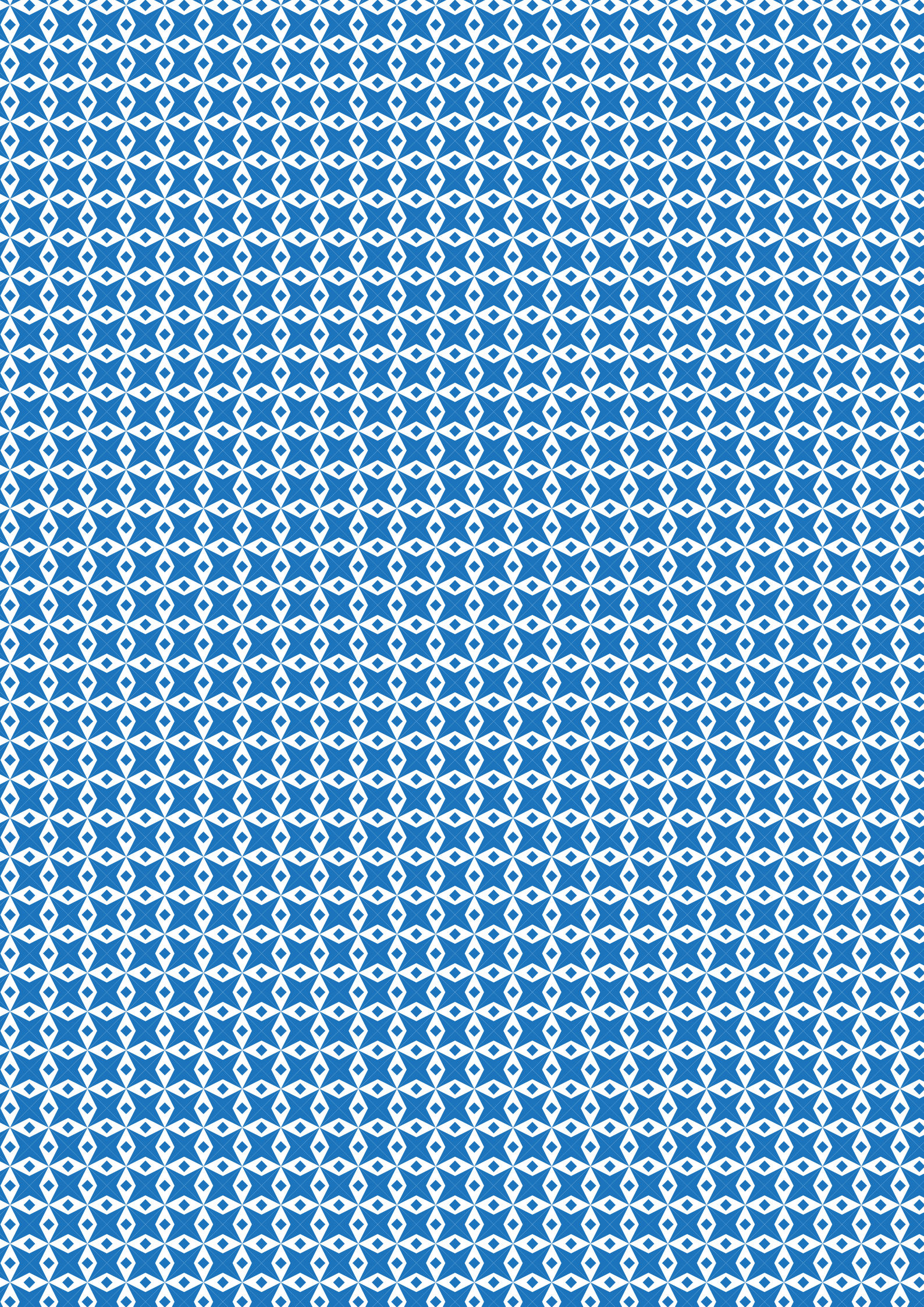
Etkili bir mücadele için tüm paydaşların işbirliğine ihtiyaç vardır. Hükümet, yerel yönetimler, yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşları, şirketler, atölyeler, okullar, sosyal hizmet merkezleri ve ilgili tüm kurumlardaki çalışanlar, ailelerle birlikte çocukların çevresindeki destek halkalarını oluşturur. İç halkada çocukların kendisi ve aile çevresi, ikinci halkada çocukların yakın çevresindeki kurumlar ve bu kurumlardaki kişiler, son halkada ise çocuk işçiliğine karşı kural koyan ve ülkeleri bu bağlamda izleyerek gelişimlerini takip eden uluslararası kuruluşlar yer alır. Her halkanın iç halkayı izlemesi ve gelişimini desteklemesi beklenir.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Destek halkaları aktarılırken katılımcılar destek halkalarının gerçekten hiç olmadığını, hatta halkalarda bulunması gereken bazı insanların çocukların haklarını ihlal ettiğini söyleyebilir. Yorumlarının çok haklı olduğunu söyleyin. Destek Halkaları anlayışı kim olursak olalım çocuk haklarını gözetmeye ilişkin sorumluluğumuz olduğunu bize hatırlatmak içindir. Ancak gündelik yaşamda bu halkalarda yer alması gereken kişi ve kurumların destek halkası olmaktan çıkıp “köstek halkası” haline geldiğini görebiliriz. Yine de bu durum sorumlulukları ortadan kaldırmaz, destek hakları bu sorumlulukları hatırlatmak için etkili bir araçtır.

Bu etkinlik eşitsizliklerle baş etmek durumunda olan çocukları nasıl destekleyebilecekleri üzerine düşüncelerini sağlamak amacıyla uyarlanarak ebeveynlerle de uygulanabilir.

Etkinliği katılımcılara okulda çocuk işçiliğiyle mücadele için geliştirdikleri müdahale adımlarının hangisini ilk olarak hayata geçirmeyi planladıklarını sorarak tamamlamanız katılımcıları geliştirdikleri müdahale adımlarını hayata geçirmeye yaklaştıracaktır.

**ÇOCUKLARLA ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİ
KONUŞMAK**

ÇOCUKLARLA ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİ KONUŞMAK

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE SIKÇA SORULAN SORULAR

Çocuklarla çocuk işçiliğini konuşurken katılan çocuklar arasında yoksul, çalışan veya çalışma riski bulunan çocuklar olabileceğini unutmamak önemlidir. Etkinlik esnasında yoksulluk dolayısıyla çalışmak durumunda kalan çocukları hakir gören, nesneleştiren veya marjinalleştiren tutumlar ortaya çıkabilir. Etkinliği yürütürken katılan çocuklar arasında oluşabilecek aşağılayıcı veya etiketleyici tutumlara karşı etkinlik öncesinde tüm çocuklarla birlikte çalışma kuralları oluşturularak önlem almak etkili olabilir. Çocuklarla çocuk işçiliği ve ayrımcılık üzerine konuşurken, çocuklardan aşağıda bazı örneklerini görebileceğiniz çeşitli sorular gelebilir.

Çocuk kimdir?

18 yaş altındaki herkes çocuktur.

Çocuk işçi kimdir?

Çocuk işçi, çoğu kez kendisini çocukluğunu yaşamaktan alıkoyan, potansiyelini ve saygınlığını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimi açısından zararlı işlerde çalışmak durumunda kalan çocuktur.⁹⁴

Çocuk işçiliği neden var?

Yoksulluk, çocukların işe erken başlamasının toplumda ve ailede kabul görmesi ve bazen bu yöndeki gelenekler çocuk işçiliğine yol açar. Ayrıca çocukların yaşadığı yerde iyi okulların ve gündüz bakımevlerinin bulunmayışı, sağlık hizmetlerinde ya da diğer hizmetlerde yetersizlik veya kız ve oğlan çocuklar arasındaki eşitsizlikler de diğer nedenler arasında sayılabilir.

Çocuk işçiler nerede yaşar?

Dünyadaki çocuk işçilerin önemli bir bölümü Afrika, Asya, Güney Amerika gibi yoksul ülkelerin yer aldığı kıtalarda bulunuyor. Ancak çocuk işçiliği bugün dünyanın her ülkesinde vardır ve ağırlıklı kayıt dışı alanda gerçekleşiyor olduğundan istatistiklerde görünenden fazla olduğunu tahmin etmek zor değildir.

Yoksulluk nedir ve neden vardır?

Yoksulluk insanların temiz su, beslenme, giyinme, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişememesi, bunlardan yoksun olması demektir ve gelir dağılımındaki adaletsizlikten ve kaynakların kısıtlılığından kaynaklanır.

Çocuk işçiliği sadece yoksul ülkelerde mi bulunur?

Çocuk işçiliğinin sadece yoksul ülkelerde bulunduğu düşüncesi yanlıştır. Çocuklar çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri de dahil olmak üzere birçok ülkede çalışmak durumunda kalmaktadır.

Ülkemizde çocuk işçiliği bulunuyor mu? Çocukların ne kadarı çalışıyor?

Evet. 6-17 yaş grubunda çocuk istihdam oranı 1994 yılında % 15.2, 1999 yılında % 10.3, 2006 yılında % 5,9 ve 2012 yılında ise % 5,9 olarak açıklanmıştır.⁹⁵ Bunun yanısıra tüm Türkiye'yi içeren yaygın araştırmalar bulunmasa da özellikle Suriye'den ve diğer göç veren ülkelere gelen mülteci çocukların önemli bir bölümünün Türkiye'de çeşitli işlerde çalışmak durumunda kaldığı belirtilmektedir.⁹⁶

Çocuk işçiler nerelerde çalışır?

Çocuk işçilerin çoğunluğu sokakta, tarımda ya da evde kayıt dışı işlerde çalışırken, başta atölyeler olmak üzere sanayide de çalışan önemli sayıda çocuk bulunmaktadır.

Sokakta çalışan çocuklarla karşılaştığımızda ne yapmalıyız?

Sokakta çalışmak çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerindedir. Çocukların sokakta çalışma sürecini devam ettirecek değil, azaltacak adımlar atmaya ihtiyaç vardır. Sokakta çalışan çocukların sattığı ürünleri satın almak çocuğun sokakta çalışmaya devam etmesine yol açacağından çocukların sattığı ürünlerin alınmaması gerekir. Bunun yerine sokakta çalışarak kazanmak durumunda oldukları parayı sosyal yardımlar yoluyla edinebilmeleri için çocukları ve ailelerini Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıfları'na veya Sosyal Hizmetler Müdürlükleri'ne başvurmaya yönlendirmek; veya bunun için ALO 183'e başvurmak uygun ve hak temelli seçeneklerdir.

Çocuk işçiliğini azaltmak için çocuk işçiliğiyle üretilen ürünleri boykot etmek yeterli midir?

Çocuk işçiliğiyle mücadele için çocuk işçiliğiyle üretilen ürünlerin ulusal veya uluslararası işbirlikleri kurularak boykot edilmesi önemlidir ancak tek başına yeterli değildir. Çocuk işçiliğini önlemek için, çalışmak durumunda kalan çocukları ve ailelerini destekleyecek önleyici ve koruyucu sosyal politikalara ve sosyal hizmetlere ihtiyaç vardır.

Çocuk işçiliğini azaltmak için yapabileceğimiz başka bir şeyler var mı?

Evet. Çocuk işçiliğine ilişkin bilgi edinmek, bilgiyi yaygınlaştırmak ve bu konuya ilişkin çalışan sivil toplum örgütlerini desteklemek.

Çocuk işçiliğinin ortadan kalkması için yoksulluğun, eşitsizliğin ortadan kalkması mı lazım?

Dünyada yoksulluk ve eşitsizlik hiç kalmasa büyük olasılıkla çocuk işçiliği de kalmazdı. Fakat çocuk işçiliğinin ancak yoksulluk biterse ortadan kalkacağı düşüncesi, yoksulluk devam ettiği sürece çocuk işçiliği için yapılacak bir şey yokmuş gibi düşünmemize yol açabiliyor. Oysa en yoksul ülkelerde bile çocuk işçiliğine ilişkin çözümler üretmenin yolları vardır.

Çocuk işçiliğine yönelik bazı çözümler neler olabilir?

Çocuk işçiliğiyle mücadele için çeşitli çözüm yolları vardır. Ailelerin gelirinin artırılması, çocukları güçlendiren, kendilerini keşfetmelerini sağlayan, nitelikli eğitim verilmesi, çocukları ve ailelerini krizlere karşı güçlendiren sosyal koruma ve hizmetlerin sunulması bunlar arasında sayılabilir.

95 TÜİK (2012). Çocuk İşçisi Anketi Sonuçları, 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>

96 Türkiye'de Suriyeli veya diğer ülkelere mülteci çocukların ve ailelerinin hayatta kalma stratejisi olarak çocuk işçiliğine başvurduğuna dair çeşitli çalışmalar için bkz. Atasü Topçuoğlu, R. (2012). Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması, Uluslararası Göç Ofisi (IOM), Erişim http://www.turkey.iom.int/documents/Child/IOM_GocmenCocukRaporu_tr_03062013.pdf; Dedeoğlu, S. ve ve Cökmen, Ç.E. (2011). Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar, Efil Yayınevi: Ankara; Akpınar, T. (2009). 9 Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Dağdelen, C. (2008). Changing Labour Market Positions and Workplace Interactions of Irregular Moldovan Migrants: The Case of Textile/Clothing Sector in Istanbul, Turkey (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara; Erdoğan, M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Erişim <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46184>; Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği, Cöç Dergisi, 3(1), 29-63

ÇOCUKLARLA ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİ KONUŞMAYA İLİŞKİN ETKİNLİKLER

Bu bölümdeki etkinlikler eğitimcilerin çocuklarla çocuk işçiliği üzerine konuşmasını kolaylaştırmayı hedefler. İlkokul ve ortaokul yaş düzeyindeki çocuklara dönük hazırlanmış olan etkinlikler çocuklarda farklı ve ortak yönlerimize, çocuk haklarına, çocuk işçiliğine, nedenlerine, sonuçlarına dair farkındalık yaratmayı hedefler. Çocuk işçiliğiyle mücadelede bilinmesi gereken kurallara, bu konuda çalışan kurumlara ve mücadele veren bireylere dair bilgi verir. Ayrıca çocukların farklılıklar ve benzerliklere, arkadaş gruplarından dışlanan veya gruba dahil olan çocukların deneyimlerine, çalışan çocukların gündelik yaşamına, ihtiyaçlarına ve bu alanda yapılabilecek çalışmalara dair düşüncelerini sağlar.

Etkinlik 10:

AYRIMCILIKLA BAŞETME: DUYMAYAN KALMASIN

AMAÇLAR

- Katılımcılar farklı ve ortak yönlerini fark eder.
- Farklı yönleri bulunan kişilerin iyi arkadaş olabileceğini görür.

HEDEF GRUP

İlkokul öğrencileri

ÖZET

Etkinliğin başında çemberde “Duymayan Kalmasın” oyunu oynanır. Daha sonra katılımcılar ikili gruplar halinde birbirlerinden çok farklı ama çok iyi arkadaş olan karakterler tasarlar ve çizerler.

TOPLAM SÜRE

40 dk.

ZAMANLAMA

Duymayan kalmasın oyunu 15 dk.

Farklılıklarla arkadaş olmanın resmedilmesi 25 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- A3 kağıtlar ve renkli kalemler hazırlayın.

MATERYALLER

- A3 kağıtlar ve renkli kalemler

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Katılımcılara farklı ve ortak özelliklerimizi ortaya çıkarabileceğimiz “Duymayan Kalmasın” oyunu oynayacağını söyleyin. Oyunda katılımcılar çemberde ayakta durmalıdır. Çemberin ortasına geçin ve “Duymayan kalmasın! Gözleri kahverengi olan herkes çevresinde bir tur dönüyor.” gibi bir cümle söyleyin. Daha sonra “Köpeği olan herkes zıplıyor.” deyin. Bu şekilde çemberdekilerin ortak ve farklı özelliklerini fark etmesini sağlayın. Siz 5-6 özellik söyledikten sonra çemberdeki çocuklardan gönüllü olanlar oyunu oynatmaya başlasın. 15 dakika süreyle bu oyunu oynayın.

2.

Daha sonra çocukları ikili gruplara bölün. Çok farklı özellikleri olup çok iyi arkadaş olan çocuklar çizmelerini isteyin. Çocukların gerçekten çok farklı özellikleri olabilir. Hatta bazıları uzaylılar bile olabilir. Önemli olanın birbirlerini olduğu gibi kabul etmeleri ve neşe içinde oyun oynayabilmeleri olduğunu söyleyin. Daha sonra gruplara A3 kağıtları ve renkli kalemler dağıtın. Grupların resimlerini çizmeleri için on beş dakikalık süre verin. Daha sonra resimleri herkesin görebileceği bir yere yanyana asın ve birbirlerinin resimlerini incelemelerini isteyin. İsteyenlerin resimlerini anlatmalarını sağlayın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Grupları oluştururken cinsiyet dengesini ve çeşitliliği sağlamaya özen gösterin.

Grup içindeki çocuklar grup içindeki diğer çocuklar tarafından dışlanıyor olabilir. Bu koşullarda uygulama esnasında dışlayıcı veya aşağılayıcı muameleler yeniden üretilebilir. Ortamın tüm çocukların paylaşımı için güvenli hale gelmesi için etkinlik öncesinde ve esnasında önlemler almanız gerekebilir.

Açıkça paylaşım yapabilmek için çocuklar birbirlerini iyi tanımaya ve birbirlerine güven duymaya ihtiyaç duyacaktır. Çocukların kişisel deneyimlerini paylaşmaları zorlayıcı olabilir, eğer alanı yeterince güvenli bulmuyorsanız genel grupta paylaşımı teşvik etmeyin. Buna rağmen paylaşımında bulunma ihtiyacı gösteren çocuklar etkinlik sonrasında sizinle birebir paylaşımında bulunabilir. Böyle bir paylaşımın gerçekleşmesi halinde bir ayrımcılık veya zorbalık durumunun çözümüne katkınız olabilir.

Çocukların duygularını fark etme, ifade etme ve empati üzerine çalışmaları eğitimde kapsayıcılığın gerçekleşmesi için önemli bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla bu etkinliğin öncesi veya sonrasında bu becerileri kazanmaya odaklı etkinlikler uygulamanız önerilir. Çocuklarla empati üzerine çalışmaya ilişkin çeşitli kaynak önerileri Öğretmenler için Faydalı Kaynaklar başlıklı bölümde yer almaktadır.

Etkinlik 11:

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ NEDİR? - İLKOKUL

AMAÇLAR

- Katılan çocuklar çocuk işçiliği üzerine düşünür.
- Çocuk işçiliğiyle mücadeleye dair kuralları öğrenir.

HEDEF GRUP

İlkokul öğrencileri

ÖZET

Katılan çocuklar etkinliğin ilk aşamasında çocukların temel ihtiyaçları üzerine düşünür. İkinci aşamada Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metnini incelerler. Son aşamada ise Çocuk İşçiliğiyle Mücadele İşaretleri yaratırlar.

SÜRE

60 dk.

ZAMANLAMA

Sessiz sinema yoluyla çocuğun ihtiyaçları üzerine düşünme (20 dk.)

Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metnini inceleme (15 dk.)

Çocuk İşçiliğiyle Mücadele İşaretleri Yaratma (25 dk.)

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metnini katılımcı sayısı kadar çoğaltın.
- Beyaz kartondan küçük trafik işaretleri keserek katılımcı sayısı kadar hazırlayın.

MATERYALLER

- Katılımcı sayısı kadar Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metni
- Beyaz karton, makas

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Çocuklara beraberce bir oyun oynayacağınızı söyleyin. Tahtaya ya da bir poster kağıdına bir çocuk çizin. Çocuklara bir soru soracağınızı ancak cevap vermek isteyenlerin sözle değil hareketlerle cevabını anlatacağını söyleyin. Diğerleri onun hareketlerinden ne anlatmak istediğini tahmin edecek. Çocuklara soracağınız soru şöyledir:

“Mutlu, sağlıklı ve güvende bir yaşam sürdürmek için çocukların nelere ihtiyacı vardır?”

Soruya cevap vermek isteyen çocuk diğerlerinin önüne geçerek yapacağı hareketlerle, sessiz sinema oyununda olduğu gibi söylemek istediği şeyi anlatacak. Hareket ve mimik kullanabilir ancak söz ve ses kullanamaz. Diğerleri ne anlatmak istediğini tahmin edince verilen cevabı çocuk çiziminin yanına not etmeniz gerekiyor. Eğer çocuğun ne anlatmak istediği uzunca bir süre anlaşılmasa kendisine sorup yanıtı yine çizimin yanına not edebilirsiniz. Ayrıca tahmin etme sürecinde söylenen ihtiyaçları o sırada anlatılan ihtiyaç olmasalar bile listeye ekleyebilirsiniz. “Arkadaşınız su içmek demişti. Doğru yanıt bu olmasa bile çocukların su içmeye ihtiyacı vardır, değil mi? Su içmeyi de buraya not edelim”, gibi.

Çocuklar yemek, içmek, oynamak, konuşmak, okul, hastane gibi çeşitli şeyleri sessiz sinema yöntemiyle anlatabilirler. On beş dakika süreyle oynamalarına izin verdikten sonra oyunu durdurun. Çocukların anlattığı ve sizin çizimin yanına not ettiğiniz şeyler arasında “eğitim” ya da “okul” varsa bunu daire içine alın ve eğitimin her çocuğun temel bir ihtiyacı olduğunu ve bundan dolayı da her çocuğun eğitim hakkı olduğunu söyleyin. Eğer eğitim, okul ya da öğrenmeye dair herhangi bir şey bulunmuyorsa da kendiniz “peki bu çocuğun bir şeyler öğrenmeye ihtiyacı yok mu sizce?” diye bir soru sorun. Gelen yanıtlara karşılık eğitimi ve eğitim hakkını vurgulayın.

2.

İkinci aşamada çocuklara şu soruyu yöneltin:

- Çocukların okula ihtiyacı var. Peki okula gelemeyen çocuklar oluyor mu? Neden?

Çocukların bu soruya çeşitli yanıtlar vermesini sağlayın. Çocuk işçiliğine ilişkin bir yanıt gelmezse “Çocukların bazıları da çalıştıkları için okula gelmiyor olabilir mi?” diye sorun. Eğer bildikleri örnekler varsa paylaşımlarını isteyin. Burada sınıfta veya okulda çalışan çocuklar olabileceğini unutmayın, etiketlemeye yol açmamaya özen gösterin. Daha sonra çocuklara Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metnini dağıtın. İncelemelerini isteyin. Metinde yer alan çocuk işçiliği tanımını çocuklara okuyun ve çocuk işçiliğiyle mücadeleyle dair kuralları basitçe anlatın.

3.

Etkinliğin son aşamasında çocuklara çizerek ve boyayarak Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Kuralları'nı anlatan işaretler yaratacaklarını söyleyin. Bunun için onlara kırmızı ve siyah kalemlerle birlikte küçük trafik işareti biçimindeki kartonları dağıtın. Bu işaretleri tasarlarken etkinliğin bir önceki aşamasında inceledikleri Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metni'nden faydalanabilirler. Çocuklar Çocuk İşçiliğiyle Mücadele İşaretlerini tasarladıktan sonra tüm işaretleri yanyana asın. Sınıfa bir ip gerip işaretleri mandala ipe de asabilirsiniz. İstekli olan çocukların nasıl bir Çocuk İşçiliğiyle Mücadele İşareti tasarladıklarını ve neden böyle düşündüklerini paylaşmasını sağlayın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinliği uyarlayarak ortaokul öğrencileriyle de uygulayabilirsiniz.

Ortaokul öğrencileriyle uygularken ilk iki aşamaya daha fazla zaman ayırabilirsiniz. Son aşamada ise katılan çocukların “Dünyada çocuk işçiliği olmasaydı.....” cümlesini bireysel olarak tamamlamalarını, isteyenlerin yanıtlarını paylaşımlarını ve paylaşımlara dair değerlendirmeler yapmalarını isteyebilirsiniz.

Çocuk işçiliği ve bununla mücadeleyle ilişkin kurallara ve düzenlemelere odaklanan bu etkinlik çocuk haklarını temel alır. Dolayısıyla bu etkinliğin öncesinde veya sonrasında çocuk haklarına odaklı yaş düzeyine uygun etkinlikler yürütmeniz önerilir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELEYE DAİR KURALLAR

Çocuk kimdir?

18 yaş altındaki herkes çocuktur. (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi-Md. 1) (Çocuk Koruma Yasası, Md. 3)

Çocuk işçi kimdir?

Çocuk işçi, kendisine zarar veren, gelişimini veya eğitimini engelleyen işlerde çalışmak durumunda kalan çocuktur.

Çocukların ekonomik sömürüden, eğitimi, sağlığı ve gelişimi açısından zararlı işlerden korunması gerekir. (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi-Md. 32) (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik- Md. 4)

Dünyadaki ülkelerin büyük çoğunluğu, çocuk işçiliğini etkin şekilde ortadan kaldıracak politikalar geliştirmeye ve uygulamaya söz vermiştir. (Uluslararası Çalışma Örgütü 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi-Md. 1)

En erken çalışma yaşı kaçtır?

Çalışma yaşı en erken 15'tir. (Uluslararası Çalışma Örgütü 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi-Md. 2) (Türkiye İş Kanunu, md. 71)

Türkiye'de çocuk işçi 14 yaşını bitirmiş, 15'i tamamlamamış ilköğretimden mezun, genç işçi ise 15 yaşını tamamlamış ama 18'i tamamlamamış kişidir. (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik- Md. 4)

Türkiye'de tehlikeli işlerde asgari çalışma yaşı 18'dir. (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, md.2)

Tehlikeli işler hangileridir?

Doğası veya koşulları çocukların sağlığını, güvenliğini veya ahlakını tehlikeye atan hiçbir işte çocuk çalıştırılmaz. (Uluslararası Çalışma Örgütü 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi-Md. 3)

Çocukların alım-satımı, askeri çatışmalarda, fahişelikte, pornografide, uyuşturucu üretimi ya da satışında kullanılması, borç karşılığı, zorla, köle gibi veya sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişim açısından zararlı işlerde çalıştırılması çocuk işçiliğinin en kötü biçimleridir. (182 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi, Md. 3)

Ülkeler en önce çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılması için çalışır. (182 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi, Md. 6)

Türkiye'de madencilik, kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi çocukların çalıştırılmayacağı çeşitli işler kanunla belirlenir (bkz. Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Ek 1-3)

Çocukların çalıştırılabileceği hafif işler hangileridir?

Çocukların sağlığına veya gelişimine zarar vermeyen temel veya mesleki eğitime katılımlarını engellemeyen işler hafif işlerdir. (Uluslararası Çalışma Örgütü 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi-Md. 7)

Türkiye’de 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış çocuklar hafif işlerde çalıştırılabilir. (İş Kanunu, md. 71)

Türkiye’de çocuk ve genç işçiler mesleki ve temel eğitimlerini engellemeyecek işlerde, güvenlikleri, sağlıkları, gelişimleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınarak ve risklerden korunarak çalıştırılabilir. (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, md. 5)

Çocuklar haftada kaç saat çalıştırılabilir?

Türkiye’de 14 yaşını tamamlamış ve okula gitmeyen çocuklar günde yedi ve haftada 35 saate kadar çalıştırılabilir. (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, md. 6)

Türkiye’de 15 yaşını tamamlamış ve okula gitmeyen çocuklar günde sekiz ve haftada kırk saate kadar çalıştırılabilir. (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, md. 6)

Okula devam eden çocukların çalışma saatleri eğitimin dışında günde en fazla 2 haftada 10 saat olabilir. (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, md. 6)

Etkinlik 12:

AYRIMCILIKLA BAŞETME: “Beraber takılalım mı kanka?”⁹⁷

AMAÇLAR

- Katılan çocuklar kendi kimlik özellikleri üzerine düşünür ve kimliğin vazgeçilmez olduğunu fark eder.
- Katılan çocuklar arkadaş grubundan dışlanan veya gruba dahil olan çocukların deneyimi ve duyguları üzerine düşünür.

HEDEF GRUP

Ortaokul öğrencileri

ÖZET

Bu etkinliğe katılan çocuklar öncelikle bir arkadaş grubundan dışlanan bir çocuğun deneyimi ve duyguları üzerine düşünür, daha sonra arkadaş grubuna dahil olan çocukların deneyimini aynı biçimde değerlendirir. Etkinliğin son aşamasında çocuklar çemberde birbirlerine top atarak gözlemledikleri ya da bildikleri ayrımcılık durumlarını paylaşır ve daha sonra paylaşılan durumlara çözümler üretirler.

ZAMANLAMA

Okulda veya sınıfta bazı çocukların dışlanması üzerine görüş paylaşımı 10 dk.

Okulda veya sınıfta çocukların içerilmesi üzerine görüş paylaşımı 10 dk.

Çemberde ayrımcılık örnekleri paylaşma ve bunlar için çözüm üretme 20 dk.

TOPLAM SÜRE

40 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.

MATERYALLER

- Bir adet küçük top ya da benzer şekilde çocukların birbirine atabileceği bir şey

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Çocukların tümüne birer kalem ve kağıt verin. Kağıdı altıya bölmelerini ve oluşan her bölmeye kendilerine dair bir özellik yazmalarını isteyin. Herkes özelliklerini yadıktan sonra şimdi de bu özelliklerinin üçünden vazgeçmelerini ve bunun üzerine düşünmelerini istediğinizi söyleyin. Vazgeçebileceklerini düşündükleri üç özelliklerini işaretlemelerini söyleyin. Daha sonra çocukların üçer kişilik gruplarda yazdıkları ve vazgeçebileceklerini düşündükleri özellikleri birbirleriyle paylaşmalarını isteyin.

⁹⁷ “Beraber takılalım mı kanka?” isimli etkinlik tasarlanırken Mosaic: Training Kit for Euro-mediterranean Network isimli “Losing your identity” (Kimliğini kaybetmek) isimli etkinliktен esinlenilmiştir. İlgili etkinlik için bkz. COE (2008). Mosaic: Training Kit for Euro-mediterranean Network, Erişim: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kit-11>.

2.

Daha sonra genel grupta, aşağıdaki sorular aracılığıyla etkinliği çözümlayin:

- Altı ayrı özelliğinizi yazmak kolay oldu mu? Nasıl?
- Bazı özelliklerinizden vazgeçmek kolay oldu mu? Nasıl karar verdiniz?
- Sizinle arkadaşlarınızı vazgeçtiği ya da vazgeçmediği özellikler arasında ortaklıklar var mıydı? Bazı özelliklerden vazgeçebilme nedenleriniz benzer miydi?
- Gündelik yaşamda bazı insanların kendilerini bazı özelliklerinden vazgeçmek ya da onları gizlemek durumunda hissettikleri oluyor mu? Bunun nedenleri neler olabilir?

3.

Etkinliğin son bölümünde tahtaya bir kaç çocuğun bir arada olduğu, birininse onlardan uzakta durduğu bir resim çizin. Çocuklara “sizce burada ne oluyor olabilir?” diye sorun. Yanıtlarını alın daha sonra aşağıdaki soruları yönelterek sınıfta veya okulda sıklıkla yaşanan dışlanma deneyimi üzerine düşüncelerini sağlayın.

- Bir arkadaş grubunun içinde olmak nasıl hissettirir? Neden?
- Arkadaş grubunun dışında kalmak nasıl hissettirir?
- Bazı çocuklar neden arkadaş gruplarının dışında kalır? (Bu soruya cevaben kalıpyargısal veya etiketleyici yanıtlar gelebilir. Böyle olduğu taktirde yorumu yapan çocukla konuşarak paylaştığı yorumun dışlayıcı olduğunu suçlayıcı olmadan vurgulayın.)
- Dışlayanların amacı nedir? Neden dışlıyorlar?
- Sizce ne değişse çocuk gruba katılırdı?
- Çocuğun gruba katılması için arkadaşlarının ya da öğretmenin yapabileceği şeyler var mı? Bunlar nelerdir?

Değerlendirme ve paylaşımlar tamamlandığında tahtada arkadaşlarından ayrı olarak çizdiğiniz çocuğu silerek diğerlerinin yanına tekrar çizin. Çocuğun arkadaş grubuna katıldığını belirtin.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Grup içindeki çocuklar grup içindeki diğer çocuklar tarafından dışlanıyor olabilir. Bu koşullarda uygulama esnasında dışlayıcı veya aşağılayıcı muameleler yeniden üretilebilir. Ortamın tüm çocukların paylaşımı için güvenli hale gelmesi için etkinlik öncesinde ve esnasında önlemler almanız gerekebilir. Örneğin bu etkinliği uygulamadan önce grup anlaşması yapmış olmanız tüm çocuklar kuralları kabul etmiş olacağından ve ihtiyaç duyanlar ona referans verebileceğinden iyi bir önlemdir.

Açıkça paylaşım yapabilmeleri için çocukların birbirlerini iyi tanımaya ve birbirlerine güven duymaya ihtiyacı vardır. Çocukların kişisel deneyimlerini paylaşmaları zorlayıcı olabilir, eğer alanı yeterince güvenli bulmuyorsanız genel grupta paylaşımı teşvik etmeyin. Buna rağmen paylaşımında bulunma ihtiyacı gösteren çocuklar etkinlik sonrasında sizinle birebir paylaşımında bulunabilir. Böyle bir paylaşımın gerçekleşmesi halinde bir ayrımcılık veya zorbalık durumunun çözümüne katkınız olabilir.

Çocukların duygularını fark etme, ifade etme ve empati üzerine çalışmaları eğitimde kapsayıcılığın gerçekleşmesi için önemli bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla bu etkinliğin öncesi veya sonrasında bu becerileri kazanmaya odaklı etkinlikler uygulamanız önerilir. Çocuklarla empati üzerine çalışmaya ilişkin çeşitli kaynak önerileri Öğretmenler için Faydalı Kaynaklar başlıklı bölümde yer almaktadır.

Etkinlik 13:

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ NEDİR? - ORTAOKUL

AMAÇLAR

- Katılan çocuklar çocuk işçiliğine, tanımına, nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin bilgi sahibi olur.

HEDEF GRUP

Ortaokul öğrencileri

ÖZET

Etkinlikte katılan çocukların çocuk işçiliğine ilişkin bilgilenmesini ve tartışmasını sağlayacak bir sunum kullanılır. Etkinliğin sonunda destek halkaları anlayışı çocuklara aktarılır.

TOPLAM SÜRE

40 dk.

ZAMANLAMA

Çocuk işçiliği tanımı 10 dk.

Çocuk işçiliği bilgi yarışması 20 dk.

Destek halkaları 10 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Etkinlik ortamında bilgisayar ve projeksiyonu hazırlayın.

MATERYALLER

Bilgisayar ve projeksiyon.

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Çocuklara çocuk işçiliğinin ne olduğunu bilip bilmediklerini sorun. Sonra sunumun ilk slaydındaki sözcükleri değiştirilmiş tanımı gösterin ve tanımdaki yanlışlığı tahmin etmelerini isteyin. Tahminleri alın ve en sonunda tanımın doğrusunu gösterin. Tanıma ilişkin yorumlarını ve varsa sorularını alın. Tüm yorum ve sorular üzerine konuşulduktan sonra bir sonraki aşamaya geçin.

2.

Çocukları iki gruba bölün ve onlara göstereceğiniz sunumda çocuk işçiliğine dair bulmacalı sorular bulunduğunu ve bir yarışma yapacağınızı söyleyin. İki ayrı grubun üyelerinin birlikte oturmalarını sağlayın. Soruları içeren her bir slayt değişmeden önce grupların soruyu yanıtlayacak bir çocuğu seçmeleri gerekiyor. Grupların sırayla tüm soruları yanıtlaması gerekiyor. Hangi grup daha fazla soruyu yanıtlarsa o grup yarışmayı kazanmış oluyor. Etkinliği rekabetçilikten ziyade dayanışmacı bir anlayışla yürütmek için sonunda çocukların hepsine çabaları için birer küçük ödül verebilir ve dayanışmaları için onları tebrik edebilirsiniz. (Soruların cevaplarını 137. sayfada bulabilirsiniz)

3.

Tahtaya bir çocuk çizin. Daha sonra çevresinde kimler olduğunu sorun. Çocuklardan gelen yanıtları halkalar biçiminde çocuğun çevresinde yerleştirin. Aslında bu insanların hepsinin çocuklarla beraber çocukların haklarını korumaktan sorumlu destek halkalarını oluşturmasının beklendiğini söyleyin. Destek halkalarına ilişkin aşağıdaki bilgi kutucuğunda yer alan bilgileri kullanarak katılan çocuklara çocukların çevresinde onları çocuk işçiliğinden ve haklarının ihlalden korumak için destek halkalarının bulunması gerektiğini, bu halkalarda çeşitli insanlar ve kurumların rol oynayabildiğini aktarın.

DESTEK HALKALARI

Çocukların haklarının etkin şekilde korunması için tüm paydaşların işbirliğine ihtiyaç vardır. Hükümet, yerel yönetimler, yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşları, şirketler, atölyeler, okullar, sosyal hizmet merkezleri ve ilgili tüm kurumlardaki çalışanlar, ailelerle birlikte çocukların çevresindeki destek halkalarını oluşturur. İç halkada çocukların kendisi ve aile çevresi, ikinci halkada çocukların yakın çevresindeki kurumlar ve bu kurumlardaki kişiler, son halkada ise çocuk haklarına ilişkin kural koyan ve ülkeleri bu bağlamda izleyerek gelişimlerini takip eden uluslararası kuruluşlar yer alır. Her halkanın iç halkayı izlemesi ve gelişimini desteklemesi beklenir.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Destek halkaları aktarılırken çocuklar destek halkalarının gerçekte olmadığını, hatta halkalarda yer alması gereken bazı kişilerin hakları ihlal ettiğini söyleyebilir. Yorumlarının çok haklı olduğunu söyleyin. Destek Halkaları anlayışı kim olursak olalım çocuk haklarını gözetmeye ilişkin sorumluluğumuz olduğunu bize hatırlatmak içindir. Ancak gündelik yaşamda bu halkalarda yer alması gereken kişi ve kurumların destek halkası olmaktan çıkıp “köstek halkası” haline geldiğini görebiliriz. Yine de bu durum sorumlulukları ortadan kaldırmaz, destek hakları bu sorumlulukları hatırlatmak için etkili bir araçtır.

Çocuk işçiliği ve bununla mücadeleye ilişkin kurallara ve düzenlemelere odaklanan bu etkinlik çocuk haklarını temel alır. Dolayısıyla bu etkinliğin öncesinde veya sonrasında çocuk haklarına odaklı yaş düzeyine uygun etkinlikler yürütmeniz önerilir. Çocuklarla çocuk hakları çalışma üzerine çalışmaya ilişkin çeşitli kaynak önerileri Öğretmenler için Faydalı Kaynaklar başlıklı bölümde yer almaktadır.

BİLİN BAKALIM

Çocuk İşçiliği ve Çalışan Çocuklar

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Çocuğa fiziksel, zihinsel, sosyal veya ahlaki açıdan zarar veren; sağlıklı gelişimini, eğitime katılımını veya devamını engellemeyen, onu potansiyelini gerçekleştirilmekten uzaklaştıran ve saygınlığını eksiltten her türlü çalışma biçimi çocuk işçiliğidir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Çocuğa fiziksel, zihinsel, sosyal veya ahlaki açıdan zarar veren; sağlıklı gelişimini, eğitime katılımını veya devamını engelleyen, onu potansiyelini gerçekleştirilmekten uzaklaştıran ve saygınlığını eksiltten her türlü çalışma biçimi çocuk işçiliğidir.

1- DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KAÇ ÇOCUK ÇALIŞIYOR?

DÜNYADA MİLYONDAN FAZLA ÇOCUK ÇALIŞIYOR

TÜRKİYE'DE BİNDEN FAZLA ÇOCUK ÇALIŞIYOR.

2- AŞAĞIDAKİ İŞLERİN HANGİSİ HİÇBİR KOŞULDA ÇOCUK İŞÇİLİĞİ SAYILMAZ?

- TEKSTİLDE ÇALIŞMAK
- EVDE ÇOCUK BAKIMI
- EVDE ÖDEV YAPMAK
- EVDE BONCUK YAPIP SATMAK
- ÇÖPTEN KAĞIT TOPLAMAK
- SOKAKTA MENDİL SATMAK
- TARLADA PAMUK TOPLAMAK

3- ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÇOCUKLARIN HANGİ HAKLARINI İHLAL ETMEZ?

- GELİŞME
- EĞİTİM
- OYUN
- SAĞLIK
- ÇALIŞMA
- DİNLENME

4- AŞAĞIDAKİ CÜMLEDEKİ BOŞLUĞU DOLDURUNUZ.

TÜRKİYE'DEKİ YASALARA GÖRE YAŞINDAN KÜÇÜK ÇOCUKLAR ÇALIŞAMAZ.

5- TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN ÇOĞUNLUĞU HANGİ SEKTÖRDE ÇALIŞIYOR?

- TEKSTİL
- AYAKKABICILIK
- MENDİL SATMA
- KAĞIT TOPLAMA
- TARIM
- ARABA TAMİRİ

6- ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELEDE KİMLERİN SORUMLULUĞU VARDIR?

- HÜKÜMET
- YEREL YÖNETİMLER
- SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI
- ÖĞRETMENLER
- EBEVEYNLER
- ÇOCUKLAR
- İŞVERENLER
- HEPSİ

7- AŞAĞIDAKİ İFADEYİ DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK DEĞERLENDİRİNİZ.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÇOCUĞUN SADECE BUGÜNÜNÜ DEĞİL GELECEĞİNİ DE OLUMSUZ ETKİLER.

DOĞRU YANLIŞ

8- AŞAĞIDAKİ İFADEYİ DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK DEĞERLENDİRİNİZ.

YOKSUL BİR AİLEDE ÇALIŞMAK ÇOCUKLARIN YARARINADIR.

DOĞRU YANLIŞ

9- AŞAĞIDAKİ İFADEYİ DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK DEĞERLENDİRİNİZ.

BAZI İŞLERDE SADECE ÇOCUKLAR ÇALIŞABİLİR

DOĞRU YANLIŞ

Etkinlik 14:

ÇOCUK İŞÇİLERİN GÜNDELİK YAŞAMI

AMAÇLAR

- Katılan çocuklar çocuk işçiliğine dair evrensel tanımlar ve bununla mücadeleye dair kurallarla tanışır.
- Çalışan çocukların gündelik yaşamı ve ihtiyaçları üzerine düşünür.

HEDEF GRUP

Ortaokul öğrencileri

ÖZET

Dört ayrı işte çalışan birer çocuğun gündelik yaşamını anlatan kısa metinleri okuyan çocukların metinler üzerine çalışması istenir. Daha sonra çocuklar gruplar halinde çocuk işçilerin yaşamını iyileştirmek için yapılabilecekler üzerine çalışır.

TOPLAM SÜRE

40 dk.

ZAMANLAMA

Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metninin incelenmesi 10 dk.

Çocuk işçilerin yaşamını iyileştirmek için yapılabilecekler dair grup çalışması 30 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Katılımcı sayısı kadar Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metni çoğaltılır.

MATERYALLER

- Katılımcı sayısı kadar Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metni
- Poster kağıtları ve tahta kalemleri

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Katılımcılara Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metnini verin ve incelemelerini isteyin. Metinde yer alan çocuk işçiliği tanımını okuyun. Metinde geçen temel yasaları basitçe anlatın. Çocuklara anlamadıkları ya da onlara ilginç gelen şeyler olup olmadığını sorun ve gerekliyse açıklayın.

2.

Katılımcılara gruplar halinde çalışacaklarını söyleyin ve dört ya da beş grup oluşturun. Her bir gruba çocuk işçiliği metinlerinden birini verin. Gruplardaki herkesin okumasını ve grubun aşağıdaki sorular üzerine çalışmasını isteyin. Her bir soru üzerine en fazla 5 dakika süreyle çalışmalarını gerekiyor.

- Öyküdeki çocuğun yaşamıyla ilgili olumlu bulduğunuz yönler nelerdir?
- Öyküdeki çocuğun yaptığı şeyler arasında kurallara aykırı şeyler var mı? Bunlar nelerdir?
- Öyküdeki çocuğun faydalanamadığı hakları var mı? Bunlar nelerdir?
- Öyküdeki çocuk hangi nedenlerle çalışmak durumunda kalıyor?
- Bu öyküdeki çocuğun yaşamını iyileştirmek için neler yapılabilir?

Grupların yanıtlarını ise bir poster kağıdına kısaca not almalarını isteyin. Grupların posterleri hazırlandıktan sonra istekli olan katılımcıların grupça yazdıkları çözüm önerilerini paylaşmasını sağlayın. Paylaşımlar tamamlanınca posterlerin yanyana duvara asılmasını sağlayın, katılımcılara teşekkür ederek oturumu kapatın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Çocuk İşçiliğiyle Mücadeleye Dair Kurallar Metni çocuk dostu hazırlanmış çocuk işçiliğiyle mücadeleyle ilişkin evrensel hukuk kurallarını içermektedir.

Bu etkinlikte farklı işlerde çalışan çocuk işçilerin gündelik yaşamına dair öyküler yer alıyor. Beraber çalıştığınız öğrenci grubunda da benzer işlerde çalışanlar, dolayısıyla benzer gündelik yaşam öyküsüne sahip olanlar bulunabilir. Eğer grubunuzda çalışan çocuklar bulunduğunu biliyorsanız etkinliği uygularken çocukların rahatsızlık duymalarına veya grup içinde ayrımcılığa uğramalarına engel olacak önlemler almanız önemlidir.

Bu etkinlik uzun süren bir grup çalışması içerdiğinden grup çalışmasının her soruya eşit süre ayrılacak biçimde kolaylaştırıcı tarafından yönlendirilmesi önerilir.

- Çocuk işçilerin öykülerinin alıntılandığı kaynakları görmek için ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÖYKÜLERİ isimli etkinliğin Uygulayıcıya Önemli Notlar bölümüne bakınız.

ÇOCUK İŞÇİLERİN ÖYKÜLERİ

Adım Abdullah. 2 yıl önce Suriye'deki savaş dolayısıyla Halep'ten Adana'ya tek başıma geldim. Geride bıraktığım 10 kişilik ailemden pek haber alamıyorum. Günde 100 kilo atık kağıt toplayıp, 15 TL kazanıyorum. Barınacak yerim olmadığından topladığım atık kağıtları sattığım hurdacıda kalıyorum. Hurdacı iyi bir adam bana bazen yemek de veriyor. Buralarda hayat zor bu nedenle çalışmak zorundayım.

Adım Muhammed. Ayakkabıcıda çalışıyorum. Çevirme yapıyorum, solüsyon sürüyorum. Sabah sekizde dükkanda oluyorum, akşam sekize kadar çalışıyorum. Uyumayı özledim. Türkiye'de okula gidemedim, isterdim ama kardeşlerim okula gidebilsin diye çalışıyorum. 220 lira haftalık alıyorum. 250 olabilseydi güzel olurdu.

11 yaşındayım. Adım Sevda. Okula gitmeden önce kahvaltı hazırlıyorum. Sabahçıyım. Öğleyin eve gelince evi toparlıyorum, yemek hazırlıyorum. Evde benim dışımda herkes çalışıyor. Ben de onların yemeklerini hazırlayıp, temizliği yapıyorum. Hasta babaanneme yardım ediyorum. Ders çalışacak zamanım olmuyor pek. Öyle geçiyor zaman .

İsmim Türkan. İstanbul'da Üsküdar'da yaşıyoruz. 15 yaşındayım. Bazen aileler ihtiyaçları olduğunda ek iş alıp yaparlar ya. Bazen öyle şeyler oluyor. Annemle beraber o işleri yapıyoruz. Evde takı boncuk yapıyoruz mesela. Okuldan geldiğim gibi başlıyorum. Ne kadar yapabilirsem. Yaptığımız kadar para kazanıyoruz. Herkes emeğinin karşılığını alıyor.

Adım Ahmet. Dokuz yaşındayım. Sabahları okula gidiyorum; sonra bu köşeye gelip portakal satmaya başlıyorum. Öğle yemeğimi genelde portakal tezgahının yanında yiyorum. Bütün gün tezgahın yanındaki betona oturup insanların gelip portakal almasını bekliyorum. Bazı günler neredeyse hiç satış yapamıyorum. Tezgaha bazen 11 yaşındaki kardeşim de geliyor. O zaman çok seviniyorum. Bir keresinde tam 50 TL. Kazanıp babama verdim.

Adım Raci. Amcalarım beni sabah ilkokula, öğleden sonra sakız satmaya veya boyacılığa gönderiyordu. Evden kaçmaya karar verdim. İstanbul'a gelince kalacak yerim olmadığından haliyle sokakta kalmaya başladım. Kırmızı ışıkta duran arabaların camlarını silmeye başladım. Çoğu araba durup bize para veriyor. Bazılarıysa bize sinirleniyor, korna çalıyor ya da arabanın önünderken üzerimize sürüp para veriyorlar.

Adım Ayşe. Orta ikideyim. Şimdi bahçeye gittiğimizden okuyamıyorum. Dört ay gidiyorum, 6 ay işe çıkıyorum. 4 ay gidince yani bir şey öğrenemiyorum. Sadece okuma yazma biliyorum, başka şey bilmiyorum. Burada narenciyede bahçeye gitmek için sabahın 3 buçuğunda karanlıkta yola çıkıyoruz. 27 kişilik araca 40 kişi biniyoruz çoluk çocuk. Sabah gelip bizi seçiyorlar.

Etkinlik 15:

NELER YAPABİLİRİZ: ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELE ÖRNEKLERİ

AMAÇLAR

- Katılan çocuklar çeşitli ürünlerin çocuk işçiliğiyle üretilmiş olabileceğini fark eder.
- Farklı ülkelerde çocuk işçiliğine karşı mücadele vermiş bireyleri tanır ve onların bu mücadelelerini değerlendirir.

HEDEF GRUP

Ortaokul öğrencileri

SÜRE

60 dk.

ÖZET

Etkinliğin ilk bölümünde piyasada karşılaştığımız farklı ürünlerin çocuk işçiliği kullanılarak üretilme olasılığının değerlendirildiği bir çalışma yapılır. Daha sonra katılan çocuklar çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda çalışmaları bulunan üç ayrı çocuk hakları savunucusu ile tanışır ve yaptıkları çalışmayı çeşitli sorular aracılığıyla çözümler.

ZAMANLAMA

Çeşitli ürünlerin çocuk işçiliğiyle yapılıp yapılmadığını değerlendirme 15 dk.

Çocuk işçiliğine karşı ve çocukların eğitim hakkı için mücadele verenleri tanıma 30 dk.

Çözümleme 15 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Etkinlik öncesinde çeşitli ülkelerde yapılmış farklı ürünleri sınıfa getirmek için hazırlayın. Ürünlerin hepsinin hangi ülkede üretildiğini öğrenin ve o ülkedeki çocuk işçiliğine dair kısa bir araştırma yapın.
- Grup sayısı kadar çocuk hakları savunucuları kart desteleri çoğaltın.

MATERYALLER

- Çocuk işçiliği kullanılarak üretilmiş olabilecek çeşitli ürünler
- Grup sayısı kadar çocuk hakları savunucuları kart desteleri

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Sınıfa Çin’de yapılmış bir oyuncak, Bolivya’da üretilmiş bir kahve, Türkiye’de üretilmiş kıyafetler veya farklı ülkelerde üretilmiş diğer materyaller getirin. Eğer farklı ülkelerde üretilmiş ürünler bulamıyorsanız Türkiye’de bulacağınız ürünler üzerine etiket yapıştırarak temsili ürünler yaratabilirsiniz. Hepsini bir sıranın üzerine dizin ve öğrencilere gösterin. Sizce bunlar arasında çocuk işçiliği kullanılarak yapılmış ürünler var mıdır, diye sorun. Çocukların materyalleri ellerine alıp incelemelerini sağlayın. Daha sonra çocukların tahminlerini alın. Paylaşımlar yapıldıktan sonra bu ürünlerin hangilerinde çocuk işçiliğinin kullanılmış olabileceğini belirtin. İlgili ülkelerde çocuk işçiliğinin durumuna ilişkin kısaca bilgi verin.

2.

Etkinliğin ikinci aşamasında katılan çocukları dört ya da beş kişilik gruplara bölün. Her gruba birer kart destesi ve üç çocuk hakları savunucusunun resmini verin. Kart destelerinde çocuk işçiliğine karşı mücadele vermiş bu üç savunucunun yaşam öyküsü parçalara bölünmüş şekilde yer alıyor. Her bir öykü dört bölümden oluşuyor. Çocukların gruplar halinde kendi aralarında konuşarak bu öyküleri tamamlayıp ilgili kişinin yanına yapıştırmalarını isteyin. Bunu yapmak için 15 dakikalık süreleri var. Daha sonra kalan 10 dakikalık sürede her grubun çalışmasını inceleyin ve çocuk hakları savunucularının öykülerini çocuklara kısaca aktarın ve etkinliği tamamlayın.

3.

Etkinliğin son bölümünde çocukları tekrar çembere davet edin. Aşağıdaki sorular yardımıyla etkinliği değerlendirmelerini isteyin:

- Hikayeleri tamamlamak zor muydu? Neden?
- Hikayelerdeki karakterlerden herhangi birini daha önce duymuş muydunuz? Hangileriyle yeni karşılaştınız?
- Hikayelerde yer alan herhangi bir bilgi size şaşırtıcı geldi mi? Neden?
- Türkiye’de çocukların çocuk haklarını gerçekleştirmek için çalıştığını bildiğiniz, tanıdığınız bireyler var mı? Varsa kimler?

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinlikte sözü geçen çocuk hakları savunucularının tümü dünyanın farklı ülkelerinden gelmektedir. Etkinliğin sonunda çocuklara Türkiye’de böyle kişiler tanıyıp tanımadıklarını sorduktan sonra, bir sonraki buluşmaya kadar Türkiye’de çocuk haklarının gerçekleşmesi için çalışan kişileri bulmalarını ve bir sonraki buluşmada diğerlerine tanıtmalarını isteyebilirsiniz.

İkbal Masih	Craig Kielburger	Kailash Satyarthi
<p>1983 yılında Pakistan'ın en fakir bölgelerinden biri olan Mudrike'de dünyaya geldi. Dört yaşına geldiğinde diğer tüm akranları gibi 600 rupi (yaklaşık 16 dolar) karşılığında bi halı dokuma fabrikasına işçi olarak satıldı.</p>	<p>İkbal Masih'in öyküsünü gazetede okuduğunda 12 yaşında Kanada'da yaşayan bir çocuktur. Kendi yaşamıyla İkbal'in yaşamının farkını gördüğünde bunun için bir şeyler yapmaya karar verdi.</p>	<p>Hindistan'da Madhya Pradesh'in Vidisha bölgesinde 1954'te doğdu. Elektrik mühendisliği okudu ama bölgede öğretmen olarak çalıştı. 1980'de Bachpan Bachao Andolan diye bir sivil toplum örgütü kurdu.</p>
<p>Haftanın 7 günü günde 14 saat çalıştırılıyor, 10 yaşında sadece 27 kg ağırlığında ve 6 yaşında gibi görünüyordu. Tesadüfen çocuk işçiliğinin yasak olduğunu öğrendiğinde fabrikadan kaçtı ancak kısa sürede polis tarafından yakalanıp tekrar fabrikaya gönderildi.</p>	<p>Köleliğin hala devam eden bir şey olduğunu fark ettiğinden İkbal Mesih'in hikayesini, çocuk işçiliğine dair bilgiler de vererek sınıfındaki arkadaşlarıyla paylaştı. Daha sonra sınıftaki bir grup çocuk bir araya gelerek siyasi liderlere ve şirket başkanlarına bazı dilekçeler yazdılar.</p>	<p>Bachpan Bachao Andolan, köle gibi koşullarda çalışan yüzlerce çocuğun özgürleşmesini sağladı. Ayrıca çocuk işçiliğine karşı ve çocuğun eğitim hakkı için çalışan birçok başka kurumda da yer aldı.</p>
<p>Bu sefer beraberinde 3.000 çocuğu da götürerek tekrar kaçtı.</p> <p>Çocuk işçiliğine ve köleliğe karşı verdiği çok erken yaşta bu mücadele dünya çapında ses getirmiştir.</p>	<p>Kurdıkları gruba "Çocukları Özgürleştirin" diye bir isim koymuşlardı ve Kailash Satyarthi isminde bir Hintli liderin çocuk işçiliğine karşı mücadelesinde tutuklandığını öğrenmişlerdi. Bunun için 3000 imza topladılar ve Hindistan'ın başbakanına 3000 imza gönderdiler. Satyarthi bir süre sonra özgür kaldı ve kendisi için yapılan etkili eylemin bu olduğunu söyledi.</p>	<p>Mahatma Gandhi'nin geleneğini takip ederek çocukların okula gitmek yerine ekonomik sömürüye maruz kalmasıyla barışçıl şekilde mücadele etti. Ayrıca çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin oluşturulmasına katkıda bulundu. 2014'te Nobel Barış Ödülü'nü aldı.</p>

Etkinlik 16:

NELER YAPABİLİRİZ: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELE ALANINDA ÇALIŞAN KURUMLAR

AMAÇLAR

Katılan çocuklar dünyada ve Türkiye'de çocuk işçiliğiyle mücadele alanında çalışan çeşitli kurumları tanır.

HEDEF GRUP

Ortaokul öğrencileri

SÜRE

60 dk.

ÖZET

Etkinliğin ilk aşamasında dünyada ve Türkiye'de çocuk işçiliğiyle mücadele alanında çalışan dört kurumu katılan öğrencilerin birbirlerine tanıttığı bir uygulama yapılır. Son aşamada ise çocukların kendilerinin çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda neler yapabileceklerini düşünmeleri ve paylaşımları sağlanır.

ZAMANLAMA

Çocukların çocuk işçiliğini ortadan kaldırma sorumluluğu olanlar üzerine düşünmesi 10 dk.

Çocukların gruplar halinde çocuk işçiliğiyle mücadele alanında çalışan çeşitli kurumların isimlerini tahmin ettikleri yasak kelimeleri kullanmadan anlatma oyununun oynanması 30 dk.

Kurumların sınıftaki diğerlerine tanıtılması 20 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde çocuk işçiliğiyle mücadele alanında çalışan kurumların tanıtım yazılarının her birinden gruptaki çocuk sayısı kadar çoğaltın.

MATERYALLER

- Gruplardaki çocuk sayısı kadar çoğaltılmış kurum tanıtım yazıları

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Çocuklara dünyadaki farklı ülkelerde çocuk işçiliğini ortadan kaldırması gereken kimler olduğunu sorun. Söyledikleri sorumluları tahtaya veya poster kağıdına not edin. Listede öğretmenlerin ve çocukların kendisinin bulunduğundan emin olun.

2.

Daha sonra çocukları 5-6 kişilik dört gruba ayırın. Eğer 30'dan az öğrenci varsa 4, 30-35 öğrenci varsa 5, 35'ten fazla öğrenci varsa 6 grup oluşturabilirsiniz. Çocuklara grupların her birinin Türkiye'de çocuk işçiliğiyle mücadele alanında faaliyetleri bulunan bir kurumun ismini bulmaya çalışacakları bir oyun oynayacaklarını söyleyin. Grupların her birine aşağıdaki listede yer alan ve eksik sözcükleri bulunan kurum isimlerinden birini verin. Aşağıdaki altı kurum arasında seçim yaparken en az bir kamu kurumu, bir uluslararası kuruluş ve bir sivil toplum kuruluşu seçmeniz önerilir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELE ALANINDA ÇALIŞAN KURUMLAR:

- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Daire Başkanlığı
- Hayata Destek Derneği
- Uluslararası Çalışma Organizasyonu (ILO)
- Kalkınma Atölyesi Kooperatifi
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)

Her grubun bir anlatıcı seçmesini isteyin. Gruplardaki anlatıcıların her biri yukarıdaki listede silik biçimde yazılmış sözcükleri gruplarındaki diğer arkadaşlara yasaklı sözcükleri kullanmadan anlatmaya çalışacaklar. Her grupta anlatılacak toplam 3 sözcük bulunuyor. Her grubun anlatacağı sözcük ve yasaklı sözcükler aşağıdaki tabloda yer alıyor. Anlatılacak sözcüğü ve yasaklı sözcükleri gizli tutmayan anlatıcıların grupları puan alamaz. Anlatıcısının anlattığı sözcüğü 3 dakikalık anlatım sürecinde tahmin edebilen grup puan kazanır. Üç dakikalık süre sonunda grup arkadaşları bilse de bilmese de her anlatıcısının anlattığı sözcüğü kendi grubuna açıklaması gereklidir. Grupların bileceği tüm sözcükleri aynı anlatıcı anlatabileceği gibi grup eğer isterse her turda anlatıcıyı değiştirebilir.

1. Grup	2. Grup	3. Grup
<p>Anlatılacak Sözcük: Çalışma</p> <p>Yasak Sözcükler: İş (İşyeri), Para, Kazanmak, Ders Yapmak</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Koruyucu</p> <p>Yasak Sözcükler: Tehlike, Korkmak, Yapmak, Etmek, Çocuk</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Hayat</p> <p>Yasak Sözcükler: Yaşam, Doğum, Ölüm, Nefes, Yapmak</p>
<p>Anlatılacak Sözcük: Sosyal</p> <p>Yasak Sözcükler: Toplum, Yaşam, Bilgi, Yapmak, Etmek</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Önleyici</p> <p>Yasak Sözcükler: Engel, Sınır, Geçmek, Yapmak, Etmek</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Destek</p> <p>Yasak Sözcükler: Vermek, Yardım, Etmek, Köstek, Olmak</p>
<p>Anlatılacak Sözcük: Hizmet</p> <p>Yasak Sözcükler: Yardım, Etmek, Yapmak, Sağlık, İhtiyaç</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Başkan</p> <p>Yasak Sözcükler: Seçim, Yardımcı, Müdür, Oy, Yönetici</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Dernek</p> <p>Yasak Sözcükler: Vakıf, İyilik, Hizmet, Eğitim, Çocuk</p>
4. Grup	5. Grup	6. Grup
<p>Anlatılacak Sözcük: Uluslararası</p> <p>Yasak Sözcükler: Ulus, Ülke, Devlet, İlgili, Olmak</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Kalkınma</p> <p>Yasak Sözcükler: Gelişme, Ekonomi, Gelir, Ülke, İnsan</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Millet</p> <p>Yasak Sözcükler: Ülke, Devlet, Bayrak, Halk, Toplum</p>
<p>Anlatılacak Sözcük: Çalışma</p> <p>Yasak Sözcükler: İş (İşyeri), Para, Kazanmak, Ders Yapmak</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Atölye</p> <p>Yasak Sözcükler: Tamir, İş, Tekstil, Çalışma, Marangoz</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Yardım</p> <p>Yasak Sözcükler: Hizmet, Etmek, Yapmak, Para, İhtiyaç</p>
<p>Anlatılacak Sözcük: Organizasyon</p> <p>Yasak Sözcükler: Buluşma, Örgüt, İnsan, Çok, Faaliyet</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Kooperatif</p> <p>Yasak Sözcükler: Üretim, Tarım, Kurmak, Dernek, Vakıf</p>	<p>Anlatılacak Sözcük: Fon</p> <p>Yasak Sözcükler: Para, Biriktirmek, Banka, Hesap, Oluşturmak</p>

3.

Oyun tamamlandıktan ve oyuna katılan tüm oyuncular tebrik edildikten sonra her gruba kendilerinin isminde yer alan sözcükleri anlattıkları, çocuk işçiliği konusunda çalışan kurumun tanıtım yazısını verin. Tanıtım yazılarında yer alan kurumlar yüksek olasılıkla çocukların tanıdığı kurumlar değildir. Dolayısıyla grupların kendilerine verilen kuruma aşinalık kazanması için tanıtım yazılarını okuması gereklidir. Daha sonra gruplardan bir gönüllünün ilgili kurumu ve çocuk işçiliğine dair nasıl çalışmalar yürüttüğünü tüm sınıfa anlatmasını sağlayın. Daha sonra tüm kurumların tanıtım yazısını duvara asarak ilgilenen çocukların etkinliğin ardından da inceleme yapabilmesine olanak tanıyın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinlikteki kurum tanıtım yazılarındaki bilgileri sadeleştirerek etkinliği ilkökul öğrencileriyle de uygulayabilirsiniz.

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI ÇALIŞMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Çalışma Genel Müdürlüğü, Çalışma Bakanlığı içinde çalışma hayatıyla ilgili yasaları uygulamak, planları ve programları hazırlamak, gelişmeleri izlemek, istihdamı sağlayıcı tedbirler almak gibi görevleri olan birimdir. Çocuk işçiliğiyle ilgili a) kurumlararası koordinasyonu sağlamak, b) ülke politikalarını, strateji ve yöntemleri belirlemek, c) yasa yapmak, d) istatistikleri derlemek, e) duyarlılığı artırmak, g) kamuoyunu bilgilendirmek, h) uluslararası kuruluşlarla işbirlikleri oluşmasını sağlamak gibi görevleri vardır.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ (ILO)

1919'da kurulan ILO, uluslararası çalışma standartlarını düzenleyen Birleşmiş Milletler kuruluşudur. Hükümetleri, işçi ve işverenleri buluşturur. Çalışma yaşamında kadın ve erkeklerin insana yakışır işlere sahip olabilmeleri için çalışır. Çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik çalışmalar yürütüp sözleşmeler yoluyla standartlar belirlemektedir. 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi ve 182 Sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliği Sözleşmesi bu bağlamda oluşturulmuş temel ILO sözleşmelerindedir. Çocuk işçiliği sorununun kademeli olarak sona erdirilmesini hedeflemektedir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUKLARA YARDIM FONU (UNICEF)

UNICEF, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, çocuk haklarının uygulanmasını destekleme konusunda uzmanlaşmış Birleşmiş Milletler kurumudur. Kurumun bütün çalışmaları, tarihte en yaygın olarak benimsenen insan hakları sözleşmesi olan BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme doğrultusunda yürütülmektedir. Küresel düzeyde, UNICEF dünyanın öncü çocuk hakları savunucusudur. Yerel düzeyde ise çocukların refahını artırmak ve tüm kız ve erkek çocuklarına tam potansiyellerine ulaşma olanağını sunmak için çeşitli ortaklarla birlikte çalışır. UNICEF'in çalışmalarının büyük bir kısmı dünyanın en yoksul bölgelerinde ve özellikle de acil durumlarda çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgili olsa da, kurum toplam 190 ülkede güçlü bir varlığa sahiptir.

T.C. AİLE, ÇALIŞMA ve SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ HİZMETLER DAİRE BAŞKANLIĞI

Çocuğun gelişiminin desteklenmesi, çocuğa yönelik riskleri önleyen politikalar geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin hizmetleri yürütür. Bu bağlamda çocukların fiziksel duygusal, cinsel ve ekonomik istismarını önlemek ve her türlü şiddete karşı korunmasını sağlamak amacıyla yapılacak hizmetlerin düzenlenmesi, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda belirlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yürütülmesi, koruyucu ve önleyici planların hazırlanması, risk altındaki ailelerin ve çocukların genel özelliklerinin belirlenmesi ve risk oluşmadan çocukların aile ortamında desteklenmesine yönelik erken tanı ve uyarı sisteminin kurulması Başkanlığın sorumlulukları arasındadır.

KALKINMA ATÖLYESİ

Çocuk işçiliği, yoksullukla mücadele, yaşlılık, mevsimlik gezici tarım işçileri, arıcılığın toplumsallaşması gibi çeşitli program ve projeler uygulayan Kalkınma Atölyesi, Türkiye'de faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. Ankara'da 2002'de Pamuk Toplama İşinde Çalışan Çocuklar Temel Araştırması kapsamında bir araya gelen gençler tarafından kurulmuştur. Kalkınma Atölyesi bugün kooperatif olarak örgütlenen ve hem Türkiye'de hem dünyada faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur.

HAYATA DESTEK DERNEĞİ

Hayata Destek, doğal ve insan kaynaklı afetlerden etkilenmiş toplumların temel haklarına erişimini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş uluslararası insani yardım presipleriyle çalışan bir insani yardım derneğidir. Hayata Destek Derneği faaliyetlerini Türkiye ve çevresi bölgelerde sürdürmektedir. Bu İş Çocuk Oyunağı Değil Kampanyası ile çocuk işçiliğiyle mücadele alanında çalışmaktadır. Özellikle çocukların mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılmasına ilişkin araştırmalar ve çalışmalar yürütüp raporlar ve politika önerileri hazırlamıştır.

Etkinlik 17:

KATILIM ÖRNEKLERİ: BİZ NELER YAPABİLİRİZ?

AMAÇLAR

- Katılan çocuklar çocuk işçiliğine karşı mücadele konusunda meraklanır ve sorumluluk hisseder.
- Gruplar halinde çocuk işçiliğiyle mücadele için proje geliştirir.

HEDEF GRUP

Ortaokul öğrencileri

SÜRE

40 dk.

ÖZET

Bu etkinlikte çocuklar gruplar halinde çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda ÇOCUK İŞÇİLERİN GÜNDELİK YAŞAMI ve/veya NELER YAPABİLİRİZ başlıklı etkinliklerde geliştirilmiş olan fikirlerden de yararlanarak bir proje geliştirir.

ZAMANLAMA

Çocuk işçiliğine karşı biz neler yapabiliriz üzerine grup çalışması ve paylaşımlar 40 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Bir önceki etkinlikte çocuklardan gelmiş olan uygulama fikirlerini gruplara dağıtmak üzere hazırlayın. Her gruba en fazla üç tane farklı uygulama fikri verebilirsiniz.

MATERYALLER

- Eğer daha önce uygulandıysa ÇOCUK İŞÇİLERİN GÜNDELİK YAŞAMI ve/veya NELER YAPABİLİRİZ başlıklı etkinliklerde paylaşılmış olan uygulama fikirleri

UYGULAMA ADIMLARI

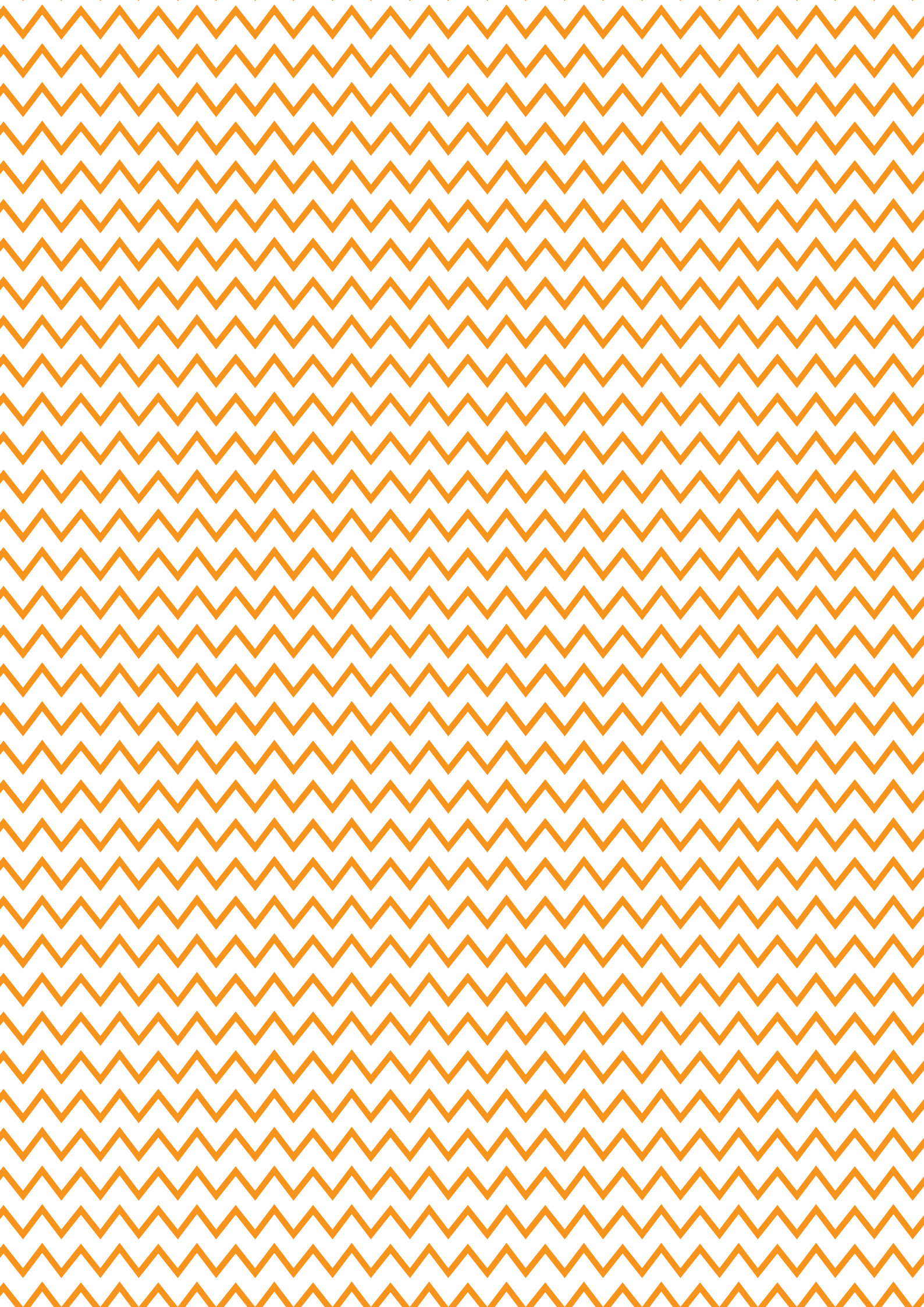
1.

Çocukları 5-6 kişilik gruplara bölün. Bir önceki etkinlikte çocuklardan gelen uygulama fikirlerini gruplara dağıtın. Eğer daha önce geliştirilmiş uygulama fikirleri bulunmuyorsa etkinliğin başında kısaca çocuklara çocuk işçiliği meselesine çözüm üretmek için neler yapılabileceğini düşündüklerini sorabilir, yanıtlarını tahtaya not edebilirsiniz. Her gruba birden fazla uygulama fikri gelmesini sağlayın. Gruplara amaçlarının çocuk işçiliğiyle mücadele konusunda birer proje tasarlamak olduğunu söyleyin. İsterlerse kendilerine verdiğiniz, daha önceki etkinlikte tasarlanan proje fikirlerinden faydalanabilir, isterlerse grup olarak tamamen yeni bir proje fikri oluşturabilirler. Projeyi kendi grup arkadaşlarıyla gerçekleştirmek üzere tasarlıyorlar. Proje fikrini geliştirirken projenin amacını, faaliyetlerini, bu faaliyetlerden kimlerin sorumlu olduğunu ve faaliyetleri gerçekleştirmek için hangi kaynaklara ihtiyaç duyacaklarını belirlemeleri gerekiyor. Grupların projelerini tasarlamak ve poster kağıdına yazmak için toplam 20 dakikalık süreleri var. Tabii bir proje ismi de bulmaları gerekli. Gruplar çalışmalarını yaparken onları proje adımlarının hepsini planlamaları için yönlendirebilirsiniz. Grupların çalışmaları tamamlandıktan sonra her grubun planladığı projeyi genel gruba sunmasını sağlayın. İsterlerse bir sözcü seçerek aktarım yapabilir, isterlerse tasarladıkları bölümleri paylaşarak birlikte aktarabilirler. Oturumun sonunda gruplara teşekkür ederek proje çalışmalarını sınıf dışında bir panoya veya duvara asmalarını isteyin. Böylece tüm grupların proje fikri tenfüste ilgi duyan herkes tarafından incelenebilir.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Gruplarca geliştirilen proje fikirlerinde yoksul veya çalışan çocukları nesneleştiren, onları aşağı gören veya pasif konuma iten faaliyetler bulunmadığından emin olun.

Çalışmayı ilkökul öğrencileriyle, gruplarda çocuk işçiliğine ve bununla mücadele için yapılabileceklerle dair bir poster hazırlayacakları biçimde uygulayabilirsiniz.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI OKUL
DIŞINDA İŞBİRLİKLERİ KURMAK

ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI OKUL DIŞINDA İŞBİRLİKLERİ KURMAK

EBEVEYNLERLE İŞBİRLİĞİ İÇİN ÖNERİLER

Aileleri okulla yakın ilişki içinde olan çocuklar okula ve öğretmene karşı olumlu duygu ve tutumlar geliştirir. Okulla yakın ilişki ailelerin çocuğun öğrenmesinde destekleyici rol oynayabilmesini sağlar. Okul ile ebeveynlerin iletişiminde suçlayıcı, hesap soran ve yetersiz gören yaklaşım yerine dayanışmacı ve eşitler ilişkisi kuran bir yaklaşım oluşturabilmek önemlidir.

Okulda çocukların gelişim özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim ortamı hazırlamada öğretmenler kadar psikolojik danışmanların da rolü vardır. Psikolojik danışmanların öğrencilerin kendilerini keşfetmesi ve uygun mesleğe yönelmesini sağlama; sosyal ve duygusal gelişimini kolaylaştıracak önlemler alma rolü vardır. Bu bağlamda ebeveynlerle işbirliği, özellikle de dezavantajlı, çalışan veya çalışma riski altında bulunan çocukların ebeveynleriyle işbirliği çok önemlidir. Psikolojik danışmanlar bu alanlarda RAM'larla da işbirliği yapabilir. Mesleki yönlendirme için çocukların bireysel gelişim, yetenek ve ilgi alanlarının keşfi önemlidir.

Çalışan çocukların okulla ilişkisi söz konusu olduğunda dört grup çalışın çocuktan bahsedilebilir:⁹⁸

- Hem çalışan, hem okula devam eden çocuklar
- Okula devam edip ara vermiş, tamamen iş hayatında olan çocuklar
- Okula hiç gitmemiş ve iş hayatında olan çocuklar
- Okula devam eden ve her an çalışma hayatına girme riski olan çocuklar

Farklı gruplardaki bu çocukların hepsi için kendi ihtiyaçlarına özgü müdahale ve eylem planları hazırlanmalıdır. Bunun için okul içinde ve dışında işbirlikleri kurulması şarttır.

Çocuk işçiliği konusunda hem çocuklar hem de ebeveynleriyle çalışmaya ihtiyaç vardır. Sadece çocuklarla veya sadece ebeveynle iletişime geçmek yeterli olmaz. Çalışan çocuklar için okul ve ebeveyn işbirliği çok önemlidir çünkü aile okulun çocuk işçiliğiyle mücadeleye ilişkin çabalarına sıcak bakmıyorsa işbirliği zorlaşır. Bu işbirliğini kolaylaştırmak için ev ziyaretleri yapmak, aileleri sosyal yardımlar ve bölgedeki diğer olanaklar konusunda bilgilendirmek yararlı olur. Ayrıca ebeveynler arasında çocuk işçiliğine karşı dayanışma ve işbirliği ağları oluşturmak etkilidir. Çocuk işçiliği meselesi sadece çocukları çalışan veya çalışma riski altında bulunan ebeveynlerin sorunu değildir.

SOSYAL YARDIMLAR⁹⁹

Aile Yardımları

- **Gıda yardımları:** Yılda iki kez, Ramazan ve Kurban bayramları öncesinde gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçların sağlanması için SYDV'ler tarafından yapılmaktadır.
- **Yakacak yardımları:** 2003 yılından itibaren TKİ tarafından sağlanan kömür SYDV'ler aracılığıyla, hane başına en az 500 kg olmak üzere dağıtılmaktadır.
- **Barınma yardımları:** Bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan yoksul vatandaşların evlerinin bakım ve onarımı için yapılan aynı ya da nakdi yardımlardır.

Eğitim Yardımları

- **Eğitim Materyali Yardımı:** SYDV'ler aracılığıyla yapılan ilköğretim ve lise düzeyinde önlük, ayakkabı, çanta kırtasiye gibi temel okul ihtiyaçları yardımlarıdır.
- **Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY):** Nüfusun en yoksul %6'lık kesiminde yer alan ailelere çocuklarının eğitime devam etmeleri şartıyla SYDTF'den aktarılan kaynakla yapılmaktadır. Şartlı eğitim yardımından mülteci çocuklar da yararlanabilmektedir. İlkokula düzenli devam eden erkek öğrenciler için aylık aylık 35 TL, kız öğrenciler için 40 TL; Liseye giden erkek öğrenciler için aylık 50 TL, kız öğrenciler için 60 TL ödenmektedir. ŞEY kapsamındaki aileler çocuklarını düzenli olarak okula gönderdikleri sürece her iki ayda bir nakit para yardımı alır. ŞEY programına uyruk farketmeksizin tüm aileler başvurabilir. Değerlendirme esnasında şu kriterler dikkate alınır: ailenin tüm üyelerinin Türkiye'de kayıtlı olması, başvuru sırasında ailenin düzenli bir gelirinin olmaması, başvuru sırasında ailenin hiçbir üyesinin sosyal güvencesinin olmaması, ailenin okula giden en az bir çocuğunun olması, çocukların okula düzenli devam etmesi.
- **Öğle Yemeği Yardımı:** Taşınmalı Eğitim yapılan yerlerde merkeze taşınan öğrencilerin öğlen yemeklerinin karşılanması, 2003-2004 Öğretim yılından itibaren, kaynağı SYDTF'den olmak üzere İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir.
- **Ücretsiz Kitap Yardımı:** 2003-2004 yılından itibaren, kaynağı SYDTF'den karşılanmak üzere tüm ilköğretim Öğrencilerine MEB tarafından ücretsiz verilmektedir.
- **Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardımı:** Taşınmalı sistem dışında kalan ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere SYDV'ler tarafından verilmektedir.

Sağlık Yardımları

- **Tedavi Destekleri:** 2012 yılına kadar sağlık yardımı kapsamında yeşil kartla karşılanmayan ve yeşil kartı olmayanların ödeme güçlerini aşan sağlık giderleri için yapılan yardımken Ocak 2012 yılından itibaren Genel Sağlık Sigortası'nın uygulamaya konulmasıyla tüm vatandaşların tedavi ve sağlık hizmetleri GSS kapsamına alınmıştır.
- **Şartlı Sağlık Yardımı:** Nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelere 0-6 yaş arası çocukların düzenli sağlık kontrollerine götürülmesi şartı ile düzenli nakit para yardımı, çocuk başına aylık 30 TL olmak üzere Ziraat Bankası ve PTT'ler aracılığıyla doğrudan anneler adına açılan hesaplara yatırılmaktadır.

99 Dodurka, B. Z. (2014). Türkiye'de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar - Çalışma Raporu Erişim http://www.spf.boun.edu.tr/_img/1439808702_sosyal_yardim_raporu_-_aralik_2014.pdf

Engelli Yardımları

- **Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması:** “Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerin Okullara Erişiminin Sağlanması İçin Ücretsiz Taşınması Projesi” MEB, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve işbirliği ile 2004–2005 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaktadır.
- **Engelli İhtiyaçları Yardımları:** Sosyal güvenceden yoksun engelli vatandaşların genel sağlık sigortası kapsamında karşılanmayan araç ve gereçlerinin karşılanmasıdır

Özel Amaçlı Yardımlar

- **Aşevleri:** İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde yaşlı, özürlü, kimsesiz ve muhtaç vatandaşlara günlük sıcak yemek verilmesi amacıyla SYDV'ler tarafından işletilmektedir.
- **Afet ve Terörden Zarar Görenlere Yönelik Yardımlar:** Doğal afet, terör ve yangın gibi nedenlerle mağdur olan vatandaşların acil ihtiyaçları in SYDV'ler aracılığıyla yapılan çeşitli yardımlardır.
- **Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakdi Yardım Programı:** Eşi vefat etmiş ve herhangi bir sosyal güvenli kurumuna kaydı bulunmayan, muhtaçlıkla ilgili kriterleri karşılayan kadınlara iki ayda bir 500 TL olmak üzere SYDTF'den düzenli nakit transferlerdir.
- **Sosyal Uyum Yardımı (SUY):** Sosyal Uyum Yardımı (SUY) programının amacı, yardıma en çok ihtiyacı olan sığınmacı ailelere destek olmak olarak belirtiliyor. Kendilerine sağlanan Kızılaykart sayesinde sığınmacılar, her ay belirli miktarda para yardımına sahip oluyor. Aileler bu yardımı; gıda, yakıt, kira veya ilaç gibi önemli ihtiyaçlarını satın almak ve faturalarını ödemek için kullanabiliyor. Sığınmacı ailelere, ailede bulunan birey başına ayda 120 Türk lirası para yardımı yapılıyor. SUY programı; Avrupa Birliği ve Türkiye'nin iş birliğinin sonucu olarak çıkan, uygulamasını ise T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile ortak çalışan Dünya Gıda Programı ve Türk Kızılayı'nın gerçekleştirdiği bir yardım programıdır. SUY Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir. Program, uluslararası koruma veya geçici koruma altındaki yabancıları (04/04/2014 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre) desteklemeyi hedeflemektedir. SUY kapsamında yardıma başvurabilmek için şu şartların karşılanması gerekir:
 - Türkiye'de Uluslararası Koruma ya da Geçici Koruma altında yaşayan kişi olarak kamp dışı yerlerde yaşıyor olmak.
 - Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden (GİGM) alınmış 99 ile başlayan geçerli bir kimlik kartına sahip olmak.
 - İkamet edilen yerdeki Nüfus Müdürlüğü'nde kayıtlı olmak.
 - Başvuru sahibinin 18 yaşın üzerinde olması.

Yoksul ailelerin sosyal yardımlara ilişkin bilgilendirilmesi veya okuldaki yardımlardan faydalandırılması ayrımcılığı yeniden üretmemek için özenle yürütülmesi gereken süreçlerdir. Okullardaki yardımların yardım alan çocukları ve velileri utandırmadan, “iyi niyetli ama küçümseyici” tutum ya da davranışlardan uzak ve mümkünse tüm çocukları destekleyecek şekilde yapılması önemlidir.¹⁰⁰

Çocuk işçiliğinin önemli bir kaynağı toplumda çeşitli nedenlerle bunun “doğal” kabul edilmesidir. Aşağıdaki ebeveyn anlatıları bu durumun çeşitli yansımalarını ifade etmektedir.

“Ben kendim de çocukken çalıştım.”

“Çocuk çalışmazsa geçim olmaz.”

“Oraya keyfimizden gitmiyoruz, mecbur çalışıyorlar, aç kalmamak için.”

“Şerefimizle çalışıyoruz, kimseye muhtaç olmayalım diye.”

“Aile nüfusu fazla, ister istemez okuldan vazgeçip çalıştırıyoruz.”

“Boş mu kalsınlar, elleri bir iş görsün.”

“Çalışmasa ne olacak ki, ya hırsız olur ya aç kalır.”¹⁰¹

Özellikle yoksulluk kaynaklı çeşitli gerekçeler çocuk işçiliğinin ebeveynlerin gözünde meşrulaşmasını sağlamaktadır. Bu yöndeki ikinci yaygın gerekçe, çocukların okulda başarı gösterememesi, okula devam edememesidir. Ebeveynlerde de çok nadir olmayan ve çocuk işçiliğini mazur gören bu bakış açılarının çocukları hak temelli güçlendirecek yönde dönüşmesi için okul içinde ve dışında etkin işbirliğine ihtiyaç vardır.

Okul aile birliği, okuldaki çalışan çocukların desteklenmesi ve ailelerin çocuk işçiliği konusundaki farkındalıklarının artırılması konusunda rol oynayabilecek bir kurumdur. Ayrıca okul aile birliğinin yerel kurumlarla işbirliği kurması ve yasal olarak çalışma yaşında olan çocukların çalışma ortamlarının iyileştirilmesi konusunda rol oynaması mümkündür.

Çocuk işçiliği konusunda işbirliği kurulabilecek diğer paydaşlar arasında belediyeler, camiler, işyerleri, muhtarlıklar, Mesleki Eğitim Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri ve sivil toplum kuruluşları yer alır. Çocuk işçiliğiyle mücadele için farklı okullardan gelen öğretmenler, psikolojik danışmanlar ve idarecileri, buna ek olarak yereldeki işverenleri, fikir liderlerini ve ebeveynleri içine alan bir komisyon oluşturulması, çocuk işçiliğine karşı kapsayıcı müdahalelerin geliştirilmesi ve uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

¹⁰⁰ Uyan Semerci, P. (2012). Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Ayrımcılık: Sosyolojik ve eğitimsel perspektifler içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, K. Çayır, ve M. Ayan Ceyhan (ed.), s. 195.

¹⁰¹ UNICEF (2018). Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı “Bir Yevmiye, Bir Yevmiyedir...” Tarım Aracıları ve Türkiye’de Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliği, s. 105-106. Erişim http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/TARIM%20ARACILARI%20RAPOR%20_TR.pdf

OKUL DIŞINDA İŞBİRLİKLERİ KURMAYA İLİŞKİN ETKİNLİKLER

Bu bölümdeki etkinlikler eğitimcilerin okul dışında ebeveynlerle işbirliği kurmalarını sağlamayı hedefler. Ebeveynlerin çocuk işçiliği, mücadeleye ilişki kurallar, çocuk işçiliğine kaynaklık eden nedenler ve bunun sonuçlarına dair farkındalık kazanması hedeflenir. Sadece risk altındaki çocukları değil okuldaki tüm çocukları içermesi beklenen ev ziyaretleri, okulun kapsayıcılığını artırmayı hedefler.

Etkinlik 18:

EBEVEYNLERİN ROLÜ: ÖĞRENME İÇİN İŞBİRLİĞİ

AMAÇLAR

- Katılan ebeveynler okula ve okuldaki katılım ve karar mekanizmaları üzerine düşünür,
- Daha fazla ebeveynin okula ve eğitim süreçlerine katılımı için öneriler geliştirir.

HEDEF GRUP

Ebeveynler

SÜRE

60 dk.

ÖZET

Etkinliğin ilk adımında katılan ebeveynler okul ve ebeveyn ilişkisini anlatan bir çocuk çizimini inceler ve kendi çocukları böyle bir resim çizse nasıl olabileceği üzerine düşünür. Daha sonra kendilerinin katılımını çeşitli sorular eşliğinde değerlendirir ve aile katılımı biçimlerine ilişkin bilgi alır. Etkinliğin son aşamasında katılımcıların gruplar halinde okuldaki farklı aile katılımı biçimlerini artırmak için neler yapılabileceğine dair düşündükleri bir grup çalışması yapılır.

ZAMANLAMA

Çocuk çizimini inceleme ve üzerine düşünme 15 dk.

Aile katılımı üzerine düşünme ve bilgi paylaşımı 15 dk.

Aile katılımı üzerine grup çalışması ve paylaşımlar 30 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde çocuk çizimini katılımcılara gösterecek şekilde hazırlayın.
- Etkinliğin ikinci aşamasında aile katılımına ilişkin bilgileri paylaşmak için ilgili bölümde paylaşılan bilgileri inceleyin.

MATERYALLER

- Küçük not kağıtları ve kalemler
- Çocuk çizimini sunuma yansıtmak için bilgisayar ve projeksiyon

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Etkinliğin başında katılımcılara aşağıdaki çocuk çizimini gösterin. Çocuktan okuluyla ailesinin arasındaki ilişkiye dair bir resim çizmesinin istenildiğini belirtin. Katılımcılardan çocuğun çizdiği resimde anne ve babasını okulun neresine konumlandığını incelemelerini isteyin. Resimde çocuğun kendisini okula en yakın, babasını ise en uzakta görüyoruz. Çizimden çocuğun annesinin okulla ilişkisinin daha yakın olduğu anlaşılıyor. Katılımcıların çocuk çizimine dair yorumlarını alın.

Daha sonra kendi çocuklarının anne ve babalarının okulla ilişkisini resmetmesi istense çocuklarının nasıl bir resim çizeceğini hayal etmelerini isteyin. Hayal etmeleri için aşağıdaki sorular yardımcı olabilir:

- Anne ve babayı okulun neresinde resmederdi? İçinde mi dışında mı? Ne yaparken?
- Anne ve baba çiziminin yanında başka kişiler olur muydu? Eğitimciler resimde yer alır mıydı?
- Bu resmi kolayca çizer miydi?
- Resim mutlu bir resim mi olurdu?

Daha sonra istekli olan ebeveynlerin hayal ettikleri çocuk çizimini paylaşmaları için 10 dakikalık süre verin.

2.

İkinci aşamada katılımcılara aşağıdaki soruları sorun:

- Okula ne kadar sık ve hangi nedenlerle geliyorsunuz?
- Daha sık gelmek ister miydiniz? Neden?
- Çocuğunuzun eğitim ve okul yaşamını nasıl takip ediyorsunuz? Kolay oluyor mu? Neden?
- Okuldaki eğitimcilerle veya diğer velilerle iletişim ve işbirliği kurduğunuz oluyor mu? Örnekler verebilir misiniz?

Daha sonra aşağıdaki kutucukta yer alan bilgileri kullanarak ailelerin eğitime katılımının önemi ve biçimlerine ilişkin katılımcılara kısaca bilgi verin.

AİLE KATILIMI:

Eğitim sürecinde aile katılımının önemine ve okul aile işbirliğinin okulun etkinliğini arttırdığına ilişkin bir çok bilimsel çalışma vardır. Bu çalışmalar aile katılımının öğrenci devamsızlığını azalttığını, okul başarısını ve okula aidiyeti arttırdığını, sosyal ve duygusal gelişim açısından çocukları güçlendirdiğini göstermektedir. Ailelerin eğitim sürecine katılımlarını inceleyen Epstein ve Sheldon geliştirdikleri modelde birbirleriyle bağlantılı altı katılım türü tanımlıyor.¹⁰²

1. **Ebeveynlik:** Sağlık, beslenme, güvenlik ve çocuk ya da ergen gelişimi gibi konularda anne-babalara yönelik kurs ve eğitimler, bilgilendirici seminerler,
2. **İletişim:** Okuldan eve ya da evden okula dönük her türlü iletişim, not kağıtları, telefon mesajları, e-posta, toplantılar gibi yollarla öğrencinin gelişim süreci hakkında bilgi vermek,
3. **Gönüllülük:** Okul ya da sınıf içi etkinliklerle ilgili olarak aile yardımını ya da desteğini almaya yönelik çalışmalara gönüllü olma,
4. **Evde öğrenme:** Evdeki öğrenme etkinliklerine katılım, ev ödevlerinin kontrolü, yardımı,
5. **Karar verme:** Ailelerin okul kararlarında söz sahibi olması; yönetim faaliyetlerinde görev alması,
6. **Toplumla işbirliği:** Okul, öğrenci ve aileleri güçlendirmek için kaynak ve hizmetleri bütünleştirme.

Bu modelde aile katılımının çocukların, ebeveynlerin ve okulun ihtiyacına göre çeşitlendirilebileceği ve geliştirilebileceği öngörülmektedir.

3.

Etkinliğin son bölümünde katılımcıları 6 gruba bölün. Okulunuzda ebeveynlerin eğitime katılımını artırmak için yapılabilecekler için bir beyin fırtınası yapacaklarını söyleyin. Her gruba Epstein ve Sheldon'ın yukarıdaki kutucukta aktarılan aile katılımı modelinde yer alan katılım türlerinden birini verin. Grupların kendilerine verilen katılım biçimini arttırmak için atılabilecek ilk beş adımı içeren bir liste oluşturmalarını isteyin. Oluşturdukları listede yapılabileceklerin yanı sıra bunları yapabilecek sorumlu kişileri de belirtmeleri faydalı olur. Oluşturdukları listeyi bir poster kağıdına çizim veya yazılarla not etmelerini rica edin. Tüm gruplar çalışmasını tamamladıktan sonra posterleri yanyana asın ve zamanı gözeterek grup sözcülerinin paylaşımında bulunmasını sağlayın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinliğin U düzende hareketli sandalyelerin bulunduğu bir ortamda yapılması önerilir.

Etkinliği yürütürken sınıftaki çocukların anne, baba veya her ikisinin de bulunmadığı farklı ailelere sahip olabileceğini hatırlayın. Farklı aile modellerinin yanısıra devlet koruması altında bulunan çocuklar da olabilir. Tüm bu çocuklardan sorumlu bir kişinin katılımını sağlayın ve katıldıklarında bu koşullardaki çocukların velilerinin ya da onlardan sorumlu kişilerin kendilerini dışlanmış veya eksik hissetmelerini engelleyecek önlemleri alın

102 Epstein, J.L. & Sheldon, S. B. (2002). Present and accounted for: Improving student attendance through family and community involvement. The Journal of Educational Research, 95 (5), 308-318.

Etkinlik 19:

EBEVEYNLERLE BULUŞMA: ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÜZERİNE KONUŞMAK

AMAÇLAR

- Katılan ebeveynlerin okula ve çocuklarının öğrenmesine ilişkin kendi katılım düzeylerini sorgulamasını sağlamak
- Çocuk işçiliğine ilişkin farkındalıklarını artırmak

HEDEF GRUP

Ebeveynler

SÜRE

60 dk.

ÖZET

Etkinliğin ilk yarısında katılan ebeveynler etkinlikte önerilen kısa filmi izleyerek çocuk işçiliği üzerine kısaca görüş paylaşımı yaparlar. İkinci yarıda ise kolaylaştırıcı çocuk işçiliğine dair bilgilendirici ve düşündürücü, etkileşimli bir sunum yapar.

ZAMANLAMA

Film izleme ve üzerine konuşma 20 dk.

Çocuk işçiliğine dair veli sunumu 40 dk.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Etkinliğin ikinci aşamasında yapacağınız sunumu gözden geçirin.

MATERYALLER

- Küçük not kağıtları ve kalemler
- Sunumu yansıtmak için bilgisayar ve projeksiyon

UYGULAMA ADIMLARI

1.

Etkinliğin başında İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi ve Çocuk Çalışmaları Birimi'nin ortaklığında hazırlanmış olan çocuk işçiliğine ilişkin kısa filmi velilerle birlikte izleyin. (Filme erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=x2a77P5b2c0>) Eğer ebeveynler arasında okuma yazma bilmeyenler varsa filmdeki yazıları sesli olarak okuyun. İzlediğiniz filmin ardından ebeveynlere yorumlarını sorun. Kısa filmdeki bilgiler arasında onları şaşırtan şeyler bulunup bulunmadığını ya da varsa yeni öğrendikleri şeyleri paylaşmalarını isteyin. Yorumlar ve görüş paylaşımı tamamlandıktan sonra çocuk işçiliğine ilişkin sunum bölümüne geçin.

2.

İkinci bölümde yirmi dakikalık sürede katılımcılara çocuk işçiliği sunumunu yapıyor olacaksınız. Sunum ebeveynlerle çocuk işçiliğine ilişkin bilgiler paylaşma aracıdır ve etkileşimli biçimde uygulanmak üzere tasarlanmıştır. Bazı slaytlarda katılan ebeveynlerin yanıtlamasını isteyebileceğiniz sorular yer alır. En sondaki üç slaytın her birinde ise birer önerme yer alıyor. Eğer geniş bir zamanınız varsa bunları görüş geliştirme yöntemiyle tartışırabilir, daha kısıtlı zamanınız varsa katılımcıların yerlerinden kalkmadan tartışma yürütmesini sağlayabilirsiniz. Görüş geliştirme yönteminde önermeye katılanlar sınıfın bir yanına, katılmayanlar ise diğer yanına geçer. Arada kalanlar da kendi düşüncelerine uygun konum aldıktan sonra tartışma başlatılır. Görüş geliştirme için yeterli zaman ve ortam bulunmasa da her önerme için tartışmayı başlatmadan önce katılanların, katılmayanların ve tam emin olmayanların ellerini kaldırmalarını isteyebilirsiniz. Daha sonra önermelere dair kısa birer tartışma yürütün ve bu tartışmalarda kolaylaştırıcılık yapın. (Soruların cevaplarını 137. sayfada bulabilirsiniz)

3.

Etkinliğin son bölümünde katılan velilerin veli buluşmasına ilişkin akıllarında kalan en önemli noktayı bir küçük kağıda yazmasını ve isterlerse paylaşmasını isteyin. Paylaşımında bulunmasalar bile katılan ebeveynlerin tümünün not kağıtlarını size vermesini rica edin. Buluşmaya katılımları için teşekkür ederek etkinliği sonlandırın.

UYGULAYICIYA ÖNEMLİ NOTLAR

Etkinliğin U düzende hareketli sandalyelerin bulunduğu bir ortamda yapılması önerilir.

Etkinliğin ilk bölümünde katılan ebeveynlerin sınıf içinde ayakta durarak tartışmalarının kolay olmayacağını hissederseniz tartışmayı oturarak yürütmelerini sağlayın. Oturarak yürütülüyor olsa bile ebeveynlerin kendilerine yakın hissettikleri görüşe yakın şekilde konum almaları, bu konumdaki bir sandalyeye oturmaları önemlidir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜNE GÖRE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ;

Çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal yada ahlaki açılardan **tehlikeli ve zararlı işler**;

Okula **düzenli devam etmelerini engelleyerek** eğitimlerini aksatacak işler;

Okullarından **erken ayrılmalarına yol açacak** işler;

Çocukları okullarıyla **aşırı uzun süren ve ağır işleri beraber yürütmek zorunda bırakan işler**.

1- DÜNYADA KAÇ ÇOCUK ÇALIŞIYOR?

DÜNYADA MİLYONDAN
FAZLA ÇOCUK ÇALIŞIYOR

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Tehlikeli İşler: Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri. Çocukların alım satımı, ticareti, borç karşılığı çalıştırma, askeri çatışmalarda, kölelik ve benzeri uygulamalarda, pornografide, doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişime zararlı olan işlerde kullanılması

Hafif işler: Çocukların sağlıklarına veya gelişimlerine zarar verme ihtimali bulunmayan, okula devamlarını, mesleki eğitime yönelmelerini veya derslerden yararlanmalarını engellemeyen işler

BM ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

18 yaşın altındaki tüm bireyleri çocuk olarak kabul eder.

Çocukların “ekonomik sömürüden, eğitim açısından sakıncalı, sağlığı ve fiziksel, zihinsel, manevi, ahlaki ve sosyal gelişimi açısından zararlı her tür işten korunması” gerektiğini belirtir.

4857 SAYILI İŞ KANUNUNA GÖRE;

Çocuk işçi: “On dört yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamamış kişi”

Genç işçi: “On beş yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamış kişi” olarak tanımlanmaktadır.

DÜNYADA ÇOCUK İŞÇİLER

ÇOCUK İŞÇİLER	2000	2016
Zararlı işlerde çalıştırılanlar	171.000.000	73.000.000
Diğer işlerde çalıştırılanlar	75.000.000	79.000.000
Toplam Çocuk İşçiler	246.000.000	152.000.000
Hafif işlerde çalışanlar	106.000.000	66.000.000
Toplam Çalışan Çocuklar	352.000.000	218.000.000

Kaynak: ILO: 2017

2- TÜRKİYE'DE KAÇ ÇOCUK ÇALIŞIYOR?

TÜRKİYE'DE BİNDEN FAZLA
ÇOCUK ÇALIŞIYOR

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN YAŞA GÖRE DAĞILIMI

YAŞ GRUBU	NÜFUS	İSTİHDAM EDİLENLER	%
0-5 yaş	7.481.000	-	-
6-17 yaş	15.247.000	-	-
6-14 yaş	11.386.000	292.000	-
15-17 yaş	3.861.000	601.000	15,6

Kaynak: TÜİK, 2012 Yılı İşgücü Anketi

3- AŞAĞIDAKİ İŞLERİN HANGİSİ HİÇBİR KOŞULDA ÇOCUK İŞÇİLİĞİ SAYILMAZ?

- TEKSTİLDE ÇALIŞMAK
- EVDE ÇOCUK BAKIMI
- EVDE ÖDEV YAPMAK
- EVDE BONCUK YAPIP SATMAK
- ÇÖPTEN KAĞIT TOPLAMAK
- SOKAKTA MENDİL SATMAK
- TARLADA PAMUK TOPLAMAK

4- ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÇOCUKLARIN HANGİ HAKLARINI İHLAL ETMEZ?

- GELİŞME
- EĞİTİM
- OYUN
- SAĞLIK
- ÇALIŞMA
- DİNLENME

5- AŞAĞIDAKİ CÜMLEDEKİ BOŞLUĞU DOLDURUNUZ

TÜRKİYE'DEKİ YASALARA GÖRE
..... YAŞINDAN
KÜÇÜK ÇOCUKLAR ÇALIŞMAZ.

6- TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN ÇOĞUNLUĞU HANGİ SEKTÖRDE ÇALIŞIYOR?

- TEKSTİL
- AYAKKABICILIK
- MENDİL SATMA
- KAĞIT TOPLAMA
- TARIM
- ARABA TAMİRİ

7- ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELEDE KİMLERİN SORUMLULUĞU VARDIR?

- HÜKÜMET
- YEREL YÖNETİMLER
- SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI
- ÖĞRETMENLER
- EBEVEYNLER
- İŞVERENLER
- HEPSİ

8- AŞAĞIDAKİ İFADEYİ DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK DEĞERLENDİRİNİZ

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ ÇOCUĞUN SADECE BUGÜNÜNÜ DEĞİL GELECEĞİNİ DE OLUMSUZ ETKİLER.

DOĞRU YANLIŞ

9- AŞAĞIDAKİ İFADEYİ DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK DEĞERLENDİRİNİZ

YOKSUL BİR AİLEDE ÇALIŞMAK ÇOCUKLARIN YARARINADIR.

DOĞRU YANLIŞ

10- AŞAĞIDAKİ İFADEYİ DOĞRU YA DA YANLIŞ OLARAK DEĞERLENDİRİNİZ

BAZİ İŞLERDE SADECE ÇOCUKLAR ÇALIŞABİLİR

DOĞRU YANLIŞ

Etkinlik 20:

EBEVEYNLERLE GÖRÜŞME: ÖĞRETMENİN EV ZİYARETİ

AMAÇLAR

- Ebeveynlerin çocuklarının eğitim sürecine katılıma motivasyonunu artırmak.
- Ebeveynlerle okul ortamından ziyade evde görüşerek kendilerini daha rahat hissetmelerini sağlamak.
- Öğretmenle ebeveynlere ikisinin de odak noktasında bulunan çocuk için ne yapabileceklerine dair konuşma ve işbirliği yapma olanağı sunmak.
- Çocuğun yaşadığı sosyal, duygusal veya akademik güçlükler dolayısıyla ebeveynlerle öğretmenler arasında oluşabilecek “suçlama döngüsünün” kırılmasını sağlamak.
- Öğretmenin öğrencilerini daha iyi tanımasını ve anlamasını sağlamak.
- Öğrencilerin kendilerini destekleyen yetişkinlerin işbirliği içinde olduğunu görmesini sağlamak.
- Çocuğun içinde olduğu koşullara dair farkındalık geliştirmek.

ÖZET

Bu etkinlikte MEB Ev Ziyareti Yönetmeliğiyle de düzenlenmiş olan öğretmenlerin ev ziyareti süreci için uygulama önerisi yer almaktadır.

ZAMANLAMA

Ev ziyaretinin süresi ihtiyaca göre değişecektir; en az yarım saat sürmesi önerilmektedir.

HAZIRLIK

- Etkinlik öncesinde kitapta yer alan arka plan bölümlerini okumanız önerilir.
- Ev ziyareti öncesinde ziyaret edilecek olan evdeki ebeveynleri mutlaka arayın, ziyaretinizden haberdar olmalarını sağlayın.

UYGULAMA ADIMLARI

1.

EV ZİYARETİ ÖNCESİ

Ev ziyaretini gerçekleştirmeden önce ebeveynle mümkünse yüzyüze, değilse telefonla görüşmüş olmak önerilir.

Sınıf rehber öğretmeni, rehberlik öğretmeni ve bir idareciden oluşan bir komisyon kurulması ve ziyaretin bu komisyon tarafından yapılması önerilir.

2.

EV ZİYARETİ SÜRECİ

Eğitim sistemimizde ev ziyaretlerinin sınıf rehber öğretmeni, rehberlik öğretmeni ve bir idareciden oluşan bir komisyon tarafından “tek ebeveynlilik, devamsızlık, okula uyum problemi, okul-veli iş birliğinin yetersizliği, davranış problemleri, çeşitli hastalıklar, ders

başarısı/başarısızlığı gibi durumlarda öğrenciyi daha iyi tanıyabilmek adına ev aile atmosferini gözlemlemek” amacıyla yapılması önerilmektedir. Sadece eşitsizliklerle baş etmeye çalışan ailelerin çocukların değil tüm çocukların aileleriyle etkileşime geçmek, onları çocuklarının eğitim sürecine katılımı için motive etmek önemlidir. Dolayısıyla ev ziyaretini sadece sorun gözlemlendiğinde yapılacak bir ziyaret değil, olası sorunları önleyici ve ebeveynin katılımını teşvik edici bir ziyaret olarak görmekte fayda vardır.

Ziyaret esnasında ebeveynlere ziyaretin nedeni ile ilgili bilgi verilirken çocuğun ev ortamında yapılan ziyaretlerin rehberlik faaliyetlerine sağlayacağı katkı anlatılır. Çocuğun akademik, sosyal ve duygusal yönden desteklenmesi ve yeteneklerinin geliştirilmesi için ev ortamında yapılabilecek düzenlemeler ve verilebilecek destekler üzerine görüş paylaşımı yapılır.

3.

EV ZİYARETİ SONRASI

Ev ziyaretinin sonunda ev ziyareti formu doldurulur ve öğrencinin dosyasında saklanır. Ziyaret sonucunda çeşitli müdahaleler yapılabilir¹⁰³:

- Ekonomik koşulların iyi olmadığı saptanırsa aile çevredeki olanaklardan haberdar edilebilir. Okul aile birliği yardım kontenjanından faydalanabilmesi için okul aile birliği ile görüşülebilir.
- Sosyal yaşam koşullarının iyi olmadığı saptanırsa aile çevredeki olanaklardan haberdar edilebilir. Belediyelerin ve Gençlik ve Spor Bakanlığının il/ilçe müdürlüklerindeki ücretsiz kurslarına yönlendirme yapılabilir.
- Anne baba tutumlarına ilişkin rehberlik ihtiyacı tespit edilirse aileye ebeveyn becerilerini geliştirmek ile ilgili çalışmalar önerilebilir.

103 MEB (nd). Ev Ziyareti Formu, Erişim: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/07230538_EV_ZYYARETY_FORMU.pdf

EV ZİYARET FORMU

Tarih:

Öğrencinin Adı Soyadı		Okulu		Sınıf - Numarası	
--------------------------	--	-------	--	------------------	--

SOSYO KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

Evin Fiziksel Koşulları	
Ailenin Ekonomik Koşulları	
Ailenin Sosyal Yaşamı	

EBEVEYN TUTUMLARI

Ebeveynlerin Öğrenciye Karşı Tutumları	
Ebeveynlerin Öğretmenlere Karşı Tutumları	
Ebeveynlerin Okula Karşı Tutumları	
Ebeveynlerin Birbirlerine Karşı Tutumları	
Ebeveynlerin Okuldan Beklentileri	

GENEL DEĞERLENDİRME

--	--	--

Ziyaret Eden
İmzaZiyaret Eden
İmzaZiyaret Eden
İmza

B.G.G.4.c

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

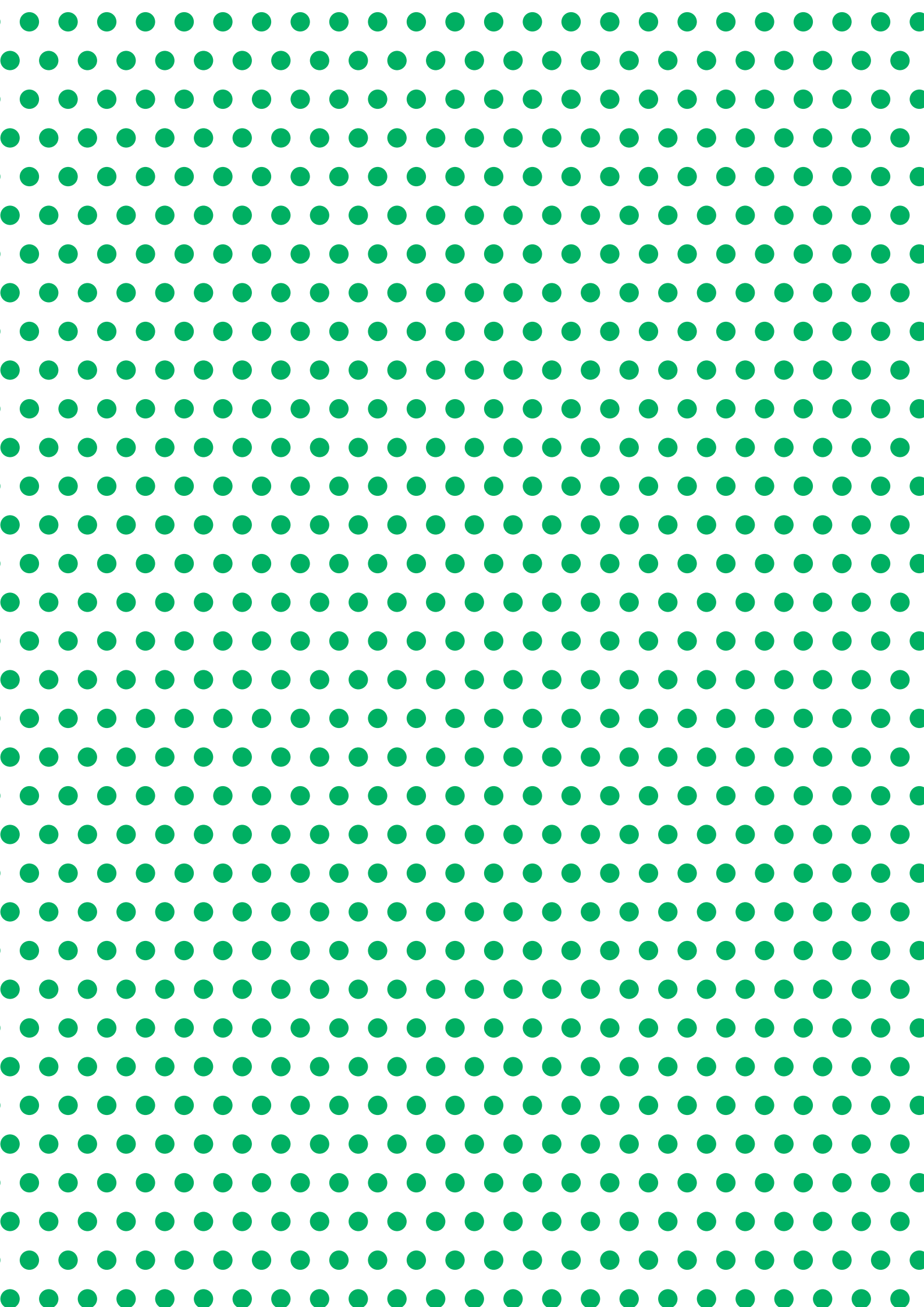
EV ZİYARET FORMU YÖNERGESİ

KULLANIM AMACI: Bu form; tek ebeveynlilik, devamsızlık, okula uyum problemi, okul-veli iş birliğinin yetersizliği, davranış problemleri, çeşitli hastalıklar, ders başarısı/başarısızlığı gibi durumlarda öğrenciyi daha iyi tanıyabilmek adına ev aile atmosferini gözlemlemek amacıyla kullanılır.

KİMLER KULLANIR? Sınıf rehber öğretmeni, rehberlik öğretmeni ve bir idareciden oluşan komisyon tarafından, ev ziyareti sonrasında doldurulup imzalanır.

DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR:

1. Ziyaret öncesi veli muhakkak ziyaret ile ilgili bilgilendirilmelidir. (Ziyaret tarihi vs)
2. Sınıf rehber öğretmeni, rehberlik öğretmeni ve bir idareciden oluşan komisyona isterse öğrencinin dersine giren diğer öğretmenlerde katılabilir.
3. Veliye ziyaretin nedeni ile ilgili bilgi verilir. Çocuğun ev ortamında yapılan ziyaretlerin rehberlik faaliyetlerine sağlayacağı katkı açıklanır.
4. Ziyaret sonucunda;
 - Ekonomik koşulların iyi olmadığı saptanırsa aile çevredeki olanaklardan haberdar edilebilir. Okul aile birliği yardım kontenjanından faydalanabilmesi için okul aile birliği ile görüşülebilir.
 - Sosyal yaşam koşullarının iyi olmadığı saptanırsa aile çevredeki olanaklardan haberdar edilebilir. Belediyelerin ve Gençlik ve Spor Bakanlığının il/ilçe müdürlüklerindeki ücretsiz kurslarına yönlendirme yapılabilir.
 - Anne baba tutumlarına ilişkin rehberlik ihtiyacı tespit edilirse aileye ebeveyn becerilerini geliştirmek ile ilgili ev ödevleri verilebilir.
 - Özel yetenekli olduğu tespit edilen öğrenciyi ev ziyareti yapıldığında ev ortamında yeteneğini geliştirmeye ilişkin rehberlik yapılabilir.
 - Ders başarısının artırılması için ev ortamındaki düzenlemeler, aile desteğinin önemi gibi konularda bilgilendirilebilir.
5. Form aile ziyareti sonrasında doldurularak rehberlik öğretmeni tarafından öğrenci dosyasında saklanır.

SONSÖZ

SONSÖZ

Bu rehberin hazırlanma amacı kapsayıcı bir okul ortamı yaratmak için eğitimcileri, çocukları ve ebeveynleri güçlendirmek, çocukların eğitime gerçek anlamda katılımını sağlamaya katkıda bulunmaktır. Ancak çok anlamlı ve gerekli olan bu hedefi tüm çocuklar için gerçekleştirmek, çok hevesli ve çalışkan eğitimciler için bile hiç kolay değil. Yaşamlarında eşitsizliklerle baş etmek zorunda kalan çocuklar söz konusu olduğunda, üstelik bu çocuklar çocuk işçiliği riski ile karşı karşıyaysa işler daha da zorlaşıyor.

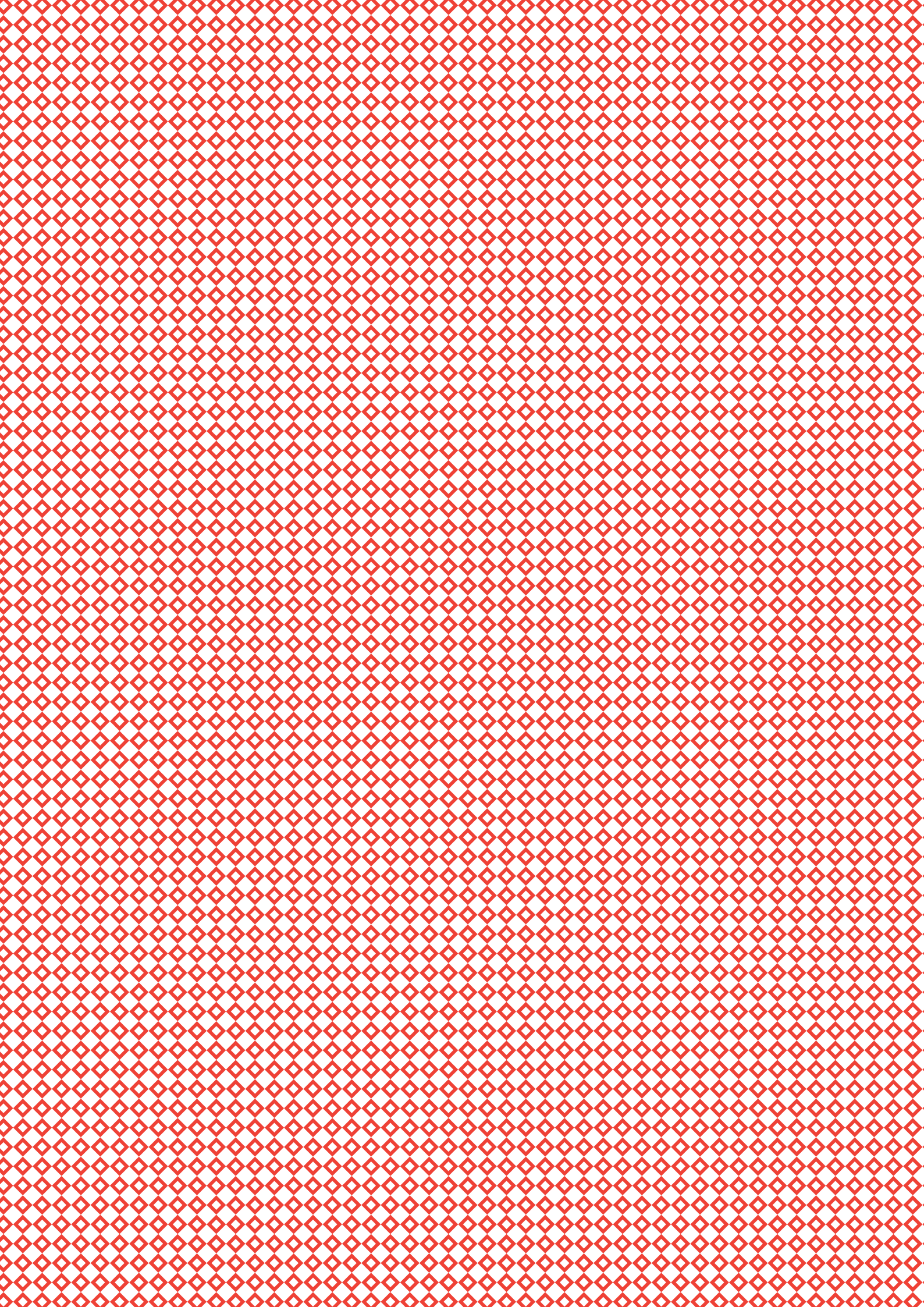
Aşağıda çocuk işçiliği meselesine ilişkin öğretmenlerin hislerine ve yaşadıklarına dair bazı paylaşımlar yer alıyor:

- Ne yapmalıyım diye düşünüyorum, bir şey yapamıyorum.
- Kötü gidişatı frenlemeye çalışıyorum ama pek de işe yaramıyor.
- Bir şeyler yapıyorum ama iyi mi kötü mü emin değilim.
- Bazen olmuyor; bazen arkamızı dönüp görmezden geliyoruz.
- Bir şeyler yapmak istiyorum ama diğer işler beni sürekli uzaklaştırıyor.

Çocuk işçiliği söz konusu olduğunda eğitimcilerin bu deneyimleri ve hissettiği bu tür duygular ne yazık ki nadir değil. Ancak umut verici olan neredeyse tüm eğitimcilerin bu konuda çaba harcadıklarını ve bir şeyler yapmak istediklerini belirtmeleri. Aile geçimine ve ev işlerine katkıda bulunmak durumunda kalan çocukları çalışma yaşamından ayırmak kolay olmayabilir. Ancak her durumda öğretmenlerin çocuk işçiliğini önleyecek ve çocukların okulda devamını sağlayacak çabayı ısrarla göstermesi çok önemli.

Bu rehberde eşitsizliklerle baş etmek durumunda kalan çocukların okulla ilişkisini güçlendirmek için etkinlikler yer alıyor. Bu etkinlikler özellikle risk altındaki çocukların zihinsel, sosyal ve fiziksel olarak okuldan uzaklaşmasını önlemeye yönelik araçlardır. Eğitimcileri bunları kullanarak çocuğu ve çevresini çocuk işçiliği ve eşitsizliklerle mücadele konusunda güçlendirmeye, bunun için okul içi ve dışından işbirlikleriyle bir dayanışma ağı kurmaya davet ediyoruz.

Elinizdeki bu rehber bu dayanışma ağını oluşturmaya dair atılacak adımları kolaylaştırmaya çalışıyor. Bu yüzden de görüşleriniz, katkılarınız ve deneyimleriniz çok önemli. Çocukların içinde bulunduğu eşitsiz koşulları ortadan kaldırmak ve eğitim ortamına eşit katılımlarını sağlamak için birlikte düşünelim, birlikte çalışalım ve birlikte üretilim diyoruz.

FAYDALI KAYNAKLAR

FAYDALI KAYNAKLAR

1- ÖĞRETMENLERİN SINIFTA KULLANABİLECEĞİ ÇEŞİTLİ MATERYALLER

Çocuk Hakları ve Çocuk Katılımına İlişkin Materyaller

- Çocuk Hakları Sözleşmesi Animasyon Filmi
<https://www.youtube.com/watch?v=oq3hMzoumPc>
- Çocuk Hakları Sözleşmesi Animasyonu Filmi / Arapça
<https://www.youtube.com/watch?v=oq3hMzoumPc>
- Pusulacık: Çocuklar için İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu
<http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/PUSULACIK.pdf>
- Okul Meclisleri için Uygulama Kılavuzu
http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/06/Okul_Meclisleri-icin_Uygulama_Kilavuzu.pdf
- Ortaokullarda ve Çocuklarla Çalışan Merkezlerde Çocuk Hakları Uygulamaları Öğretmen Kılavuzu 1-2
http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/06/Ortaokullarda_Cocuklarla_Calisan_Merkezlerde_Cocuk_HaklariUygulamalari_Ogretmen_Kilavuzu3_Part1.pdf
http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/06/Ortaokullarda_Cocuklarla_Calisan_Merkezlerde_Cocuk_HaklariUygulamalari_Ogretmen_Kilavuzu3_Part2.pdf
- Ayrımcılık: Örnek Ders Uygulamaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012
<http://secbir.org/tr/tamamlanmis-projeler/34-ayr-mc-l-k-sorunu-egitim-ortamlar-nda-nas-l-ele-al-nabilir/137-ayrimcilik-sorunu-proje-dersleri>
- Okullarda Çocuk Katılımını İzlemek için Örnek Göstergeler Posterleri
http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/06/DOD_Poster.png
- Eğitimde Çocuk Katılımı: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler
http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/06/COCA_DOD_jyiOrnekler_BASKI.pdf
- Katılımcı Okul Uygulamaları: Eğitimciler için El Kitabı
http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/06/DOD_Egitimciler_icin_El_Kitabi.pdf
- Genç Sesler Projesi
www.gencsesler.org
- Çocuk Katılımı Elkitabı
<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-katilimi-el-kitabi.pdf>

Duygusal Öğrenme ve Empatiye İlişkin Materyaller

- Ashoka Empati Rehberi
<http://farkyaratansiniflar.org/pdf/Empati-icin-rehber.pdf>
- Fark Yaratan Sınıflar için Uygulama Örnekleri
<http://farkyaratansiniflar.org/anasayfa.html>
- Şefkatli Öğretmen Olmak İçin:
<http://www.baskabirokulmumkun.net/sefkatli-egitmen-olmak-icin/>
- Çocukla Barış Sitesi:
<https://cocuklabaris.blogspot.com/p/destek-kaynaklar.html>
- Öğretmenler Akran Zorbalığı için Neler Yapabilir?
<http://www.cocuklarlagucluyuz.net/akranzorbaliginahayir/documents/ogretmenler-icin-oneri.pdf>

2- EĞİTİMDE KAPSAYICILIK VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE DAİR KAYNAKLAR

- Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek
<http://www.egitimreformugirisimi.org/yayin/kapsayici-egitim/>
- Kapsayıcı Eğitimin Durumu ve Öneriler
<http://www.egitimreformugirisimi.org/kapsayici-egitimin-durumu-ve-oneriler/>
- Çocukların Gözünden Okulda Yaşam Araştırma Raporu ve Politika Önerileri
<http://www.egitimreformugirisimi.org/cocuklarin-gozunden-okulda-yasam-arastirma-raporu-ve-politika-onerileri/>
- İlköğretimde Öğrenci Devamsızlığının Azaltılması
<http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/DevamPolitikaNotuTR.18.09.15.pdf>
- Türkiye’de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi
<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/CWB%20Indicators%20through%20the%20Eyes%20of%20the%20Children%20-%20TR-%20Published%20Version.pdf>
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama Elkitabı
<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/CWB%20Indicators%20through%20the%20Eyes%20of%20the%20Children%20-%20TR-%20Published%20Version.pdf>
- Değerler Eğitimi: Eğitimde Farklılık ve Katılım Hakkı
https://eu.bilgi.edu.tr/media/files/DEGERLER_150616.pdf
- Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu
http://www.hayatadestek.org/yayinlarimiz/Turkiyede_Cocuk_Isciligi_Sorunu_2016.pdf
- Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Çocuklar Sorun Analizi ve Politika Önerileri
<http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/01/SORUN%20ANAL%4%B0Z%4%B0%20VE%20POL%4%B0T%4%B0KA%20%3%96NER%4%B0LER%4%B0.pdf>
- Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6-14 Yaş Grubu Çocuklar İçin Temel Araştırma
<http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/01/TEMEL%20ARA%5%9ETIRMA%20RAPORU.pdf>

- **Dünyada, Türkiye’de ve Adana’da Çocuk işçiliği Nedir? Nasıl çözülür?**
<http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/02/D%C3%9CNYADA%20T%C3%9CRK%C4%B0YEDE%20VE%20ADANADA%20%C3%87OCUK%20%C4%B0%C5%9E%C3%87%C4%B0L%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20NED%C4%B0R.pdf>
- **Sorun Analizi ve Politika Önerileri Özet**
<http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/01/SORUN%20ANAL%C4%B0Z%C4%B0%20VE%20POL%C4%B0T%C4%B0KA%20%C3%96NER%C4%B0LER%C4%B0%20%C3%96ZET.pdf>
- **Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımında Bir şey Göremiyorum**
<https://www.hrw.org/tr/report/2015/11/09/283247>
- **Örgün Eğitim Kurumlarında Risk Altındaki Çocuklarla Çalışmak: Bir Mahalle Deneyimi**
<http://sulukulegonulluleri.org/images/blog/2018/MahalleDeneyimi.pdf>
- **Türkiye’de Mevsimlik Tarım: Yaşam Koşulları ve Çocuk İşçiliği Gerçeği**
https://genchayat.org/wp-content/uploads/2018/10/genchayatvakfi_politikaonerilerikitapcigi.pdf
- **Çalışma Ortamı Dergisi**
<https://calismaortami.fisek.org.tr/>
- **Çalışan Çocuk: Bağcılar ve Küçükçekmece Pilot Araştırması, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017**
<http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2018/01/CALISAN-COCUK-web.pdf>
- **Ben Kendim Büyüdüm Demiyorum: Adana’da Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Raporu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016**
<https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2017/04/14/goc-merkezi-ben-kendim-b-y-d-m-demiyorum-rapor.pdf>
- **Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012**
<http://secbir.org.tr/yayinlar/30-turkce/yay-nlar-m-z/108-onyargilar-kalipyargilar-proje-metinleri>
- **Çocuk İşçiliği ve Eğitimi - Öğretmen El Kitabı**
https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1320/cocukiis%C3%A7ligi_egitimogretmen_elkitabi.pdf
- **Bu iş Çocuk Oyunağı Değil**
<https://www.youtube.com/watch?v=rXnFzXB4I6U>
- **Hiç Karşılaşmadın mı? Filmi**
<https://vimeo.com/267542807>

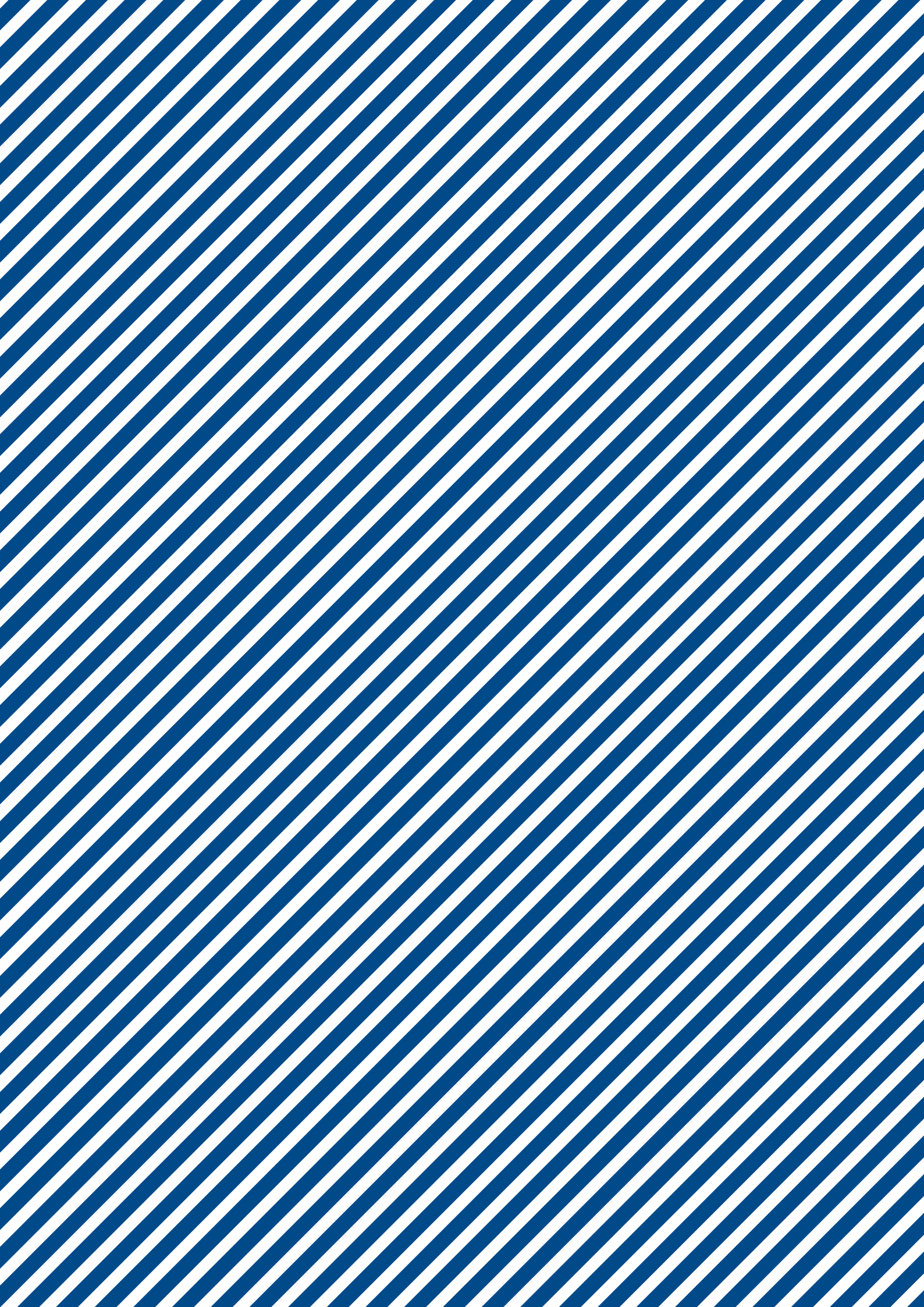
3- İLGİLİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

- **Adil Emek Derneği**
<http://www.fairlabor.org/>
- **Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu**
<http://www.unicef.org.tr/>
- **Eğitim Reformu Girişimi**
<http://www.egitimreformugirisimi.org/>
- **Fişek Enstitüsü**
<https://fisek.org.tr/>

- Genç Hayat Vakfı
<https://genchayat.org/>
- Hayata Destek Derneği
<http://www.hayatadestek.org/>
- Kalkınma Ajansı
<http://www.ka.org.tr/>
- Öğretmen Ağı
<https://www.ogretmenagi.org/>
- Save the Children
<https://www.savethechildren.org/>
- Uluslararası Çalışma Örgütü
<https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
<https://goc.bilgi.edu.tr/tr/>
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi
<https://cocuk.bilgi.edu.tr>

4- ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER VE ULUSAL MEVZUAT

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_03.pdf
- Çocuk Hakları Sözleşmesi
https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf
- İş Kanunu
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>
- Çocuk Koruma Kanunu
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Bildirim Usulüne İlişkin İhtiyari Protokol
http://www.kdkcocuk.gov.tr/contents/files/YasalDuzenlemeler/Ek_Ihtiyari_Protokol-Bireysel_Basvuruya_Iliskin.pdf
- 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi
https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_50.pdf
- Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Durdurulması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html>
- Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı
https://birim.ailevecalisma.gov.tr/media/4755/cocuk_isciligi_rev_23032017.pdf

SÖZLÜK

SÖZLÜK

Aile işi: Çocuklar için en yaygın çalışma biçimi tarımda ve ev işlerinde çalışmayı da içeren aile içinde çalışmadır. Aile işlerine dahil olmak çocuklarda kendine güveni artırsa da bu işler çoğu zaman çok yoğun çalışma gerektirir ve bu da çocukların gelişimine ve okul başarısına olumsuz etki eder.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS): Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletlerin 44. Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edildi. İlk gününde 61 devlet tarafından imzalanmıştır. Bugün dünyadaki tüm ülkeler tarafından onaylanmış, sadece Amerika Birleşik Devletleri imzalamış olmakla birlikte henüz merkezi karar organı olan Kongre'de onaylamamıştır. Dolayısıyla Sözleşmeyle belgelenen çocuk hakları standartları tüm dünyada evrensel düzeyde kabul görmüştür. Sözleşme çocukların haklarını ayrıntılı olarak işleyen 54 madde içerir. Çocukların korunmasının yanısıra onları birey olarak tanımlayan ve katılımlarının altını çizen ilk belgedir. 18 yaşından küçük herkesin çocuk olduğunu belirtir. Sözleşme'nin temel ilkeleri arasında çocuğun üstün yararına birincil öncelik verilmesi, çocuğun yaşamı ve gelişiminin gözetilmesi, çocuklar arasında ayırım gözetilmemesi ve çocuğun katılım hakkının gözetilmesi yer alır. Ancak bu dört ilke de geçerli olduğunda çocukların herhangi bir hakkının hayata geçtiğinden bahsedilebilir. ÇHS'de yer alan hakları temel hizmetleri sağlama, koruma ve katılım başlıkları altında üç temel kategoride incelemek mümkündür.

Cinsel istismar (Ekonomik): Çocuğun cinsel istismarı bir çocuk ile kendisinden yaşça büyük bir yetişkin, veya sorumluluk, güven ve güç ilişkisi farkı bulunan akranı başka bir çocuk arasında, diğer kişinin cinsel ihtiyaçlarını tatmin etmesi niyetiyle yapılmış eylemlerdir. Bir çocuğu cinsel eylemlere teşvik etmek ya da zorlamak anlamına gelir. Çocuğun ekonomik olarak cinsel istismarı ise çocuğun fahişelik ya da diğer cinsel eylemlerde çalıştırılması; pornografik performans veya materyallerde kullanılması anlamına gelmektedir.

Çalışan çocuk: Çalışan çocuk kavramı çocuk işçi kavramından daha geniş bir tanıma sahiptir. Buna göre çocuk işçiler ve yasal yaş düzeyinde olup hafif işlerde çalışanların tamamı çalışan çocuklar kavramı altında değerlendirilebilir. https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_575499/lang--en/index.htm

Çıрак: Türkiye çalışma mevzuatında çıрак, çııraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştiren kişidir. 14 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak gereklidir. Çııraklar, öğrenci statüsünde olup öğrencilik haklarından yararlanır; işyerinde çalışan işçi sayısına dahil edilmezler. Çııraklar mesleğin özelliğine göre haftada sekiz saatten az olmamak kaydıyla genel ve mesleki eğitim görürler. Eğitime katıldıkları sürede ücretli izin verilir.

Çocuk ihmali: Çocuğun gelişimi ve yararını gözetmeden yapılan, çocuğun sağlığını, eğitimini, beslenmesini, barınmasını ve güvenli yaşamasını tehdit altına alan davranışlar çocuk ihmaldir.

Çocuk istismarı: Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını, çocuğun hayatına, sağlığına, gelişimine, güven, sorumluluk ve becerilerle ilgili genel değerlerine zarar vermek biçiminde tanımlar. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>

Çocuk işçi: Çocuk işçi “Çalışan çocuk” kategorisinin bir alt kümesidir. Erken yaşta veya tehlikeli koşullarda yapıldığından dolayı çocuğun bedenine veya zihnine ya da çocuğun eğitime erişimini veya devamını olumsuz etkileyerek gelecekte erişebileceği olasılıkları engelleyen bir işte çalışan çocuktur. Yasalarca izin verilen hafif işlerde, çocuk haklarına uygun koşullarda ve yasal çalışma yaşının üzerinde olup çalışan çocuklar çocuk işçi sayılmazlar.

Çocuk işçiliği: Çoğu kez çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler olarak tanımlanır. Buna göre çocuk işçiliği şunları kapsar: Çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal ya da ahlaki açılarından tehlikeli ve zararlı olan, okula düzenli devam etmelerini engelleyerek eğitimlerini engelleyen, okullarından erken ayrılmalarına yol açan veya çocukları okullarıyla aşırı uzun süren ve ağır işleri beraber yürütmek zorunda bırakan işler. <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>

Çocuk İşçiliği Ulusal Eylem Planı-2023: Ülkemizde bugüne kadar yürütülen çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çalışmalar ve Hükümetin 2023 vizyonu ile uyumlu olarak, 138 ve 182 sayılı ILO Sözleşmelerinin uygulanmasını da içeren, çocuk işçiliğinin belirlenen en kötü biçimlerinin önlenmesine yönelik olmak üzere “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı”dır. Çocuk işçiliği konusunda çalışma yapan kişi, kurum ve kuruluşların yürütecekleri çalışmalara kılavuzluk edebilecek bir eylem planı hazırlanmıştır. 2023 Ulusal Eylem Planı'na erişim için https://www.csgeb.gov.tr/media/4755/cocuk_isciligi_rev_23032017.pdf

Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri: 182 Nolu ILO Sözleşmesi'ne göre çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri: (a) çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini; (b) çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; (c) çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; (d) doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibarıyla çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar. Uluslararası literatürde çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine “tehlikeli işler” de denilmektedir.

Duygusal istismar: Çocuğun duygu ve düşüncelerinin ciddiye alınmaması, onunla alay edilmesi, aşağılanması, ilgi ve sevgiden yoksun bırakılmasıdır.

Ekonomik istismar: Çocuğun maddi gelir kaynağı olarak görülmesi, çocuğu kullanarak maddi kazanç elde etme isteğidir.

Ev eksenli işler (ekonomik olmayan): Ev işleri ve bakım hizmetleridir. Bunlar arasında aile üyelerinin bakımı, temizlik, tamir, yemek pişirme ve servis etme, çamaşır yıkama ve ütülendirme ve aile üyelerini okula veya işe götürüp getirme bulunmaktadır. Teknik olarak bu işler “ekonomik olmayan” üretime dahildir ve BM Ulusal Hesaplar Sistemi'nin yani ulusal ekonomik aktivitenin ölçümü için belirlenen uluslararası kabul görmüş standartlar rehberinin dışında bırakılırlar.

Ev eksenli işler (ekonomik): Kendileri veya aileleri ekonomik karşılık alarak çocukların ev işlerinde çalışmasıdır. Evdeki işleri yapar, çocuk bakımıyla uğraşırlar. Ev eksenli ekonomik işte çalışan pek çok çocuk işverenlerinin evinde uyur. Çoğu zaman uzun çalışma saatleri vardır ve eğitime erişemezler. Çalışma koşulları tamamen işverenlerine bağlı olduğundan bu çocukların korunması güçtür. Fiziksel veya cinsel istismara maruz kalma riskleri vardır.

Fiziksel istismar: Çocuğun sağlığına, beden bütünlüğüne ve gelişimine zarar veren davranışlardır. Çocuk üzerinde fiziksel şiddet uygulanması fiziksel istismardır.

Hafif işler: 138 No'lu ILO Sözleşmesi'ne göre 13-15 yaşlardaki kişilerin, sağlıklarına veya gelişmelerine zarar verme ihtimali bulunmamak ve okula devamlarını, yetkili makamın onayladığı mesleğe yöneltme veya mesleki eğitim programlarına katılmalarını veya derslerden yararlanmalarını engellemek koşuluyla çalışmalarına izin verilen ve ulusal mevzuata uygun olarak yetkili makamın belirlemesi öngörülen işlerdir. ILO'nun 2017 tarihli Küresel Tahminler raporuna göre hafif işler 12-14 yaş grubundaki çocukların tehlikeli olmayan işlerde haftada 14 saatten az süreyle çalıştıkları işlerdir.

Kölelik (borca dayalı): Modern dönemde en yaygın kölelik biçimi borca bağlı kölelik olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı ülkelerde yoksul aileler mal sahipleri veya işverenlerle sahip oldukları borca karşılık çocuklarının çalışması için anlaşabilmektedir. Bu koşullarda çalışan çocukların ücretleri neredeyse hiç ödenmediği gibi borca dayalı kölelik kuşaklar boyunca devam edebilir.

Mevsimlik (tarım işinde) çalışma: İş yasasına göre yılın belirli dönemlerinde sürekli çalışmanın uygulandığı işler mevsimlik işlerdir. Tarımda mevsimlik olarak çalışan kişiler mevsimlik tarım işçileridir.

Sokakta çalışan çocuk: Ailesinin geçimine katkıda bulunmak ya da kendi masraflarını karşılamak amacıyla günün belli bir bölümünde veya tamamında sokakta çalışan çocuktur. Sokakta çalışan çocukların çoğu zaman aile ilişkilerinin sürdüğü görülür. Sokakta çalışan çocukların varlığı kentsel yoksulluğun bir sonucudur.

Sokakta yaşayan çocuk: Aileleriyle hiç ilişkisi olmayan, ailelerinden kendi istekleriyle ya da zorla ayrılmış bulunup günün 24 saatini sokakta geçiren çocuklardır.

Tehlikeli işler: 182 Nolu ILO Sözleşmesi'nde tanımlanan çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri çocuklar için tehlikeli işlerdir. Sözleşmeye göre bunlar: (a) çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini; (b) çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; (c) çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; (d) doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibarıyla çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar.

Yasadışı insan (çocuk) kaçakçılığı: Çocukların sömürü amacıyla kullanılmak için bir ülkenin sınırları içinde veya sınır aşırı, zorla veya kendi isteğiyle bir yerden bir başka yere götürülmesidir. Yasadışı insan kaçakçılığına maruz kalan çocuklar özellikle istismar riski altındadır çünkü çoğu zaman evlerinden çok uzakta ve istedikleri zaman geri dönemeycek durumdadır. Erişim https://www.unicef.org/southafrica/SAF_pressrelease_notetrafficking.pdf (UN Protocol on Trafficking in Persons)

SAYFA 90 CEVAP ANAHTARI

- 1 Dünyada 200 milyondan fazla çocuk çalışıyor.
2012 istatistiklerine göre Türkiye'de 890 binden fazla çocuk çalışıyor. Ancak 2012'den bu yana geçen sürede rakamların nasıl değiştiğini görmek amacıyla çocuk işçiliğine ilişkin yeni istatistiklerin toplanması gerekiyor.
- 2 Evde ödev yapmak
- 3 Çalışma
- 4 15
- 5 Tarım
- 6 Hepsi
- 7 Doğru
- 8 Yanlış
- 9 Yanlış

SAYFA 116 CEVAP ANAHTARI

- 1 200 milyondan fazla
- 2 2012 istatistiklerine göre Türkiye'de 890 binden fazla çocuk çalışıyor. Ancak 2012'den bu yana geçen sürede rakamların nasıl değiştiğini görmek amacıyla çocuk işçiliğine ilişkin yeni istatistiklerin toplanması gerekiyor.
- 3 Evde ödev yapmak
- 4 Çalışma
- 5 Türkiye'de çocuk işçi "14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi, genç işçi ise 15 yaşını tamamlamış ama 18 yaşını tamamlamamış kişi olarak tanımlanır. Türkiye'de asgari çalışma yaşı 15'tir. Tehlikeli işlerde asgari çalışma yaşı ise 18'dir. Yasada çocukların çalışabileceği hafif işler "eğitimlerine engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da yetkili makamlar tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayan işler" olarak tanımlanır.
- 6 Tarım
- 7 Hepsi
- 8 Doğru
- 9 Yanlış
- 10 Yanlış

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ ÇOCUK ÇALIŞMALARI BİRİMİ

Kazım Karabekir Cad. No:2/13 E4 Binası 219 No'lu Oda Eyüp/İstanbul
info@cocukcalismalari.bilgi.edu.tr

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ GÖÇ ÇALIŞMALARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

santralistanbul Kampüsü
Eski Silahtarağa Elektrik Santrali Kazım Karabekir Cad. No:2/13 34060 Eyüp-İstanbul
rc.mig@bilgi.edu.tr